

14595

2004.6.

6'2004

ISSN 1029-7200

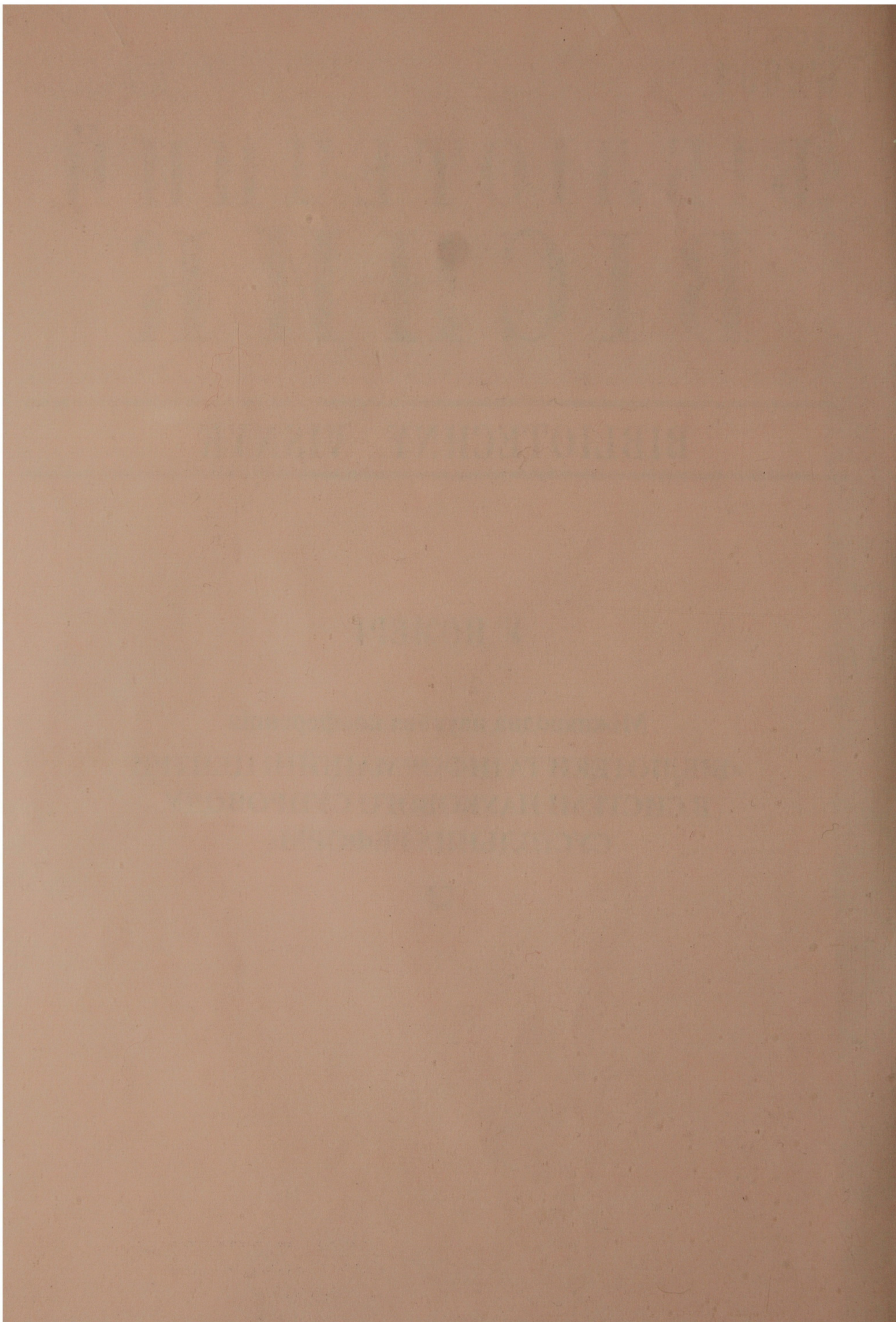
БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК

BIBLIOTECHNY VISNYK

У НОМЕРІ

Міжнародна наукова конференція
«БІБЛІОТЕКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ЦЕНТРИ
В СИСТЕМІ НАУКОВОГО СУПРОВОДУ
СУСПІЛЬНИХ РЕФОРМ»

ЗасновникиНаціональна академія наук України
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського**Головний редактор**академік НАН України **О. ОНИЩЕНКО****Редакційна колегія**

Г. Боряк, д-р іст. наук; *А. Бровкін*, канд. іст. наук;
С. Гриша, д-р техн. наук; *О. Додонов*, д-р техн. наук;
Л. Дубровіна, д-р іст. наук; *С. Зубков*, д-р філол. наук;
О. Корінний, д-р техн. наук; *Л. Костенко*, канд. техн. наук;
Л. Крушельницька, д-р іст. наук; *О. Литвиненко*, д-р
техн. наук; *Н. Маслакова* (відп. секретар); *М. Наєнко*,
д-р філол. наук; *А. Непокупний*, чл.-кор. НАН України,
д-р філол. наук; *В. Німчук*, чл.-кор. НАН України, д-р
філол. наук; *В. Омельчук*, д-р іст. наук; *Т. Павлуша*, канд.

пед. наук; *М. Пещак*, д-р філол. наук; *В. Попроцька*,
канд. пед. наук (заст. головного редактора); *П. Тронько*,
акад. НАН України, д-р іст. наук; *А. Чекмарьов*, канд. екон.
наук; *В. Широков*, д-р техн. наук; *Ліліана Біглоу* (директор
Британської Ради в Україні); *Мілена Клімова* (Народна
бібліотека, Прага, Чехія); *Ханнелоре Гоншіор* (Державна
бібліотека, Мюнхен, Німеччина); *Ханна Ласкажевська*
(Бібліотека Народова, Варшава, Польща)

Зміст**МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
«БІБЛІОТЕКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ЦЕНТРИ
В СИСТЕМІ НАУКОВОГО СУПРОВОДУ
СУСПІЛЬНИХ РЕФОРМ»**

Солонська Н. Бібліотеки та інформаційні центри в
реалізації інформаційної політики 2

Гранчак Т. Інформаційно-аналітична діяльність
бібліотек: напрями, структури, продукти 13

Жабін О., Костенко Л. Бібліотечні технології інфор-
маційного сервісу та інтеграція науково-інформаційних
ресурсів 17

Каліберда Н., Бровкін А. Науково-інформаційне за-
безпечення інноваційної діяльності 22

Дубровіна Л., Міцан Т. Історико-культурна спадщи-
на у формуванні стратегії суспільних перетворень 26

Попик В., Мельник Н. Українська біографістика 34

Бровкін А., Петрова Л., Смаглова Н. Проблеми нау-
кового забезпечення інноваційного розвитку бібліотек 37

Воскобойнікова-Гузєва О., Калініна Ю. Міжнарод-
ний досвід та правове забезпечення бібліотечно-інфор-
маційної діяльності 40

Ісаєва О. Національний формат представлення
бібліографічних даних УКРМАРК 44

Кулаковська Т., Солоіденко Г. Міжнародне міжбібліо-
течне співробітництво: перспективи розвитку 45

**Рекомендації міжнародної наукової конференції
«Бібліотеки та інформаційні центри в системі науко-
вого супроводу суспільних реформ» 48**

З виступів на конференції «Бібліотеки та інформаційні
центри в системі наукового супроводу суспільних ре-
форм»

Курас І. Інтеграція інформаційних ресурсів – страте-
гічний напрям забезпечення інформаційних потреб суспі-
льства 50

Гасієвич К. «Бібліотека-2007»: Розвиток бібліотечної
справи в Німеччині 52

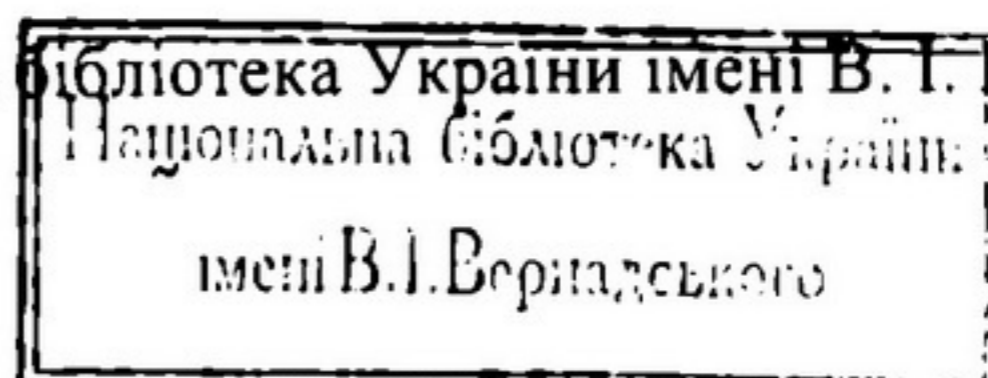
Кембаєв Б. Научно-информационное обеспечение ин-
новационной деятельности Республики Казахстан 54

Лопашин П., Макаренко И. Региональная сеть
электронных центров и пунктов деловой и правовой ин-
формации на базе библиотек, научных и учебных заведе-
ний, центров поддержки предпринимательства Смолен-
ской области 57

РЕЦЕНЗІЇ

Кушнарєнко Н. Нове книгознавче дослідження книжко-
вих пам'яток 61

Показчик змісту журналу «Бібліотечний вісник» за
2004 рік 63

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «БІБЛІОТЕКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ЦЕНТРИ В СИСТЕМІ НАУКОВОГО СУПРОВОДУ СУСПІЛЬНИХ РЕФОРМ»

Бібліотеки та інформаційні центри в реалізації національної інформаційної політики

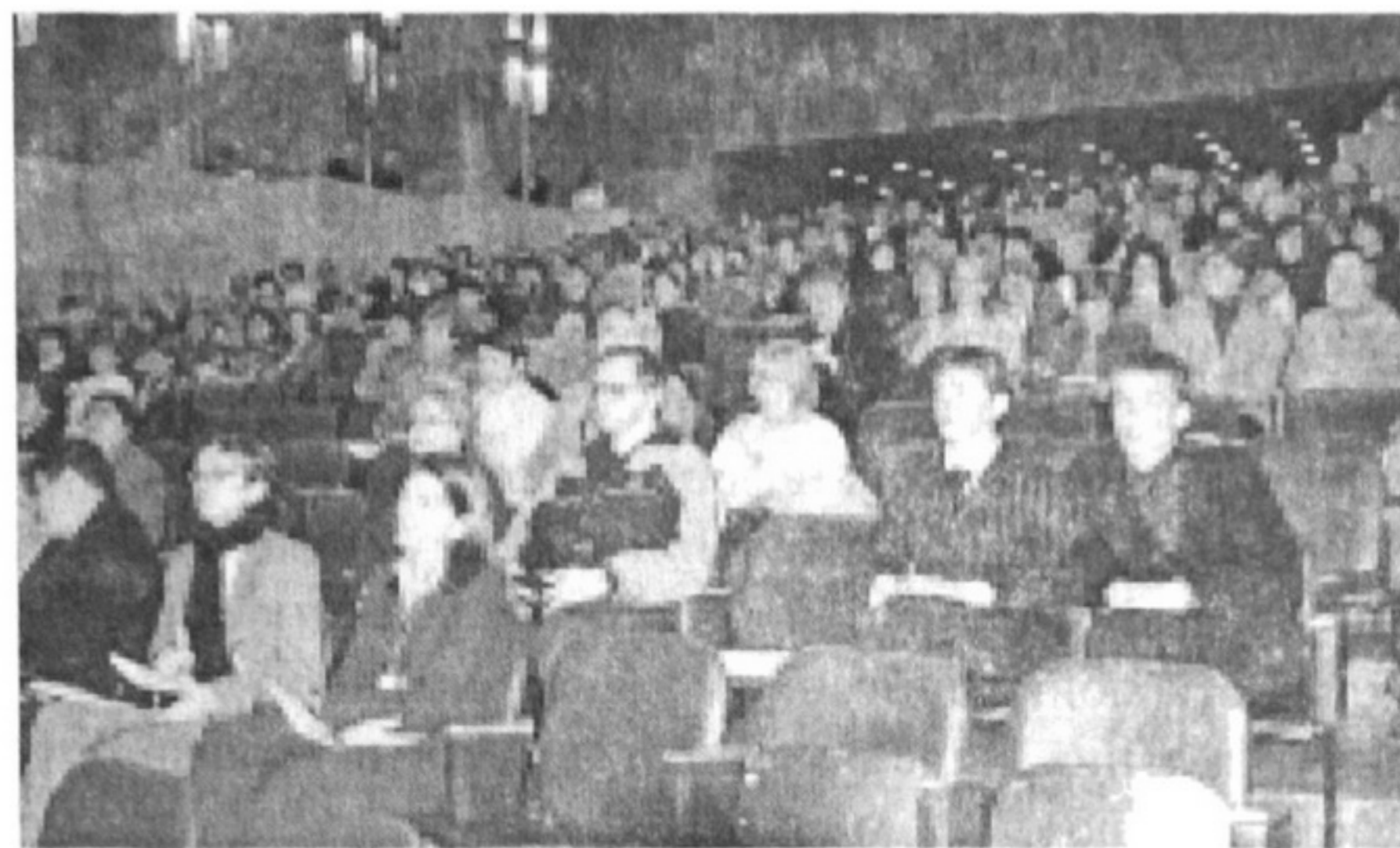
У Києві 12–14 жовтня 2004 року відбулася міжнародна наукова конференція «Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ». Організатори заходу: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Асоціація бібліотек України, Рада директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук.

Конференція працювала в пленарному («Бібліотеки та інформаційні центри в реалізації національної інформаційної політики») та секційному режимах (секції «Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек: напрями, структури, продукти», «Бібліотечні технології інформаційного сервісу та інтеграція науково-інформаційних ресурсів», «Науково-інформаційне забезпечення інноваційної діяльності», «Історико-культурна спадщина у формуванні стратегії суспільних перетворень»); було проведено семінар-практикум «Електронні бібліотеки та нові інформаційні технології»; круглі столи «Українська біографістика», «Проблеми наукового забезпечення інноваційного розвитку бібліотек» і «Міжнародний досвід та правове забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності»; семінар «Національний формат представлення бібліографічних даних УКРМАРК»; засідання Асоціації бібліотек України і Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук.

У конференції взяло участь близько 400 представників бібліотечно-інформаційних інституцій з різних міст і областей України та гості з Білорусі, Ірану, Німеччини, Росії, Фінляндії. На форумі були присутні співробітники таких установ, як: ВАТ «Український науково-дослідний інститут поліграфічної промисловості імені Тараса Шевченка», Всеукраїнська асоціація інформаційних служб, Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Державна історична бібліотека України, Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного, Державна наукова медична бібліотека України, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН, Державний науково-дослідний інститут теорії та історії архітектури та містобудування, Інститут археології НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, Інститут проблем реєстрації інформації НАН України, журнал «Культура народів Причорномор'я» (Автономна Республіка Крим), Інститут історії України НАН України, Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН Ук-

раїни, Інститут проблем реєстрації інформації НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, Інститут урології Академії медичних наук України, Інститут ядерних досліджень НАН України, Казахський державний інститут науково-технічної інформації, Київський національний університет культури і мистецтв, Київський фінансово-економічний коледж Національної академії Державної податкової служби України, Львівська наукова бібліотека імені В. Стефаника НАН України, Міністерство культури і мистецтв України, Наукова бібліотека Інституту біології південних морів НАН України, Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Наукова бібліотека Харківського національного університету радіоелектроніки, Науково-інформаційно-бібліотечний центр Інституту експериментальної та клінічної ветеринарної медицини УААН, Національна бібліотека Ісламської Республіки Іран, Національна бібліотека України для дітей, Національна парламентська бібліотека України, Національний аграрний університет, Національний інститут освіти Білорусі, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, некомерційне підприємство «Центрконцепт» (Росія), Підприємство інформаційних технологій «Обрій», Рівненська державна обласна бібліотека, Рівненський державний гуманітарний університет, Російська державна бібліотека, Українська академія друкарства, Український інститут науково-технічної та економічної інформації, Український міжнародний технічний університет, Український мовно-інформаційний фонд НАН України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, Управління інформатики і телекомунікацій апарату Адміністрації Смоленської області, Управління стратегічних ініціатив Адміністрації Президента України, фірма IBS, фірма «Матрикс Прес», Фонд імені Бертельсманна (Німеччина), Харківська державна академія культури, Херсонська обласна бібліотека для дітей, Центр інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, Центр інформаційних технологій Міжвузівського центру «Крим» (Автономна Республіка Крим), Центральна наукова бібліотека імені Я. Коласа НАН Білорусі, Чернігівський державний центр науково-технічної і економічної інформації.

Форум відкрив генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, академік НАН України **О. С. Онищенко**. Він підкреслив, що захід, на якому зібралися вітчизняні та зарубіжні бібліотечні

Робота пленарного засідання міжнародної наукової конференції
«Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ»

працівники, їхні колеги з інформаційних центрів, присвячено одній із фундаментальних і стратегічних проблем розвитку бібліотек.

Перше слово – народному депутату України, голові підсекції Верховної Ради України з питань міжнародних відносин, віце-президенту НАН України, директору Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАН України, академіку НАН України **І. Ф. Курасу**. Він привітав присутніх від імені Комітету парламентських зв'язків Верховної Ради України, Президії НАН України і особисто президента НАН України, академіка НАН України **Б. Є. Патона**.

У своїй доповіді «Інтеграція інформаційних ресурсів – стратегічний напрям забезпечення інформаційних потреб суспільства» **І. Ф. Курас** наголосив на тому, що конференцію присвячено актуальним проблемам інтеграції інформаційних ресурсів усіх інформаційних служб, їх партнерства в інформаційному забезпеченні процесів реформування суспільства.

Керівник Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ, канд. техн. наук, с. н. с. **Л. Й. Костенко** презентував Державну програму розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 роки та заходів на її виконання, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1085. Розробку Програми здійснено на виконання розпорядження Президента України від 2 грудня 2003 р. № 396 «Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського».

Як наголосив **Л. Й. Костенко**, «Мета Програми – створення умов для становлення Бібліотеки як головного науково-інформаційного центру держави, розвитку її діяльності на базі запровадження сучасних інформаційних технологій, комп'ютерної та телекомунікаційної техніки». Причому, таке формулювання мети є новим для визначення напрямів розвитку не лише НБУВ, а й усіх бібліотек України. Бібліотека розглядається тепер як ключова, системоутворююча ланка інформаційної сфери суспільства.

Сформульовані в Програмі завдання вчений умовно поділив на дві групи. Серед завдань першої групи виокремив «створення Українського науково-інформаційно-

го веб-порталу із системами пошуку та архівування розміщеної в глобальних інформаційних мережах інформації про Україну, а також наукової та суспільно значущої інформації». Причому, Кабінет Міністрів України суттєво розширив меморіальну функцію Бібліотеки, поставивши перед нею завдання архівування актуальних для держави інтернет-ресурсів.

Сьогодні на Бібліотеку покладатимуться і завдання «формування єдиного науково-інформаційного простору України». За цим – організація «наповнення корпоративних баз та банків даних» як засобу інтеграції інформаційних ресурсів бібліотек та інших центрів документних комунікацій та здійснення «створення інтегрованої довідково-пошукової системи розкриття змісту сукупних фондів вітчизняних наукових бібліотек».

Розробка комп'ютерних технологій інтелектуальної аналітико-синтетичної переробки інформації та екстракції знань – принципово нове для Бібліотеки завдання, якій доручається «створення та розвиток програмних засобів нового покоління для інтелектуальної обробки інформації». Ці технології мають забезпечити проведення бібліометричних, інформометричних та наукометричних досліджень і творення нових інформаційних продуктів.

Л. Й. Костенко відзначив організацію «Державного центру комплектування бібліотек обов'язковим платним примірником документів» і спинився на завданнях Програми, де вказано, що Бібліотека як єдиний в Україні депозитарій Організації Об'єднаних Націй має забезпечити формування документів цієї організації та її спеціалізованих установ (ЮНЕСКО, Міжнародної організації праці, МАГАТЕ, Всесвітньої організації торгівлі, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародної організації цивільної авіації); підкреслив, що особливо важливим завданням Бібліотека розглядає «створення документальних масивів (енциклопедичних, науково-оглядових, фактографічних, довідкових тощо) для підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів» для органів державної влади і органів місцевого самоврядування, а також «формування електронного інформаційного фонду української мови, що включає енциклопедії, словники, довідники, підручники, твори української літературної класики».

У доповіді зазначено, що для активізації включення ретроспективної частини книжкових скарбів, які зберігаються у фондах Бібліотеки, в нову інформаційну інфраструктуру суспільства, Програмою передбачено проведення «робіт з переведення в електронну форму генерального алфавітного каталогу Бібліотеки» та його представлення в глобальних інформаційних мережах.

Розвиватиметься, впевнений Л. Й. Костенко, й «система науково-інформаційного забезпечення інноваційної діяльності (моніторинг інноваційної діяльності, формування баз даних з пріоритетних напрямів цієї діяльності в Україні тощо».

У доповіді директора Національної бібліотеки Ісламської Республіки Іран пана **Мохамеда Казема Мусаві Боджнурді** «Діалог цивілізацій: роль і місце бібліотек та інформаційних центрів» висвітлено основи діалогу цивілізацій, що ґрунтуються на спільній для всіх народів світу філософії, на спільному світобаченні, світосприйнятті, уявленні про прекрасне, про загальнолюдські цінності.

Слово – писемність – книга – інформація – основа діалогу цивілізацій, на думку доповідача. Надзвичайно важливо для зв'язку між людьми і те, що написано в книзі. Роль бібліотеки в діалозі культур – непересічна. В Національній бібліотеці Ірану втілюється Програма розвитку зв'язків, засобів масової інформації. Промовець висловив надію на те, що між іранським та українським народами будуть добрі відношення, які дедалі розвиватимуться.

Доповідь спеціаліста відділу культури Міністерства освіти Фінляндії «Якісні портали до знань і культури: національні бібліотечні стратегії у Фінляндії» **Барбро Вігелл-Ріінанен** (переклад з англійської здійснено директором Центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, канд. пед. наук, доцентом В. С. Пашковою) було присвячено аспектам національної бібліотечної стратегії Фінляндії. Основа роботи публічних бібліотек (їх найбільше) – бібліотечний закон, який діє з 1928 р.; в 1998 р. його було оновлено і враховано потреби інформаційного суспільства. Сьогодні розроблено і прийнято стратегію розвитку бібліотек до 2010 р. Причому 50% загального фінансування – державне; інша – локального, місцевого рівня; приблизно 25–50% припадає на розбудову і стільки ж – на комплектування фондів.

Пані Барбро Вігелл-Ріінанен проілюструвала свою розповідь прикладом роботи невеликої бібліотек м. Поринен, яке розташоване в 50 км від Гельсінкі. Тут мешкає 430 тис. жителів, але книговидача становить більше 17 тис.

Роль національної бібліотеки виконує університетська бібліотека Гельсінкі. Робочий комітет книгозбірні займається визначенням ролі та нових завдань, питаннями розвитку мережі університетських бібліотек. Діє у Фінляндії й Національна економічна бібліотека. Одна із функцій Міністерства освіти – ведення переговорів, оформлення ліцензій на використання електронних продуктів для всієї бібліотечної мережі країни.

У публічних бібліотеках сьогодні: 21 книговидача

припадає на 1 людину в рік; 19 відвідувань – на кожного громадянина. 80% населення Фінляндії користується послугами бібліотеки; 65 % – дуже активно. Університетські бібліотеки відкриті для всіх, і вони безкоштовні, як і навчання в університетах.

Основне положення законодавства Фінляндії щодо бібліотек полягає в тому, що уряд має надавати рівні можливості всім громадянам для розвитку особистості, щоб люди могли опанувати надбання світової літератури; для безперервного розвитку знань для повноправного існування в інформаційному суспільстві; інтернаціоналізації; розвитку віртуальних та інтерактивних послуг.

Всі публічні бібліотеки за законом мають співпрацювати з аналогічними установами і виступати як важливий складник міжнародних інформаційних послуг.

У 1995 р. було створено так званий Будинок знань, що є сторінкою фінських публічних бібліотек в інтернеті. Через цей портал кожен може отримати інформацію про користувачів бібліотек, інші професійні сайти, мати доступ до всіх бібліотечних колекцій і послуг бібліотек; предметний путівник, деякі статистичні дані, які передає на цей сайт Міністерство освіти Фінляндії. До служб «Запитай бібліотекаря» запити можна надсилати в будь-якій формі – електронній чи традиційній.

80% публічних бібліотек належать до місцевих мереж, вони мають спільну комп'ютерну систему, веб-сторінки, єдиний читацький квиток. Щорічно витрачається 1,5 млн євро на державні субсидії для розвитку бібліотечних послуг користувачам. У тісній співпраці створюються портали, які дають доступ до сфери культури, освіти, до різних повнотекстових матеріалів. Зараз запроваджено нову послугу: користування національним каталогом через мобільний телефон.

Гібридна бібліотека – це мішана бібліотека, комбінація кількох типів бібліотек, яка надає як віртуальні канали доступу до матеріалів, так і традиційні послуги, є місцем спілкування людей.

У 2001 р. було опубліковано програму стосовно бібліотечної політики, де було наголошено, що бібліотека – це активна організація, відкрита для всіх, вона надає доступ до культурного надбання і підтримує полікультурність; це – середовище для навчання; це – бажаний партнер для багатьох проектів, і вона робить свій вклад у розвиток регіону.

Реалізація програми покликана забезпечити оптимальне бібліотечне обслуговування, фінансування на місцевому рівні. 1 працівник на 1000 люд. населення (0,7 працівника сьогодні), 1 інтернет-термінал – на 1000 люд.

Наші фінські колеги працювали над стратегією розвитку бібліотечної справи своєї країни до 2010 р. Цю стратегію нині відображено в цілому ряді урядових документів та програмах (розвитку регіонів, розвитку суспільства тощо), які допомагають бібліотекам здобути доступ до програм державного фінансування.

Фінансування з боку держави на централізовані послуги становить 750 тис. євро, що йдуть на підтримку порталу та інших прогресивних технологій.

Референт, керівник проекту «Бібліотека-2007: Розвиток бібліотек у Німеччині» Фонду ім. Б. Бертельсманна **Кристіан Гасієвич** (Німеччина) висвітлив тему «Бібліотека-2007»: На захист нового спрямування розвитку бібліотечної справи в Німеччині». Насамперед він подякував своїм українським колегам за той досвід, що зміг отримати під час перебування в Україні.

Пан К. Гасієвич почав свою доповідь із питання: чи потрібна нині взагалі бібліотека? Адже сьогодні традиційна книгозбірня не є єдиним доступом до інформації. Хто має гроші, може купувати собі дорогі книги; інші – шукати інформацію в інтернеті. Та бібліотека, відповів сам собі та аудиторії п. К. Гасієвич, все-таки потрібна.

Працюючи над проектом, наші німецькі колеги дійшли такого висновку: бібліотеки мають більший потенціал, ніж вважають у суспільстві. На жаль, у Німеччині, на відміну від, скажімо, Фінляндії, бібліотеки не розглядаються як складова освітянської справи, а швидше, як її падчерки.

Щодо стратегії 2007 р. вихідними положеннями тут були: 1) стратегія за змістовими характеристиками має бути дуже чітко обґрунтована; 2) стратегія має бути прийнята бібліотечним загалом і саме бібліотекарі мають донести її до широких кіл громадськості.

Було вивчено міжнародний досвід з проблеми та узагальнено у формі конкретних рекомендацій. Процес роботи над стратегією включав чотири етапи.

Перший крок – опитування різних верств населення: політиків, учителів, бібліотекарів та ін. Другим кроком був аналіз картини сучасного стану справ бібліотечної галузі, з'ясування основних проблем, що треба поліпшити, реформувати. Орієнтація на клієнта – ключовий момент. Робота мала бути організована так, щоб задовольнити його потреби. Порушувалося також питання кооперації, економічність роботи бібліотек. На третьому етапі було вироблено стратегію навколоосвітньої подорожі по бібліотеках світу; встановлювалися бібліотеки, де можна було почерпнути найкращий досвід роботи та організації бібліотечної справи і запозичити найважливіше. Учасники проекту відібрали п'ять країн: Фінляндія, Данія, Сингапур, США, Велика Британія. Хоча ці країни різняться одна від одної, але вони мають певні досягнення в бібліотечній галузі.

Перший критерій, як визнав п. Гасієвич, те, що в цих країнах чітко дефінована роль бібліотек у сучасному суспільстві, і цю роль визнають населення, політики, бібліотекарі. Другий критерій – всі бібліотечні системи інтегровано в систему освіти (програма роботи з емігрантами; програма навчання протягом усього життя – і тут визначено роль бібліотек).

На підставі проведеного опитування і аналізу було вироблено рекомендації щодо розвитку бібліотечної справи в Німеччині.

Змістом цієї стратегії є такі три найважливіші пункти:

- 1) бібліотеки Німеччини мають розглядатися складовою освітянської справи;
- 2) бібліотекарі повинні перетворитися на партнерів користувачів інформації; необхідна кооперація із за-

кладами освіти: співпраця зі школами, дитячими садками; сприяння розвитку читання. Бібліотека, підкреслив п. Гасієвич, має надавати консультаційні послуги, це те, що відрізняє бібліотеку від інтернет-кафе;

- 3) бібліотеки мають бути приемними місцями для навчання впродовж життя, тому їх інтер'єри повинні відповідати цій вимозі.

Доповідач із Німеччини наголосив на необхідності створення органу, який би генерував ідеї розвитку бібліотечної справи країн в майбутньому. Це має бути орган не для керування, а такий, де б нагромаджувався досвід, аналізувався і поширювався; де б розроблялися програми сприяння. Тобто, порушувалося питання про створення центру інтелектуальних ідей, прогностичної інституції. Важливий пункт стратегії – ресурсна база. Необхідно визначитися, які теоретичні напрацювання будуть перенесені в життя.

Стратегія, про яку йдеться, була презентовано на бібліотечному конгресі у Лейпцигу. Її було прийнято фахівцями як керівну, про що свідчить той факт, що впродовж одного року було досягнуто деяких позитивних результатів у роботі з політиками.

Директор Центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, канд. пед. наук, доцент **В. С. Пашкова** висвітлила питання «Розширення публічного доступу до мережі інтернет: внесок бібліотек». Вона відзначила, що за підтримки Гете-інституту розпочинається робота зі створення стратегії розвитку бібліотек в Україні. Зокрема вивчається досвід зарубіжних країн, які вже мають такі концепції.

У «Маніфесті ІФЛА про інтернет» (2002 р.) підкреслено: «Надання безперешкодного доступу до інтернету в бібліотеках та інформаційних центрах сприяє свободі, процвітання та розвитку громад і окремої особи».

В який спосіб надається вільний доступ? Так, в США в 2000 р. 95% публічних бібліотек надали своїм користувачам доступ до інтернету. У середньому на кожен бібліотеку припадало 8,3 робочі станції; в селах – приблизно 5, а в містах – понад 17 робочих станцій. У Данії 99% бібліотек було підключено до мережі і надавало доступ своїм читачам; у Німеччині – 50% бібліотек; в Ісландії – 30%; у Чехії – 18%; в Україні (2002 р.) – менше 1%.

У 2001 р. Посольство США в Україні започаткувало проект, який називався «Інтернет для читачів публічних бібліотек». Мета його – створення відповідних умов для обслуговування користувачів. Завдання проекту – організація в публічних бібліотеках консультування та навчання читачів; ефективного пошуку і використання інформації; тренінгів для бібліотечних працівників, як правильно надати цю послугу; розширення можливостей бібліотечної діяльності та сервісу.

Присутніх у конференц-залі НБУВ було поінформовано про чотири раунди цього конкурсу, куди надійшло понад 350 проектів з різних регіонів України. 76 бібліотек отримали гранти і відкрили 92 інтернет-центри (деякі бібліотеки відкрили центри і у своїх філіях). Причому, по сім інтернет-центрів виборили Донецька та Тер-

нопільська області. Партнером посольства США в Україні у цьому проекті став Центр безперервної освіти Української бібліотечної асоціації.

Частина населення має віднині вільний і безкоштовний доступ до інтернету; проект став для бібліотекарів каталізатором змін, моделлю для запровадження в усіх бібліотеках України.

Цей проект, зауважила доповідачка, має значення для розвитку програми «Електронна Україна», де бібліотеки відіграють роль важливих чинників електронного врядування; сприяють розвитку електронної комерції; дистанційної освіти; у цих центрах навчаються представники різних верств населення.

Проект підносить імідж бібліотеки, яка дедалі більше починає сприйматися як суспільна установа, а бібліотекарі перетворюються на справжніх інформаційних навігаторів; розвиваються партнерські стосунки бібліотеки на локальному рівні.

Гранти бібліотекам, пояснила керівник Центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, надавалися тільки за умов співфінансування. Зацікавленість і розуміння важливості ролі бібліотек сприяло тому, що в деяких випадках від американського уряду бібліотека отримувала лише 50%, а решту додала місцева влада чи бізнесові структури.

У результаті реалізації проекту розширилися і поліпшилися бібліотечні ресурси; став доступним великий обсяг матеріалів іноземними мовами; урядові документи; інформація з працевлаштування та ін.; можливим доступ до комерційних баз даних; здійснюється електронна доставка документів; розвивається інформаційно-бібліотечне навчання. На часі, на думку В. С. Пашкової, комплектування в онлайн-ових книгарнях та інші електронні послуги. Проект спричинив зміни в характері обов'язків персоналу та зміст їхньої діяльності. Так, у відділі бібліографії вводяться такі нові посади, як системний адміністратор, менеджер навчальних програм, учитель з інтернету.

Результати цього проекту було враховано при розробці державних проектів.

«Віртуальна довідкова служба Російської державної бібліотеки: до розробки концепції нової форми інформаційного обслуговування» – тема доповіді зав. відділу Російської державної бібліотеки **М. Ю. Нещерет**. Передував віртуальній довідковій службі РДБ розвиток надання послуг віддаленим користувачам. Надання послуг у першому варіанті побудовано на наданні послуг по використанню повністю автоматизованих інформаційно-пошукових систем. Служба забезпечує доступ до мережних джерел інформації. Діалог між користувачем та спеціалістом відсутній.

Значною популярністю користується інформаційно-пошукова система як інформаційне пошукове середовище. З допомогою такої ІПС будь-який користувач може організувати індивідуальне електронне середовище з можливістю швидкого пошуку необхідних ресурсів. У другому варіанті надання інформаційних послуг автоматизоване лише частково. Роль спеціаліста у такому разі

полягає у формуванні баз даних запитань та відповідей.

Російські фахівці досліджували пошукову поведінку користувача в мережі і дійшли висновку, що користувачі зазнають труднощів при визначенні тем рубрики, до якої належать їхні запитання; вони використовують тільки 2% терміналу, і при формуванні пошуку образу запиту лише 8% вдаються до булевих операторів; зовсім незначний відсоток використовують потенціал розширеного пошуку, і навіть ці відвідувачі проглядають всього-навсього перші дві сторінки.

Отже, як підсумували російські бібліотекарі, ці процедури так і не змогли замінити спеціаліста-бібліографа.

Третій варіант побудовано на поєднанні можливостей автоматизованого пошуку і знань спеціаліста. Цей варіант і покладено в основу віртуальної довідкової служби (ВДС). ВДС діє в режимі реального часу і в режимі відкладеної відповіді. Перші ВДС з'явилися в 1999 р. і були орієнтовані спочатку на комерційні установи. Організація ВДС пов'язана із суттєвими фінансовими витратами, збільшенням штату співробітників, тому бібліотеки найчастіше обирають шлях створення консорціумів. Найвідоміша – служба Бібліотеки Конгресу США. Пілотний проект, який об'єднав 220 бібліотек, було розпочато в червні 2000 р. Популярна ВДС «Запитай бібліотекаря» також побудована на корпоративних засадах. Вона підтримується мережею публічних бібліотек Великої Британії і призначена для книгозбірень цієї країни.

У Росії піонерами в справі організації бібліотечної віртуальної довідкової служби стали бібліографи Централізованої бібліотечної системи «Київська» (м. Москва). Проект було введено в дію в жовтні 2000 р. Нині ця система об'єднує 11 бібліотек Росії. У квітні 2004 р. почав втілюватися пілотний проект Російської національної бібліотеки (м. Санкт-Петербург) «Запитай бібліографа»; у травні поточного року групу з розробки концепції ВДС було створено в Російській державній бібліотеці. Мета – довідкове та довідково-бібліографічне обслуговування через Інтернет (у тому числі й віддалених користувачів). У перспективі будуть об'єднані можливості ВДС з можливостями служби доставки документів, а на основі віртуальної довідкової служби – створені бази даних як складова частина єдиного довідково-бібліографічного апарату Бібліотеки. Йдеться не про надання бібліографічної довідки, а про вказівку на пряму потрібного пошуку в інтернеті. Пріоритетними є запити наукового та виробничого характеру, які користувачі не можуть виконувати самостійно. Як додаток до основних типів довідок (тематичних, адресних, фактографічних тощо) ВДС буде виконувати довідки орієнтовного плану, тобто про режим, порядок та умови роботи Бібліотеки, функціонування структурних підрозділів РДБ, заходи (конференції, виставки, презентації тощо). Результати можуть бути надані в різних варіантах. Некоректні питання (дозвілєвого, політичного порядку та ін.) ВДС не розглядатиме.

М. Ю. Нещерет висловила власне бачення бібліотечної довідкової служби. Сьогодні небібліотечні довідкові служби, зауважила вона, широко рекламують свої послуги.

ги. Втім, ці служби, єдиний критерій для яких – швидкість, програють порівняно з бібліотечними, позаяк вдаються тільки до одного ресурсу – інтернету. Колосальні бібліотечні зібрання залишаються поза полем їхньої діяльності. Завдання ж бібліотек – всі накопичені багатства включити в кіберпростір.

Доповідь «Регіональна мережа електронних центрів і пунктів ділової та правової інформації на базі бібліотек, наукових і навчальних закладів, центрів підтримки підприємництва» була представлена д-ром техн. наук, начальником Управління інформатики і телекомунікацій апарату Адміністрації Смоленської області, **П. М. Лопашиним** та заст. начальника цього управління **І. М. Макаренковою** (Росія).

Було, зокрема, підкреслено, що Адміністрація Смоленської області докладно зусилля, щоб населення області мало широкий доступ до інформаційних ресурсів. Так, упродовж останніх п'яти років було реалізовано цільову програму «Демократизація Смоленської області», яка спрямована на демократизацію суспільства, забезпечення прав громадян на вільний доступ до найнеобхіднішої правової інформації. Програмою було затверджено завдання зі створення 171 публічного центру правової інформації на базі бібліотек та навчальних закладів. Підґрунтям створення таких центрів стала інтранет-мережа Адміністрації Смоленської області, одна з найбільших у Росії, яка забезпечує понад 250 користувачів у містах і районах області. Це – бібліотеки, музеї та навчальні установи, органи влади тощо.

У червні 1998 р. у Смоленську, в обласній універсальній бібліотеці було відкрито перший у Росії публічний центр правової інформації (ПЦПІ). Щомісяця в регіональний центр правової інформації надходить понад 40 тис. запитів. Нині інтранет-мережа включає 203 центри і пункти, в тому числі 30 – в бібліотеках, 88 – у вищих навчальних закладах тощо. У Росії загалом нараховується 1200 таких центрів. ПЦПІ з'єднано з регіональним центром. Наші російські колеги з гордістю констатували, що проект Смоленської області вивчається і офіційно визнаний як пілотний.

Спільну доповідь «Новітні технології довготривалого зберігання електронних інформаційних ресурсів» запропонували увазі учасників конференції директор Інституту проблем реєстрації інформації НАН України член-кореспондент НАН України **В. В. Петров**, заст. директора, д-р техн. наук **А. А. Крючин** (він і доповів про результати наукової роботи), канд. техн. наук, учений секретар **С. М. Шанойло**.

Було відзначено, що людство рішуче вступило у світ цифрових технологій, використання яких кардинально змінило процеси наукових досліджень, навчання, відпочинку. При цьому виникло чимало проблем. Одна з них – де зберігати цей обсяг всіх цифрових матеріалів. Кількість даних, які представлені нині в цифровій формі, дедалі зростає. Загальний об'єм цифрової інформації, за підрахунками фахівців, кожні 2 роки збільшується щонайменше вдвічі. Так, в Європі нині зберігається приблизно 100 млн годин аудіо- і відеозаписів, котрі всі енер-

гійно переводять у цифрову форму. Електронних пошт відправляється щоденно близько 9 млрд. А кожна з них ще й містить до 100 біт. Перевага цифрової форми представлення інформації – можливість зняття необмеженої кількості копій без погіршення якості оригіналу, можливість реставрації старих фільмів, старих відеозаписів, але все це необхідно зберігати.

А. А. Крючин відзначив високу чутливість цифрових носіїв до локальних змін записуваної інформації. Та треба зберігати не тільки електронні записи, а й стару техніку, на якій робився запис, зберігати програмне забезпечення, і – головне: носій має бути «довгожителем»: 300–400 років, не менше.

У доповіді підкреслено, що важливим для носія інформації є й форма її представлення. Ця форма має бути такою, щоб її можна було відтворити за допомогою кількох методів. Найдавніші збережені записи інформації – платівки, рельєфний спосіб запису. Компакт-диск – це такий самий рельєф. Рельєфний запис може бути відтворений оптичним методом з допомогою тунельного мікроскопа, електронної растрової мікроскопії тощо. Розробляються зондові методи. Носій для довготривалого збереження має бути стійким до коливань температури та механічних вібрацій. Доповідач нагадав, що суттєва проблема при зчитуванні з магнітної стрічки пов'язана з тим, що стару інформацію неможливо відновити на нових приладах. Дуже важко зробити сумісними формати для відео- та аудіозаписів. Утім, зчитування має здійснюватися різними методами; повинна виключатися можливість внесення змін в електронні документи.

У доповіді було названо і коротко охарактеризовано системи для тривалого зберігання інформації; акцентовано увагу на магнітних стрічках на нових основах та методах нанесення покриттів. Підкреслено, що вакуумне напилення значно підвищує міцність, зношостійкість, і це дозволяє практично здійснювати запис з магнітної стрічки необмежене число раз. Позитивною є тенденція до випуску носіїв на високостабільних матеріалах (скло, кварц, монокристалічні матеріали), які можуть зберігати інформацію впродовж 200–300 років.

Генеральний директор Національної парламентської бібліотеки України **Т. І. Вилегжаніна** у доповіді «Бібліотеки: технології та люди» охарактеризувала інформаційно-комунікаційні технології такими, що кардинально змінили суспільство нової епохи. Існуюча в світі бібліотечна мережа – це найпідготовленіша інфраструктура, яка може, на думку керівника НПБУ, інтенсифікувати процеси інформатизації.

Майже 550 млн примірників різних документів зібрано сьогодні в 44 тис. бібліотек України; з них 60% – в бібліотеках системи Міністерства культури і мистецтв України (понад 18 тис.).

Детально спинилася доповідачка на перевагах електронних бібліотек, але підкреслила, що створювати їх і формувати належить на кооперативній основі. Електронні документи надзвичайно компактні і можуть допомогти в розв'язанні одвічної проблеми бібліотек: браку приміщень.

Д-р техн. наук, директор Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, проф. **В. А. Широков** у доповідді «Лінгвістичні технології екстракції знань» підкреслив, що останнім часом гасло «інформаційне суспільство» все частіше замінюється на «суспільство, орієнтоване на знання». Все активніше поширюються терміни типу «економіка, заснована на знаннях». Різні країни та їх об'єднання обирають парадигму знання за основу своєї національної, а подекуди вже й інтернаціональної стратегії. У цьому зв'язку В. А. Широков нагадав для прикладу проект побудови так званого «European knowledge society».

Логічно постало завдання розробки ефективних технічних засобів оперування знаннями: від створення знань до їх упровадження в економічно-виробничу систему, де вони перетворюються на конкретну продукцію.

Процеси опрацювання знань, вважає учений, тепер необхідно поставити на технологічну основу. Отже, наявність нової інформації є необхідною умовою інтенсивного, або як говорять останнім часом, сталого розвитку економіки і суспільства взагалі. Учений не заперечив, що не всяку інформацію можна перетворити на корисний ресурс. У реальних виробничо-технологічних ситуаціях для цієї мети створюються цілі комплекси організацій та інституцій. Пандемоніуми забезпечують продукування та багаторазові перетворення інформації та її транспортування.

Доповідач зазначив, що «саме цей процес продукування та цілеспрямованого багаторазового перетворення і транспортування інформації надає їй таких якостей, котрі дозволяють нам кваліфікувати її як знання». Знання – це інформація, форма якої є носієм трансформацій, котрим вона піддається в соціальній системі.

В. А. Широков вважає, що коректно говорити про єдиний мовнорозумовий процес і підкреслив ту важливу роль, яку відіграє спеціалізація мовної підсистеми як основного комунікативного чинника у людському суспільстві.

Отже, зі сказаного впливає ще одна і досить тривіальна дефініція знання як вербалізованої та структурованої інформації. Останніми роками активно просувається програма так званого Semantic Web, яка покликана розробити інтелектуальні засоби екстракції знань з глобальної мережі.

Учений переконаний, що такі засоби і, відповідно, технології повинні мати комплексний характер, адже годі сподіватися на те, що одна формальна схема спроможна охопити все різноманіття когнітивних ситуацій, котрі виникають при інтелектуальному опрацюванні текстів на предмет екстракції з них певних знань.

Для проведення аналізу застосовувалася комбінована методика, яка включає в себе формально-статистичні, семантико-статистичні та власне семантичні методи.

Формалізовані моделі мовної системи насправді надають інструментарій для виявлення знань, наявних у природномовних текстах. Ефективним методом екстракції знань з текстів є метод проблемно-орієнтованих текстових семантичних полів, які взаємодіють із дослі-

джуваним текстом відповідно до розробленої автоматичної процедури. Елементи лінгвістичних технологій екстракції знань доцільно розробляти як вбудовані процедури вже на етапі створення відповідних текстів. Значене потребує певної модифікації програмного забезпечення текстових процесорів. Лінгвістичні технології повинні бути багатомовними і інкорпоровувати елементи мовних систем різних мов, принаймні найпоширеніших.

Канд. іст. наук, заступник генерального директора НБУВ, с. н. с. **А. Г. Бровкін** виступив з доповіддю «Науково-інформаційне забезпечення інноваційної діяльності». Це завдання він розглядає як цільове, для виконання якого необхідно створити відповідні формування; розробити галузеві програми та стратегічні плани розвитку інформаційних центрів країни. Проект реалізується на базі кооперації та інтеграції інформаційних ресурсів, використанні і впровадженні результатів наукових досліджень та інформаційних технологій у практику. Сьогодні необхідно вдосконалювати формування універсального фонду, національного інформаційного ресурсу; потрібно здійснювати його наукове опрацювання, поліпшувати стан інформаційного обслуговування в бібліотеках, дедалі розвивати процес забезпечення доступності; підвищувати оперативність виконання запитів. Запорукою якісного обслуговування є ефективне використання інформаційних технологій, подальший розвиток процесів комп'ютеризації та телекомунікацій.

З метою вивчення інформаційних потреб та забезпечення наукових досліджень, насамперед пріоритетних, Бібліотека і надалі співпрацюватиме з органами державної влади, з НДУ НАН України.

Архітектоніку Національної академії наук України структуровано на ряд наукових центрів. Ці, в свою чергу, – на науково-дослідні інститути, у яких функціонують наукові бібліотеки. Крім них, у регіоні працюють бібліотеки наукові обласні, галузевих наукових інститутів. Отже, будь-який регіон спроможний здійснити інформаційне забезпечення тих галузей народного господарства, які розвиваються в ньому. Причому, необхідно використовувати потенціал, як вважає А. Г. Бровкін, профоб'єднань, асоціацій українських, інших країн та міжнародних, створюючи спільні проекти, програми, тимчасові творчі колективи, робочі групи з окремих проблем, експериментальні групи тощо. Всі форми науково-інформаційної діяльності мають бути спрямовані на виконання інформаційної функції бібліотек для забезпечення інноваційної діяльності в усіх сферах народного господарства, в тому числі інноваційного розвитку інформаційної сфери країни.

Розробка і реалізація комплексної цільової програми повинна сприяти вдосконаленню, закріпленню основних функцій науково-інформаційного забезпечення інформаційної системи держави, зокрема бібліотечно-бібліографічного обслуговування, довідково-інформаційного забезпечення, забезпечення аналітичною інформацією, інформацією прогностного характеру та забезпечення можливостей доступу до них широкого загалу; інформа-

ційну, бібліотечно-бібліографічну, методичну роботу; навчання і консультування з усіх питань.

А. Г. Бровкін запропонував розробку таких науково-дослідних проектів, які можуть становити основу комплексної наукової програми. Зокрема, це проект, який передбачає проведення досліджень, пов'язаних з вивченням та розробкою оптимізації структури, функцій тих інституцій, робота яких буде спрямована на виконання вище зазначених завдань. Перший – на рівні бібліотек. Другий рівень – рівень регіонів і т. д.

Загальна система інфраструктури інформаційного забезпечення з включенням до її складу всіх обласних, державних, галузевих бібліотек належить до третього рівня. Отже, це – так звана піраміда, яка діятиме зверху до низу і навпаки.

Проект «джерело інформації», за А. Г. Бровкіним, передбачає вивчення і розробку профілів комплектування всіх складових, задіяних у цьому процесі, створення моделі координації їхньої діяльності відповідно до інформаційних потреб окремих галузей, а також організацію мережі депозитаріїв.

Проект «обробка» має на меті проведення досліджень, пов'язаних з аналітичною та синтетичною обробкою інформації, зокрема ануванням, реферуванням, підготовкою наукових оглядів, дайджестів, перекладів, розробкою стандартів бібліографічного пошуку.

Основне завдання проекту «пошук» – проведення досліджень, пов'язаних зі створенням власних баз даних, процес підготовки видання; підготовка моделі рубрикативів, що невіддільно від процесів пошуку інформації, контакту з інформаційно-пошуковими системами. Сюди включається також розробка і функціонування спільної інформаційної мережі, захист інформації.

Проект «обслуговування» спрямований на проведення, вивчення і аналіз інформаційних запитів і потреб, удосконалення бібліотечно-бібліографічного та довідково-інформаційного обслуговування, підготовку і розповсюдження інформаційних видань, у тому числі власних; організацію консультацій і навчання на всіх ланках.

Концептуальний підхід до розробки комплексної наукової програми, запропонований А. Г. Бровкіним, побудовано за модульним принципом, що дає змогу кожній складовій системи інформаційного забезпечення проводити в автономному режимі наукові дослідження, творчо використовувати досвід інших з метою побудови та вдосконалення власної інформаційної структури, зважаючи при цьому на наявний кадровий потенціал, технічне і фінансове забезпечення.

Отже, на конференції було оприлюднено модель системного підходу до вирішення головного завдання, яке поставлене державою перед інформаційним корпусом.

Д-р іст. наук, зав. відділу Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, проф. С. Г. Кулешов присвятив свою доповідь «Документаційним ресурсам інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень місцевими органами державної влади», вказавши на безперечні зв'язки між традиційним документознавством та організацією інфор-

маційної діяльності, зокрема в аспекті забезпечення органів державної влади. За радянських часів ця діяльність зосереджувалася в межах диференційованого обслуговування керівників різних рівнів інформаційним забезпеченням в рамках вивчення їхніх інформаційних потреб (в основному інформація про публікації). Це – перший напрям. Нагадав С. Г. Кулешов і про другий, менше відомий. Ідеться про інформатизацію тих часів, коли не було комп'ютерної техніки. Інформатизації стали приділяти увагу наприкінці 80-х років, що знайшло своє відображення в створенні кількох глобальних проектів (наприклад, на виборах першого президента СРСР). Не обійшов увагою науковець і ще один напрям, теж маловідомий, а саме інформаційно-документаційне забезпечення органів державної влади. Метод, розроблений викладачами Московського історико-архівного інституту, підтримувався фахівцями Всесоюзного науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства. Напряму ґрунтується на використанні, в основному, ресурсів діловодства, тобто на так званих документальних фондах. Сьогодні їх називають документаційними фондами установ, органів державної влади. Існує частина потреб, які базуються на опублікованій інформації, і частина потреб – на неопублікованій, на службових, управлінських документах, котрі циркулюють в органах державної влади.

Після 1991 року, констатував учений, перший напрям був значно загальмований, і лише 10 років тому він, завдячуючи зусиллям Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Національної парламентської бібліотеки України, які перебрали на себе роль постачальників інформації аналітичного змісту для вищих і центральних органів влади, став активно розвиватися. Кілька років тому до цього процесу долучився й Інститут проблем реєстрації інформації НАН України. Зарубіжний досвід теж свідчить, що такого роду завдання виконують саме провідні бібліотеки.

В Указі Президента України про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Адміністрації Президента та інших органів державної влади було зазначено про необхідність створення служб інформаційно-аналітичного забезпечення. Та, в основному, все зводилося до планів інформатизації, тобто оснащення комп'ютерною технікою. Була ще низка постанов Кабінету Міністрів України, спрямованих виключно на інформатизацію. Всі органи мали інформувати про свою діяльність на своєму сайті. Це – важливе рішення, яке стало поштовхом для порушення питання про інформаційно-документаційне забезпечення.

Саме на служби інформаційно-аналітичного забезпечення покладені завдання здійснення інформаційної діяльності та зв'язки з громадськістю. У СІАЗх державних органів влади є й своя прес-служба. У межах цих інформаційних відділів почали запроваджувати системи електронного діловодства та електронного документообігу.

Вже прийнято два важливі закони: про електронні документи, електронний документообіг та про електрон-

ний цифровий підпис, завдяки яким має активізуватися діяльність зі створення електронної мережі органів державної влади. Однак на сьогодні не вирішено ряд питань: як будуть використовуватися ці електронні документальні фонди, як будуть здійснюватися електронне діловодство, електронний документообіг. Зараз розроблено лише типовий порядок здійснення електронного документообігу в органах державної влади, який ще повинен затвердити Кабінет Міністрів України. Формується програма для затвердження у Верховній Раді України. На жаль, поки що не визначені конкретні шляхи об'єднання всіх інформаційних, документальних ресурсів, що стосуються органів державної влади.

Головна ідея – об'єднання інформаційних ресурсів усіх трьох напрямів науково-інформаційної діяльності, інформації про публікації (її реалізують бібліотеки та інформаційні органи); інформатизація, яку мають реалізувати відповідні служби (створені при центральних чи вищих органах держави); інформаційно-документальне забезпечення управління, які здійснюють самі органи державної влади з допомогою системи електронного діловодства та електронного документообігу, побудованих на однакових засадах. Тут важливе поняття електронного архіву і створення концепцій електронного архіву. Так, для органів державної влади, наприклад, для обласної державної адміністрації, 60% усієї інформації становить така інформація, як аналітичні довідки, доповіді, огляди, які базуються на документації. Саме на архіві і служби діловодства покладається реалізація цієї програми.

У доповіді «Науково-технічне забезпечення процесів реставрації книгодруків», яку підготували канд. іст. наук, заст. генерального директора НБУВ, с. н. с. **А. Г. Бровкін**, голова правління ВАТ «Український науково-дослідний інститут поліграфічної промисловості імені Тараса Шевченка» **В. Г. Ерн-Бишкевич**, зав. відділу цієї ж установи **М. Д. Ільчишин** (він оприлюднив результати дослідження), с. н. с. тієї ж установи **Б. С. Макаровський**, було, зокрема підкреслено, що сучасний стан розвитку нової генерації суспільства характеризується економічними процесами відтворення генетичної пам'яті, зростанням зацікавленості, осмислення і усвідомлення історичного минулого України, багатства національних традицій; серед безцінного розмаїття духовних скарбів справедливо виокремлено пам'ятки книгодрукарства, яких зберігається в бібліотеках, архівах та сховищах України близько 60 млн. Переважна більшість рукописів, старовинних гравюр, мап, книгодруків зазнала руйнації.

Ця ситуація погіршується через хронічну недостатність фінансування. Катастрофічний стан цілого ряду будівель, сховищ, комунікацій та ін., що спричинює аварійні ситуації, незворотну втрату раритетів. Книжкові видання другої половини XIX – початку XX ст., друковані на кислотному папері, стають непридатними до користування.

Аналіз ситуацій, здійснений у Центрі реставрації НБУВ, дає підстави для висновку, що на державному рівні не здійснюються заходи стосовно науково-техніч-

ного забезпечення реставраційних процесів. Не сприяє поліпшенню справи і те, що спеціалісти високого рівня змушені послуговуватися устаткуванням та інструментами, виготовленими власними руками чи, скажімо, спільно із фахівцями Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського чи Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України.

М. Д. Ільчишин повідомив, що для розв'язання проблеми збереження архівних та бібліотечних фондів передбачено створення міжвідомчого центру консервації та реставрації при Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника, Харківській науковій бібліотеці ім. В. Короленка, Одеській науковій бібліотеці ім. М. Горького, галузевих та регіональних служб репрографії та палітурних робіт у структурі державних та інших бібліотек.

Українським науково-дослідним інститутом поліграфічної промисловості імені Тараса Шевченка запропоновано науково-дослідну тематику зі створення комплексної системи устаткування для реставрації рідкісних видань та книжкових раритетів. Дещо з цієї програми вже реалізовано. Інститут вважає доцільним спільно з НБУВ створення дільниці централізованого виготовлення контейнерів і готовий взяти участь в організації та розробці безкислотного картону та інших матеріалів, у наукових дослідженнях, спрямованих на створення нових технологій і матеріалів для захисту і збереження бібліотечних та архівних фондів. Визнано перспективним застосування комп'ютерної техніки для реставраційних робіт. Розроблене програмне забезпечення комп'ютерної реставрації зображення гравюр, рукописних та друкованих текстів забезпечить створення кінцевого варіанта макета, який може служити основою для наступної стадії реставрації оригіналу. Передбачається можливість застосування комп'ютерної техніки для дослідження матеріальних носіїв документальних пам'яток і т. д.

Встановлення в кожному реставраційному центрі техніки з відповідним програмним забезпеченням сприятиме підвищенню ефективності управління процесами стабілізації мікрокліматичних умов, збереженню пам'яток писемності і друку. Виконані Інститутом дослідження підтвердили можливість виготовлення нового реставраційного обладнання.

Інститутом проведено експериментальні дослідження з виготовлення препаратів та отримано експериментальні зразки, які запобігають утворенню грибків та плісняви, усувають вологість тощо. До речі, санітарно-промислова лабораторія Інституту має право на різні вимірювання. Проведено розробки зі створення необхідної пересувної мобільної екологічної установки для обробки книжкових блоків.

«Формування баз даних національної бібліографії України в системі наукового супроводу суспільних наук» – тема доповіді д-ра іст. наук, зав. відділу НБУВ, проф. **В. Ю. Омельчука**. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, поінформував він, нині працює над створенням цілісної системи баз даних національної бібліографії України в автономному режимі. Такий підхід

є принципово новим для вітчизняного бібліографознавства. Він дає змогу створити банк даних рукописної, друкованої україніки, який дозволить увійти в світову інформаційну бібліографічну систему. Програма, над реалізацією якої сьогодні працює НБУВ, по суті є системою бібліографічних видань баз даних національної бібліографії України. Ця система складається з провідних проектів ретроспективної національної бібліографії, відображає українську книгу та періодику від рукопису до сучасних видань.

Першочергові завдання в справі реалізації програми: виявлення та облік рукописної та друкованої україніки в світі; залучення баз бібліотек держави, основних фондотримачів, провідних гуманітарних академічних інститутів, архівних установ, Книжкової палати України, комісії вищих органів Влади, інших інституцій та організацій; створення національного зведеного комплексного банку даних «Українська друкована книга-кодекс»; створення національного зведеного комплексного банку даних «Друкована україніка»; реєстрація втрачених творів друку; створення зведеного реєстру «Втрачена україніка»; бібліографічна реєстрація зарубіжної україніки по окремих країнах з обов'язковим визначенням пріоритетності програм; програмне інформаційне та лінгвістичне забезпечення проекту; розв'язання проблеми стандартизації та формату опису. Кінцевою метою цього проекту є створення зводу рукописної, друкованої, електронної україніки, підготовка електронних баз даних науково-бібліографічних видань серії «Національна бібліографія України» – покажчик та каталог широкого видового спектру: рукописи, книги, газети, що особливо важливо, картографічні, нотографічні, образотворчі видання, видання зарубіжної україніки, видання повної національної бібліографії, друкованих документів на всіх видах носіїв інформації.

Основою дослідження книги в нашій Бібліотеці в історичному, методологічному, бібліографічному аспектах дедалі більше стає її повний репертуар. Створення оптимального варіанта українського бібліографічного репертуару передбачало насамперед складання каталогу фондів НБУВ – основного фондотримача україномовної книги. Це – реальний крок до підготовки зведеного каталогу репертуару на рівні державного бачення. Науково-бібліографічне видання «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Кінець XVIII – перша чверть XX століття» є не лише довідником вторинного рівня, а й джерелом, яке дозволяє провести книгознавчі дослідження історії книги та історії культури України. Представлені до видання книги за своєю значущістю, універсальним змістом, науковою та культурною цінністю становлять золотий фонд української духовної культури. Це – практично основні прижиттєві видання українських класиків. Інститутом української книги НБУВ, зокрема відділом національної бібліографії, розроблено систему допоміжних покажчиків, котрі стали ключем до кожного видання. Вони охоплюють усі можливості комплексного пошуку за географією: Росія, Німеччина, Канада, Болгарія, Польща,

Франція, Туреччина, Швеція, Латвія, Грузія, США, Фінляндія, Угорщина, Словенія, Естонія, Чехія. В Російській Федерації – Уссурійськ, Воронеж, Саратов, Владивосток, Псков, Ростов-на-Дону, Нижній Новгород, Курськ, Новоросійськ, Самара, Москва. Отже, Україну, підкреслив В. Ю. Омельчук, чують у світі.

На думку ученого, на сучасному етапі Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського ввійшла в стадію значних якісних перетворень, які є відповіддю на вимоги формування інформаційного суспільства. У контексті подальшого розвитку держави Бібліотека сьогодні реалізує програму Зведеного каталогу, репертуару на власній організаційно-технічній базі з обов'язковим урахуванням напрацювань НПБ України, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка, ДНСГ УААН. Гостро постає питання у зв'язку з формуванням документно-ресурсної бази НАН України, створення галузевої бібліографії в нових пластах, бібліографії видань Національної академії наук України, зокрема з проблематики суспільних, фізичних, технологічних, математичних, хімічних, біологічних наук, наук про Землю та Космос. Особливої уваги, як вважає вчений, сьогодні заслуговує розробка проекту шевченкіани, який передбачає зведене бібліографування видань творів Тараса Шевченка всіма мовами світу, а також літератури про його життя та творчість.

Пленарне засідання було завершено доповіддю академіка НАН України, голови Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського **О. С. Онищенка** «Інформаційний супровід суспільних реформ – родова функція бібліотек». Власне, бібліотеки за своєю сутнісною функцією і покликані інформаційно супроводжувати і навіть забезпечувати переміни суспільного життя і краще, звичайно, якщо бібліотеки забезпечуватимуть саме позитивні зміни, служитимуть знанням, добру, духовному зростанню людини. Для цього бібліотеки і накопичують інформацію, обробляють її і пропонують суспільству знанневий ресурс. Це – головне. Це – ще раз наголосив керівник найбільшої в нашій державі бібліотечно-інформаційної установи – головна родова функція бібліотек. Саме ця функція і забезпечує суспільні зміни. Щоб ця функція спрацьовувала ефективно, необхідна постійна увага до розв'язання кола проблем, які мають вирішуватися комплексно. Йдеться про накопичення та обробку знаннєвого ресурсу. Ширше – інформаційного, забезпечення системи якості обслуговування і адаптація, підготовка кадрів бібліотекарів до суспільних змін.

На думку **О. С. Онищенка**, на нас усіх тисне традиція, і ми зациклені на одному виді інформації в друкованому вигляді. Це – «ахіллесова п'ята» сучасних бібліотек та бібліотекарів, котрі не можуть відмовитися від стереотипів. Суть і проблема розвитку бібліотек, їх існування в тому, чи зуміємо ми оптимально поєднати в бібліотеках традиційні і новітні ресурси. Академік уточнив: традиційні і нові носії інформаційних ресурсів. І носії ці не тільки електронні. На нас чекають, підкреслив він, інші носії, які бібліотека повинна опанувати і

включити в комплекс бібліотечно-інформаційного ресурсу. Тут виокремлено дві проблеми.

Перша – проблема інформатизації, електронізації всього бібліотечного комплексу і всіх бібліотечних технологій; особливу увагу слід приділити накопиченню електронного ресурсу – державним архівам електронних ресурсів. Електронні форми теж мають передаватися в бібліотеку як електронний обов'язковий примірник.

Друга проблема – створення не просто ресурсу, а мультиресурсу. Доповідач наголосив на злитті в бібліотеці всіх інформаційних каналів, усіх ресурсів на всіх видах носіїв. Він указав на те, що ми поки що недооцінюємо фото-, фоноресурси, що теж належать до мультимедіа, які нині проходять повз бібліотеку. Певною мірою такі ресурси можна, узагальнив О. С. Онищенко, віднести до ізо-, фоно-, фоторесурсів. Отже, завдання бібліотек, наголосив він, – формувати мультиресурси. Бібліотеки мають стати центрами мультиресурсів. Для супроводу суспільних реформ вони повинні збирати відповідні мультиресурси; це – проблема майбутнього і майбутні бібліотек. У них треба з'єднати всі потоки, всі види інформації, на всіх носіях. Це – комплексна проблема, завдання і водночас гарантія майбутнього існування.

Важлива проблема – обробка інформації. Традиційно вона, як зазначив О. С. Онищенко, була простою і небагатоманітною: систематизація, каталогізація, бібліографія, реферати, довідки. Нині ця вторинна продукція стає первинною порівняно з первісною. Виходить на перший план, оскільки користувачі бібліотек хочуть мати синтезований, відібраний, підготовлений у зручному вигляді матеріал, а не тільки первісні документи.

Генеральний директор вважає, що пошук, відбір такого матеріалу бібліотека повинна закладати ще під час творення інформації та її початкової обробки. Звичайно, це творення, в основному, відбувається не в бібліотеках, а в тих інституціях, де твориться знання, але бібліотека повинна з видавцями та з іншими структурами, які тиражують знання, входити в союз, шукати можливості пошуку, відбору інформації залежно від потреб користувача. Там, де з масиву відбирається потрібне, починається, переконаний керівник Бібліотеки, якісний тип обслуговування. А якість обслуговування – це мультисервісне обслуговування.

О. С. Онищенко нагадав, що японці радять боротьбу за якість обслуговування розпочинати з «п'яти нулів». Перший нуль – не створювати брак; другий – не передавати брак; третій – не приймати брак; четвертий – не змінювати технологічний режим до завершення даного процесу; п'ятий нуль – не повторювати помилок. Це – базові принципи.

Сьогодні в бібліотеках шириться обслуговування в режимі т. зв. меню: тобто замовляй, що хочеш. Однак для цього треба, щоб був широкий вибір і традиційних, і комп'ютерних ресурсів, оскільки багатства мультисервісу бібліотеки ще не опанували. Та ніхто, крім них, запевнив генеральний директор НБУВ, не зможе мати весь цей спектр і використовувати його для супроводу суспіль-

них потреб і суспільних змін. Бібліотека переростає в потужну структуру інформаційної індустрії.

Отже, стратегія, яку запропонував О. С. Онищенко: працювати не з окремими джерелами, а з потоками і масивами інформації. Це об'єктивно формує і ставить потребу формувати новий тип бібліотекаря, який синтезує в собі інформацієзнавця, наукознавця, педагога, психолога, соціолога, менеджера, маркетолога, культуролога і т. д., а найбільше – аналітика. Можливо, прийшов час вводити нове визначення професії: інформацієзнавець чи науково-інформаційний працівник, і, відповідно, змінюватиметься статус бібліотекаря в суспільстві як носія і творця інформаційної культури.

До речі, за кордоном є вже такі посади, як учитель інформаційної культури, бібліотекар-едукатор. Утім, суть проблеми набагато глибша. Бібліотекар має навчити не просто користуватися комп'ютером читача, відвідувача, він має навчити інформаційної культури: шукати, здобувати, освоювати інформацію. Оце й породжуватиме основи висоти бібліотекарської професії, гостро потрібної часу. Бібліотекар має бути комп'ютерним навігатором. Бібліотекарі швидше за всіх мають освоїти цю прірву, що зветься «інтернет», який нині схожий на звалище інформації. Спробувати одержати в ньому інформацію без навігатора все одно, що спробувати напиться води, стоячи під водоспадом.

До проблем бібліотеки генеральний директор НБУВ відносить і проблему технології відбору мережевих ресурсів; їх інтеграцію; проблему, як корпоративні, інтернет-ресурси з'єднати в єдиний масив з тим, щоб він давав можливість виконувати бібліотеці її мультифункції; проблему опанування множини сайтів тощо. Крім того, вільний доступ до інформації – вже проблема не технічна і не юридична, а освітня, культурна, а цифрову нерівність, цифровий розрив між державами, між містом і селом спроможні допомогти ліквідувати саме бібліотека та бібліотекар, який є до того ж творцем нових технологій доставки документів і провідником нових технологій. Чимало можливостей надає дистанційне навчання.

Через 20–30 років, за прогнозами, підкреслив О. С. Онищенко, інформаційна ера породить віртуальну культуру. Яким же буде її зміст? Його формування багато в чому залежить від бібліотеки, від бібліотекарів, бо саме вони закладають зараз підвалини цієї нової форми культури.

Бібліотеки, на думку академіка, ніколи себе не вичерпають, якщо пропонуватимуть суспільно значущу інформацію; вони завжди будуть потрібні країні як центри супроводу суспільних реформ.

У 2003 році ІФЛА запропонувала девіз: «Бібліотеки не просто для життя, а для гарного життя». І якщо бібліотеки, наголосив генеральний директор НБУВ, будуть науково-інформаційно підтримувати гарне життя, то і самі житимуть гарно.

Наталія СОЛОНСЬКА,

канд. іст. наук,

керівник культурно-просвітницького центру НБУВ

Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек: напрями, структури, продукти

У роботі секції «Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек: напрями, структури, продукти» (наук. кер. – канд. філос. наук, с. н. с., керівник СІАЗ, заступник генерального директора НБУВ В. М. Горовий, зав. відділу Управління стратегічних ініціатив АП України М. І. Нечай; учений секретар – канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ Т. Ю. Гранчак) взяли участь 42 особи, серед яких – провідні фахівці Управління стратегічних ініціатив Адміністрації Президента України, Російської державної бібліотеки, Полтавської ОУНБ ім. І. Котляревського, Вінницької філії університету «Україна», бібліотеки Національної Академії ДПС України, ДНМБ України, ЦНТБ харчової та переробної промисловості, Київського національного університету будівництва і архітектури, ДІБ України, НБУ для дітей, НБУВ.

У рамках роботи секції було заслухано 21 доповідь, розглянуто комплекс проблем, пов'язаний з необхідністю підвищення ефективності інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек, використанням інноваційних технологій у забезпеченні наукового супроводу суспільних перетворень, особливостями комплектування фондів бібліотек в умовах глобалізації, аналізувалися першочергові завдання, які висуваються сьогодні і на розв'язання яких повинні бути спрямовані зусилля бібліотечних структур.

На ролі інформаційних електронних ресурсів у здійсненні державної інформаційної політики зупинився М. І. Нечай, зав. відділу Управління стратегічних ініціатив АП України. Зокрема, було висвітлено роль інформаційних електронних ресурсів у формуванні інформаційного суспільства, процесі прийняття управлінських рішень, а також у забезпеченні інформаційної безпеки держави. При цьому було зауважено неструктурованість інформаційних ресурсів, що ускладнює визначення шляхів забезпечення інформаційної безпеки, адекватне реагування на виклики сьогодення і роботу на випередження. Окремо було підкреслено необхідність продовження роботи з визначення національних пріоритетів України в інформаційній сфері, з розробки цілісної стратегії позиювання і ефективного розвитку діяльності в глобальному інформаційному просторі.

Питання налагодження інформаційної безпеки (насамперед безпеки електронних інформаційних фондів), необхідності розроблення міжнародного законодавства у даній сфері було розглянуто також у доповіді В. М. Горового, канд. філос. наук, с. н. с., керівника СІАЗ, заступника генерального директора НБУВ, який детально зупинився на висвітленні особливостей комплектування фондів бібліотек у контексті розвитку глобальних інформаційних процесів.

Було наголошено на актуальності питання щодо ви-

роблення чіткої стратегії комплектування бібліотечних закладів, оскільки, по-перше, постійне наповнення всіма наявними інформаційними ресурсами навіть найкрупніших бібліотек вже не можливе і з економічної, і з фізичної, і навіть із чисто прикладної точки зору.

По-друге, поглинання масивів інформації, створених у відмінному від нашого культурному середовищі, може звужувати можливості національного культурного розвитку, знижувати потенціал його самобутності, унікальності, а також все більше впливати на спонукальні мотиви виробництва нової інформації, що особливо наочно видно на прикладі наукової діяльності.

По-третє, глобальні масиви інформації незалежно від бажання своїх творців несуть відомості про досвід суспільних перетворень у їх середовищі та їх соціально-економічний, політичний, культурний розвиток. Некритичне сприйняття такої інформації може також негативно вплинути на торування власного шляху розвитку і, відповідно, розвитку системи інформаційних баз.

Вироблення порядку поширення та використання інформаційної продукції зарубіжного виробництва на території України, врахування вимог інформаційної безпеки при закупівлі зарубіжних програмно-технічних та телекомунікаційних засобів для використання в бібліотечній мережі сприятиме забезпеченню нормального розвитку інформаційних фондів бібліотек відповідно до потреб українського суспільства.

Стосовно необхідності розробки концепції інформаційної стратегії бібліотечних закладів було підкреслено, що така стратегія також має визначити, з одного боку, систему заходів, пов'язаних з необхідністю заявити про наявний інформаційний потенціал (обов'язкова умова активної присутності в глобальному інформаційному суспільстві, яка формується нині), з іншого – враховуючи закони міжнародного інформаційного ринку, формувати ставлення до власних інформаційних ресурсів як до нового виду товарної продукції, що набуває все більшого значення і цінності.

Використання наявного інформаційного потенціалу України для розвитку українського суспільства, необхідність утвердження його в глобальному інформаційному просторі зумовлює втягування в інформаційну сферу суспільної діяльності зростаючих обсягів матеріальних ресурсів. Україна має можливість забезпечити собі прийнятне місце в інформаційній світовій ієрархії, зосередившись на кількох основних напрямках розвитку. По-перше, це концентрація матеріальних ресурсів на розвитку тих напрямів інформаційної діяльності, які є найперспективнішими для України, можуть відповідати умовам міжнародної спеціалізації у виробництві і використанні інформації. По-друге, розвиток власної інформатизації на базі передових технологій. І, по-третє, ко-

операція наявних у країні інформаційних ресурсів для виходу в глобальний інформаційний простір потужною, багатофункціональною системою. Кооперація в системі бібліотечних закладів дає можливість для раціонального, повноцінного комплектування зарубіжними виданнями, зарубіжною електронною інформацією. Єдина система комплектування в поєднанні з організацією ефективних міжбібліотечних зв'язків дасть змогу і заощадити значні кошти, і якісно задовольнити запити користувачів на нову зарубіжну інформацію. Водночас вона створює умови ефективного використання інформаційного потенціалу вітчизняних бібліотек в інтересах суспільного розвитку.

У тому контексті актуальним є вдосконалення нормативно-правової бази, вироблення правової політики співробітництва з міжнародними організаціями, бібліотечними закладами окремих зарубіжних країн.

Питання використання інформаційно-інноваційних технологій у науковому супроводі суспільних реформ, забезпеченні прийняття управлінських рішень, задоволенні інформаційних потреб суспільства було розглянуто в доповідях **Л. А. Чуприни**, зав. відділу НБУВ, **Л. П. Чернявської**, м. н. с. НБУВ, **Л. В. Присяжної**, м. н. с. НБУВ.

Наголошувалося, що необхідною умовою приєднання України до світових здобутків та створення відкритого інформаційного суспільства є наявність розвиненої телекомунікаційної інфраструктури, проведення досліджень як технічних, так і соціальних аспектів її використання.

У цьому контексті зверталася увага на розробку в Україні концепції побудови інформаційно-телекомунікаційної мікрохвильової інфраструктури, до складу якої входять супутниковий, стратосферний і наземний сегменти телекомунікаційних систем та мереж. Масштабним упровадженням виконаної роботи в практичну інформатизацію України стала розробка і створення АТ «УкрСат» національної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури багатофункціонального призначення, яка використовує технології супутникового зв'язку. У реалізованому вигляді вищезгадана інфраструктура складається з двох взаємозалежних частин.

Перша частина – це комплекс багатофункціональних систем територіально розподілених станцій супутникового зв'язку, підпорядкованих єдиному Центру управління системами супутникового зв'язку. Друга частина, яка також базується на використанні супутникових технологій і каналів зв'язку, – це система інформаційного забезпечення користувачів ресурсами міжнародних систем передачі даних.

Використання результатів роботи забезпечило органи державної влади й інші державні установи сучасними інформаційно-телекомунікаційними послугами та доступом до міжнародних інформаційних ресурсів. Це стало можливим завдяки створеному першому в Україні потужному Телепорту з сучасним Центром управління системами супутникового зв'язку і захищеному телекомунікаційному вузлу глобальної мережі, що отримав атестат відповідності в системі технічного захисту інфор-

мації Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України.

Розробкою, яка безпосередньо поєднує застосування мережевих технологій у наукових дослідженнях і спрямована на інтелектуалізацію мереж (наприклад, подібних до створеної в Україні Національної науково-освітньої інформаційної мережі URAN), є проект створення агентно-орієнтованих технологій пошуку, збереження, оброблення і передачі інформації, що впроваджується Кібернетичним центром НАН України. Агентські платформи актуальні саме для науково-освітнього мережевого середовища.

Важливим напрямом застосування мережевих технологій у науці є організація роботи віртуальних дослідницьких лабораторій (наприклад, мережа URAN використовується для організації діяльності віртуальної лабораторії у спільній роботі Інституту кібернетики ім. В. Глушкова з Флоридським університетом (США) над проектом дискретної оптимізації в задачах кодування інформації).

Ще одним практичним напрямом застосування мережевих технологій є електронна комерція, у тому числі на ринку технологій, ноу-хау, наукової продукції. Цей вид діяльності особливо важливий для української науки, промисловості і технологій, які мають посісти відповідне місце в структурі світового ринку.

Однією з основних тенденцій розвитку ІТ є послідовна інтелектуалізація складних систем. Серед пріоритетних напрямів – розвиток інтелектуальних технологій, орієнтованих на забезпечення аналітичної діяльності, завданням якої є підготовка аналітичних документів на основі семантичної обробки великих масивів неструктурованої інформації.

Визначенню специфіки використання інформаційних джерел у роботі інформаційно-аналітичних відділів бібліотек, дослідженню впливу електронних ЗМІ на перебіг суспільно-політичних процесів як одного з напрямів підвищення ефективності інформаційно-аналітичного продукту було присвячено доповіді **Т. Ю. Гранчак**, канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ, і **Ю. М. Половинчак**, м. н. с. НБУВ. Зверталася увага на те, що для досягнення максимальної ефективності інформаційно-аналітичного продукту при його підготовці в цілому і прогнозу складової зокрема необхідно враховувати ступінь впливу мережевих ЗМІ на різні цільові аудиторії, оскільки від цього залежить необхідність і масштаб використання їхнього потенціалу, а також визначення оптимальних форм і механізмів інформаційної політики, яка проводиться управлінськими структурами.

Крім того, беручи до уваги, що саме електронні ЗМІ в умовах відсутності в Мережі централізованої організаційної структури і цензури є найзатребуванішими в процесі створення і поширення політичних та іншого роду міфів і стереотипів, актуальність вивчення впливу інтернет-ЗМІ на суспільно-політичні процеси зумовлюється необхідністю підготовки такого інформаційно-аналітичного продукту, який сприятиме своєчасній нейтралізації міфів і стереотипів, розповсюджуваних через електронні ЗМІ.

Важливим напрямом наукових досліджень є також вивчення ролі мережевих ЗМІ у висвітленні етнічних, релігійних проблем, у маніпуляції суспільною свідомістю, у сфері вирішення проблеми міжнародного тероризму. Дослідження даного аспекту діяльності інтернет-ЗМІ, їхнього впливу на споживача інформації дає змогу розробити ряд заходів, покликаних мінімізувати можливість використання ЗМІ в деструктивних цілях і сприяти збереженню стабільності суспільно-політичної ситуації.

З іншого боку, вивчення впливу мережевих ЗМІ дає можливість зробити висновок стосовно ефективності сьогодишньої інформаційної політики окремих соціально-політичних структур і накреслити, у разі потреби, шляхи її підвищення. Для визначення ступеня і спрямованості впливу ЗМІ на аудиторію важливо визначити ступінь висвітлення в пропонованих аудиторії матеріалах тих або інших подій економічного або політичного життя. У зв'язку з цим виправданим є складання рейтингів подій певного періоду.

Складання рейтингів висвітлюваних ЗМІ подій економічної, політичної, соціальної сфери України є одним з напрямів діяльності Служби інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ) НБУВ. Моніторинг електронних ЗМІ з наступним складанням рейтингів дає можливість створити картину діяльності політичних структур і організацій, оцінити її ефективність, зафіксувати і проаналізувати відгуки ЗМІ стосовно значущих подій соціально-економічного і політичного характеру, а також тенденції, які притаманні діловій, культурній і політичній сферам країни.

З метою вироблення оптимальної методології вивчення впливу мережевих ЗМІ на суспільно-політичні процеси було проаналізовано результати зарубіжних досліджень цього питання. Зокрема, рейтингового проекту «Згадуваність українських мережевих ЗМІ в українських джерелах», проведеного інтернет-виданням «СМІ.гу-Україна» разом з Міжнародним інститутом досліджень масової комунікації і Фондом ефективної політики Росії, а також російського міждисциплінарного дослідження «Політика й інтернет», який є частиною дослідницької програми «Соціально-економічні проблеми впровадження технологій інформаційного суспільства в Росії», реалізованої Міждисциплінарним центром Санкт-Петербурга в співробітництві з партнерами з академічних інститутів, університетів, установ культури й органів муніципальної, регіональної та федеральної влади.

Досвід оперативно-організаційної та методичної роботи інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотечних структур щодо інформаційного забезпечення управлінських рішень, наукового інформаційно-аналітичного супроводу економічних та суспільно-політичних перетворень (у тому числі в регіонах), актуальні вимоги до сучасного інформаційно-аналітичного продукту було розглянуто в доповідях **І. М. Мищак**, канд. іст. наук., с. н. с. НБУВ, **С. П. Кулицького**, канд. екон. наук, с. н. с. НБУВ, **І. А. Вишневської**, н. с. НБУВ, **Ю. А. Якименка**, м. н. с. НБУВ, **О. В. Чебан**, м. н. с. НБУВ.

Було відзначено, що сьогодні для України в умовах відсутності усталених форм і методів як управління економікою, так і регулювання громадсько-політичного життя актуальності набуває проблема створення виважених сценаріїв-прогнозів перебігу подій як усередині країни, так і на міжнародній арені, на основі яких будуватимуть свої практичні дії структури виконавчої влади. Розробка таких сценаріїв вимагає якісно нових підходів до інформаційно-аналітичного і наукового забезпечення діяльності влади, концентрації та ефективного використання наявних інтелектуальних сил. З цієї позиції було висвітлено досвід діяльності Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (СІАЗ НБУВ), особливістю роботи якої є оперативне реагування на певні зміни в політиці, економіці, соціальній сфері, а також прогнозування таких змін і надання рекомендацій щодо уникнення небажаних ситуацій як для держави в цілому, так і для окремої галузі.

Аналітиками СІАЗ здійснюється постійний моніторинг основних проблем, вирішення яких потребує прогнозування для підготовки пропозицій і прийняття рішень. Паралельно створюється власна база даних, розробляються аналітичні матеріали, які містять систематизовану інформацію та практичні рекомендації.

У процесі підготовки інформаційно-аналітичного продукту вирішується ряд таких основних завдань:

- збір якомога більшої кількості інформації з даної проблеми;
- фільтрація суб'єктивних факторів і другорядної інформації;
- додатковий збір інформації з історії виникнення проблеми та її розвитку, аналогів і варіантів її подолання чи вирішення;
- аналіз варіантів вирішення проблеми, їх можливе взаємовиключення або поєднання;
- прогноз подальшого розвитку ситуації за різних умов;
- розроблення переліку стратегій реалізації рішення, визначення сукупності дій, необхідних для досягнення поставленої мети;
- оцінка ступеня ризику при несприятливому розвитку подій.

При цьому слід виділити приблизний перелік практичних заходів, які постають перед інформаційно-аналітичною службою при вирішенні перелічених завдань:

- вибір методів і технологій аналізу і прогнозу;
- підбір, підготовка і оцінка можливості ефективного використання при вирішенні даної проблеми виконавців;
- оцінка необхідних ресурсів;
- планування процесу виконання робіт;
- розподіл і закріплення завдань за конкретними виконавцями;
- контроль і оцінка одержаних результатів.

Одним з пріоритетних і перспективних напрямів роботи аналітики СІАЗ вбачають підготовку інформаційно-аналітичних продуктів «на випередження». Ідеться

про підготовку експертних оцінок, аналітичних довідок чи прогнозів з тих проблем, які вже найближчим часом можуть стати ключовими. Для цього не лише ведеться комплексне розроблення найважливіших суспільно-політичних, соціально-економічних та інших питань, а й готуються матеріали, які надсилаються потенційним замовникам з метою вивчення їхніх запитів та шляхів подолання можливих проблем.

Окрему увагу було приділено характеристиці інформаційних ресурсів депозитарію ООН НБУВ з питань реформування українського суспільства. Цю тему було висвітлено в доповіді **І. А. Лавриненко**, м. н. с. НБУВ. Зазначалося, що завдяки тісній співпраці НБУВ з представництвами ООН та її деяких спеціалізованих установ в Україні останнім часом значно збільшується кількість видань, присвячених Україні, в яких висвітлюються процеси розбудови держави, створення демократичного суспільства та ринкової економіки, людському розвитку тощо.

Розгляду електронної джерельної бази, у якій відображено життя релігійних організацій в Україні, було присвячено доповідь **О. О. Натарова**, м. н. с. НБУВ. Зазначалося, що інформаційні ресурси всесвітньої електронної мережі інтернет є одним з основних джерел інформування суспільства про релігійне життя в Україні. При цьому наголошувалося, що використання даних інтернет-ресурсів має як переваги порівняно з іншими джерелами інформації, так і недоліки.

До переваг інтернету було віднесено, по-перше, легкий доступ до інформації; по-друге, досить зручну систему пошуку потрібної інформації за ключовими словами; по-третє, величезний обсяг інформації; по-четверте, зручну систему обробки інформації; по-п'яте, оперативне оновлення інформації.

Недоліки інтернет-інформації було розглянуто з урахуванням умовного поділу електронних джерел на такі групи: 1) офіційні сторінки органів державної влади; 2) веб-ресурси релігійних організацій в Україні; 3) світські електронні ЗМІ (які, у свою чергу, поділяються на сайти інформаційних агентств, електронні періодичні видання та електронні версії друкованих засобів масової інформації); 4) сайти спеціальних інтернет-проектів.

Так, мінусом сайтів органів державної влади є відсутність, за окремими винятками, оперативної та змістовної інформації про події в релігійній сфері в регіонах. Серед недоліків конфесійних веб-ресурсів варто назвати, по-перше, наявність великих обсягів слабоструктурованої інформації, що забирає багато часу при її опрацюванні; по-друге, не завжди толерантне подання інформації про діяльність інших релігійних об'єднань; по-третє, на більшості регіональних сайтів інформація оновлюється не часто. До недоліків світських ЗМІ слід віднести відсутність регулярного висвітлення релігійного життя, поверхневе, а іноді з кон'юнктурних міркувань подання інформації, наявність не завжди перевіреної інформації. Щодо четвертої групи електронних джерел, треба звернути увагу на брак спеціальних інтернет-проектів у сфері реалізації свободи світогляду і віросповід-

дань як в її колективному прояві (діяльність релігійних організацій), так і на рівні забезпечення можливостей для духовно багатого життя окремої особи.

Трансформація бібліотечних закладів в умовах розвитку інформатизації, їх роль у підвищенні ефективності наукових досліджень були простежені в доповідях **О. В. Петрашук**, провідного редактора НБУВ, і **Л. А. Романчі**, бібліотекаря 1 кат. НБУВ. Було наголошено на залежності розвитку науки й особливо практичного впровадження наукових ідей від ефективності науково-інформаційної діяльності. Зазначалося, що проблеми інформаційного забезпечення науки неможливо розв'язувати, не звернувшись до вивчення інформаційних потреб учених. Це зобов'язує співробітників бібліотеки до того, щоб науковці оперативного, при мінімальних витратах робочого часу одержували необхідну інформацію про новітні досягнення науки й техніки за кордоном.

Було підкреслено актуальність перетворення бібліотечних закладів із установ, які виконують виключно функцію «скарбниці знань», на наукові установи, які шляхом створення відповідних інформаційно-аналітичних підрозділів здатні надавати необхідну замовникам не лише інформаційну, а й аналітичну, прогностичну та іншу продукцію. Тобто, поступово бібліотеки, використовуючи власний значний науковий та інформаційний потенціал, мають перетворюватися на своєрідні «фабрики думки», не тільки обслуговуючи читачів, а й надаючи відповідні інформаційно-аналітичні послуги владним структурам, юридичним особам, зацікавленим в отриманні відповідної інформації.

Під час роботи секції також окрему увагу було приділено розгляду й обговоренню досвіду інформаційно-аналітичної та довідково-бібліографічної роботи щодо забезпечення інформаційних запитів владних структур бібліотек зарубіжних країн – Росії, Білорусі, Японії, ФРН. Цим питанням було присвячено доповіді **Т. В. Добко**, канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ, **М. А. Чиж**, н. с. НБУВ, **І. М. Архіпової**, н. с. НБУВ, **Н. І. Моїсеєнко**, н. с. НБУВ, **Н. С. Дацькової**, м. н. с. НБУВ.

Зазначалося, що одним з головних завдань інформаційно-аналітичних структур бібліотек у цих країнах стало аналітичне забезпечення процесу прийняття рішень, необхідних для державного управління. Ефективність діяльності бібліотеки щодо забезпечення інформаційних і бібліографічних запитів читачів визначається наявною автоматизованою інтегрованою бібліотечною системою. Наприклад, в Бібліотеці Адміністрації Президента РФ на сьогодні комп'ютеризовані всі технологічні процеси: від замовлення, обліку надходжень документів і до надання їх читачам.

Читачі Бібліотеки мають доступ до електронних каталогів книг і періодичних видань, електронних карток газетних і журнальних статей. Електронні картотеки – результат науково-аналітичного розпису одержуваних Бібліотекою періодичних центральних і регіональних видань. Бібліотека самостійно створює тільки ті інформаційні ресурси, які не можуть бути оперативного отримані в інших інформаційних і бібліотечних установах.

Бібліотека здійснює міжнародне співробітництво з президентськими, урядовими і парламентськими бібліотечними й інформаційними службами зарубіжних країн, міжнародних організацій. Видає інформаційні бюлетені: «Новые книги» (щомісяця), «Власть. Политика. Народ», «Проблемы возрождения России», «Проблемы регионов России», «Парламентаризм в России» (щотижня), «Вопросы культуры и образования», «Выборы в Российской Федерации» (двічі на місяць).

Надання допомоги парламенту у виконанні його функцій та бібліографічно-інформаційне обслуговування інших органів державної влади і широких кіл населення є метою діяльності Національної парламентської бібліотеки Японії.

Інформаційне обслуговування парламенту в його законодавчій діяльності, а також вищих державних і судових органів здійснює Бюро наукових досліджень та законодавчих довідок (БНД), яке вивчає політичне, економічне становище, освітні та соціальні проблеми, розробляє проекти законів, аналізує діючі законодавчі акти, надає консультації комітетам парламенту.

Співробітники Бюро наукових досліджень поділяються на три групи: перша займається науковими дослідженнями, друга – збереженням матеріалів, третя – координує роботу БНД. Науково-дослідна служба поділяється на сектори, кожний з яких працює за окремими напрямками, які розглядаються в парламенті. Для попередження можливих запитів, за власною ініціативою, один з секторів БНД проводить науково-дослідну роботу за питаннями, розгляд яких очікується в парламенті найближчим часом, що дає можливість працівникам бути всебічно інформованими, добре володіти інформаційними технологіями, швидко надавати депутатам відповіді та доступ до інформації з метою удосконалення законотворчого процесу в країні.

Інтерес представляє розробка в Японії проекту створення другої національної парламентської бібліотеки в регіоні Кансай, у 600 км від Токіо, яка розрахована на збереження 20 млн екземплярів і задумана як «бібліотека майбутнього», котра базуватиметься на новітніх електронних технологіях. Планується створити високотехнологічні системи пошуку та передачі інформації, бібліографічну базу даних у 7 млн описів; буде поцифрований великий масив друкованої продукції, у тому числі 7100 сторінок рідкісних матеріалів.

Під час роботи секції її учасниками були обговорені нові аспекти розвитку і вдосконалення діяльності інформаційно-аналітичних відділів бібліотек, шляхи підвищення ефективності їх роботи у сфері забезпечення інформаційного супроводу суспільних перетворень, що знайшло відображення в проекті рекомендацій конференції.

Було запропоновано:

1. Враховуючи розвиток процесу формування ринку інформації в Україні, приділяти особливу увагу пропаганді можливостей бібліотечних закладів у забезпеченні наукового супроводу суспільних перетворень економічного, соціального, політичного характеру.

2. В умовах зростання впливу глобального інформаційного простору на процеси інформатизації в Україні, налагодити систематичний постійно діючий механізм вивчення і застосування зарубіжного досвіду інформаційно-аналітичної роботи в практиці вітчизняних бібліотечних закладів.

3. Для забезпечення користувачів потрібною інформаційно-аналітичною продукцією вдосконалювати форми і механізми вивчення запитів на таку продукцію.

Тетяна ГРАНЧАК,

канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ

Бібліотечні технології інформаційного сервісу та інтеграція науково-інформаційних ресурсів

В умовах переходу до інформаційного суспільства загострюється суперечність між невпинно зростаючими обсягами знань, з одного боку, і обмеженими можливостями системи документних комунікацій «ери Гутенберга», основа яких базується на друкованих носіях, – з іншого. Розв'язання згаданої суперечності потребує кардинальної активізації робіт зі створення та впровадження в практику діяльності бібліотек новітніх комп'ютерних технологій. Вони мають забезпечити перехід до корпоративних технологій обробки документних потоків і формування в Україні єдиного науково-інформаційного простору, а також розробку інтелектуальних технологій аналітико-синтетичної переробки інформації та екстракції знань.

Магістральним напрямом формування єдиного науково-інформаційного простору держави у доповіді н. с. НБУВ **О. О. Жабіна** «Трансформація сайту НБУВ у науково-інформаційний портал України» визначено створення системи галузевих і регіональних науково-інформаційних порталів. Першочерговим завданням формування згаданого простору є створення Українського науково-інформаційного веб-порталу із системами пошуку та архівування розміщеної в глобальних інформаційних мережах інформації про Україну, а також наукової та суспільно значущої інформації. Вирішення цього завдання передбачено в Державній програмі розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів Ук-

раїни від 25 серпня 2004 р. Актуальною для формування єдиного науково-інформаційного простору України є також організація наповнення корпоративних баз та банків даних як засобу інтеграції інформаційних ресурсів бібліотек та інших центрів документальних комунікацій, а також створення інтегрованої довідково-пошукової системи розкриття змісту сукупних фондів вітчизняних наукових бібліотек. Формуванню єдиного науково-інформаційного простору України сприятиме й організація поточної підготовки та розповсюдження на компакт-дисках галузевих серій наукових електронних видань «Бібліотека – суспільству», котрі створюватимуться шляхом обробки новітніх вітчизняних і світових потоків електронної інформації. Названими серіями започатковується нова складова системи наукової комунікації, що з часом стане основною. У реальності цієї складової розповсюдження документів могли переконатися учасники конференції. Під час роботи форуму їм надавалася можливість безкоштовно записати на власні компакт-диски 5 галузевих серій електронних видань (природничі, технічні, соціогуманітарні, медичні та аграрні науки). Кожна з них містить бібліографічну базу даних обсягом 200–300 тис. записів з понад 25-річною ретроспективою і електронну колекцію авторефератів дисертацій обсягом 5 тис. текстів. До принципів нових завдань, пов'язаних з трансформацією сайту НБУВ у науково-інформаційний портал, потрібно віднести і розробку комп'ютерних технологій інтелектуальної аналітико-синтетичної переробки інформації та екстракції знань. Ці технології мають забезпечити проведення бібліометричних, інформометричних та наукометричних досліджень і творення нових інформаційних продуктів.

На теоретичних і прикладних питаннях створення корпоративних технологій формування національних бібліотечно-інформаційних ресурсів був зосереджений ключовий на секції виступ **Л. Й. Костенка**, керівника Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ, канд. техн. наук, с. н. с., «Наукова електронна бібліотека України». Наповнення її ресурсів здійснюється в НБУВ, що є лідером в Україні у сфері створення загальнодоступних сховищ інформації. До формування фонду електронних документів НБУВ приступила в 1998 р., коли з ВАК України до Бібліотеки почали надходити електронні версії авторефератів дисертацій. Друге джерело комплектування наукової електронної бібліотеки – індивідуальні та колективні автори (вчені, наукові установи, навчальні заклади вищих рівнів акредитації), для яких електронна бібліотека в умовах недостатньої науково-видавничої діяльності є практично єдиною альтернативою для активізації включення інформації про результати праць у світову систему наукових комунікацій. Третім джерелом комплектування є інтернет, точніше ті його інформаційні ресурси, які допускають їх копіювання та використання на некомерційних умовах. І, нарешті, четвертим джерелом комплектування виступає служба створення електронного масиву книжкової спадщини України, котра розгортає свою діяльність.

Інтегровані інформаційні ресурси наукової електронної бібліотеки є трикомпонентною структурою, яка вклю-

чає бібліографічні, реферативні та повнотекстові бази даних. Їх формування здійснюється з використанням конвеєрної ресурсозберігаючої технології, що передбачає доповнення бібліографічних записів електронного каталогу рефератами наукових публікацій і наступне повнотекстове розширення реферативної бази даних гіпертекстовими посиланнями на наявні комп'ютерні версії публікацій. Пошуковий апарат наукової електронної бібліотеки України дає змогу виявляти документи за будь-яким елементом бібліографічного опису. Його особливістю є використання як одного з ключових елементів лінгвістичного забезпечення реферативної бази даних. Виявлення потрібних користувачам документів за термінами з рефератів дозволяє досягти «золотої середини» між обмеженими можливостями бібліографічного пошуку і навігацією в повних текстах документів, яка супроводжується появою значної кількості нерелевантних матеріалів (у книгах значного обсягу зустрічаються практично всі загальноживані слова природної мови). Основною технологією інформаційного обслуговування користувачів наукової електронної бібліотеки є онлайн доступ до її ресурсів. За кількістю відвідувань (понад 2 тис. щодоби) наукова електронна бібліотека перевищує відвідування НБУВ у цілому.

П'ятирічний досвід НБУВ з формування інформаційних ресурсів наукової електронної бібліотеки України засвідчив, що вирішення форматних, лінгвістичних, технологічних, програмно-технічних і телекомунікаційних питань не викликає особливих ускладнень і потребує, в основному, відповідного фінансування. Головною завадою на шляху її розвитку є авторське право, точніше відсутність у міжнародному та національному законодавстві чіткого визначення прав бібліотек щодо зберігання та використання електронних публікацій. Один з підходів подолання цієї перешкоди, який започатковується в Україні, полягає в набутті чинності «Положення про електронні наукові фахові видання», розробка якого ініційована за участю НБУВ. Згадані видання мають доповнити існуючу систему наукових комунікацій і в перспективі стати однією з її основних складових. Необхідність переходу до цих видань зумовлена потребою вирішення суперечності між стрімко зростаючими обсягами нових знань, які мають кумулюватися і поширюватися в часі та просторі, і обмеженими можливостями традиційної системи розповсюдження публікацій на паперових носіях. Положення передбачає врахування електронних публікацій, виконаних з дотриманням певних вимог при захисті дисертаційних робіт. До таких видань належатимуть періодичні та продовжувані видання, інформація в яких представлена у формі електронних даних, що пройшли редакційно-видавниче опрацювання, призначені для поширення в незмінному вигляді та включені до затверджених ВАК України переліків наукових фахових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук і на які можна посилатися у наукових статтях і дисертаціях. Обов'язкові безкоштовні примірники таких видань виготовляються на компакт-дисках, які

підлягають зберіганню в Книжковій палаті України, НБУВ і Національній парламентській бібліотеці України. На бібліотеки, крім того, покладається зобов'язання представлення згаданих видань на своїх сайтах і забезпечення до них безкоштовного доступу. Додаткових витрат на створення електронних наукових фахових видань практично не потрібно, оскільки сьогодні всі публікації первісно створюються з використанням комп'ютерних технологій. Натомість, їх упровадження дозволить вищим навчальним закладам і науковим установам суттєво зменшити витрати на науково-видавничу діяльність, а Україні стати одним зі світових лідерів у впровадженні електронних інформаційних комунікацій.

Д-р техн. наук, заступник директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України **А. А. Крючин** у доповіді «Роль баз даних реферативної інформації в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек» розповів про значення реферативних ресурсів як інтеграційної основи наукової інфосфери. Вони здійснюють оперативне інформування різних категорій споживачів інформації про видану літературу, сприяють ретроспективному пошуку публікацій, зменшують негативний вплив пов'язаного з диференціацією наук розсіяння публікацій, інформують про досягнення в суміжних галузях наук, інтеграцію наукових напрямів і дисциплін тощо. Слід відзначити також, що реферативні бази даних і журнали крім подання інформації про книжкові видання розкривають зміст статей з періодичних та продовжуваних видань, збірників наукових праць, матеріалів конференцій тощо. А цей масив документів складає майже дві третини наукової інформації, не відображеної в каталогах бібліотек. Значну увагу доповідач приділив питанням проведення в реферативних ресурсах бібліометричних, інформометричних і наукометричних досліджень, які дозволяють бібліотекам здійснювати інформаційно-аналітичне забезпечення науки. Зупинився він і на проблемі розповсюдження реферативної інформації на компакт-дисках, зокрема, на питаннях авторського права та використання новітніх технологій довготривалого зберігання електронних інформаційних ресурсів.

Доповнюючим до цієї доповіді був виступ **Н. Я. Зайченко**, н. с. НБУВ, «Реферативні ресурси – інформаційний продукт сучасної наукової бібліотеки». Доповідачка проаналізувала становлення реферативної справи в Україні, навела динаміку росту кількості записів у загальнодержавній реферативній базі даних «Україніка наукова», розповіла про інформаційну технологію формування національних реферативних ресурсів і запропонувала ряд моделей кооперативної співпраці з їх створення. Н. Я. Зайченко зупинилася й на такому аспекті використання реферативних ресурсів, як виявлення пріоритетних напрямів розвитку науки шляхом аналізу публікацій у реферативній базі даних. У цілому ж її виступ засвідчив, що сучасна наукова бібліотека не повинна обмежуватись бібліографуванням вхідного документного потоку. Вона має освоювати технології глибокої аналітико-синтетичної обробки документів, включаючи екстракцію знань.

Значний інтерес викликала концепція організації всеукраїнського бібліографічного діалогу на основі віртуальної бібліографічної лабораторії, запропонована НБУВ і Українським мовно-інформаційним фондом НАН України. Така лабораторія дозволяє об'єднати українські бібліотеки в єдину розподілену систему доступу до їхніх бібліографічних даних і забезпечити маніпулювання ними в інтернеті, забезпечуючи співпрацю бібліографів різних наукових установ України через уніфікований інтерфейс і на єдиних наукових та організаційних принципах. Спільну роботу в рамках згаданої лабораторії запропоновано організувати на основі інформаційно-лексикографічного комплексу, розробленого в Українському мовно-інформаційному фонді для створення словників української мови. **В. В. Широков**, д-р техн. наук, професор, директор УМІФ, і **О. М. Костишин**, канд. фіз.-мат. наук, зав. відділу, проінформували учасників конференції також і про інші розробки Фонду. Серед них, насамперед, слід відзначити системотехнічні та лінгвістичні принципи розвитку нових лексикографічних технологій. Вони дозволяють вирішити завдання формування експериментальних масивів мовної інформації та лексичних картотек з сотнями мільйонів слововживань і створення високоефективних засобів лінгвістичного забезпечення інтелектуальних інформаційних систем.

Якісно новий підхід до розвитку бібліотечно-інформаційного сервісу було запропоновано **С. Х. Ляпіним**, канд. філол. наук, доцентом, директором некомерційного підприємства «Центроконцепт» (Росія, Архангельськ), у доповіді «Електронна бібліотека T-Libra: нова концепція бібліотечного інформаційного сервісу». Її сутність полягає в інтелектуалізації пошукового сервісу на основі використання блоку електронних словників з інтерфейсом для їх редагування та програмами генерування лексико-граматичних парадигм природної мови при вводі нових текстів, блоку гнучких пошукових запитів з заданими параметрами і блоку концепт-орієнтованих програм змістовного пошуку, включаючи «бібліотеку концептів». В основу розробки інформаційної системи T-Libra покладено концептуальні положення про пріоритет «сервісу» над «ресурсами» та каскадного концепт-орієнтованого пошуку в гетерогенних базах даних.

Цікавим був виступ **Г. В. Ядрової**, директора Центру інформаційних технологій Міжвузівського центру «Крим» (Сімферополь). Доповідачка повідомила про трансформацію технології формування наукового журналу «Культура народів Причорномор'я», сутність якої полягає в його паралельному виданні на паперовому і електронному носіях. У перспективі ж передбачається випуск лише електронної версії журналу, що відповідає ері електронних інформаційних комунікацій. Вона розповіла також про апробовану в згаданому Центрі методологію та інформаційну технологію створення електронних журналів з бібліотечної справи. Доцільно відзначити, що практичні результати цієї роботи представлені на сайті НБУВ у розділі «Тематичні колекції партнерів Бібліотеки» як наочний приклад корпоративної співпраці суб'єктів системи документних комунікацій.

Значний інтерес викликала доповідь **В. А. Савенка**, канд. техн. наук, зав. відділу УкрІНТЕІ, та **Г. С. Спільник**, провідного програміста Всеукраїнської асоціації інформаційних служб «Інформаційно-аналітична система нормативної документації: програмне забезпечення баз даних нового покоління», в якій учасників конференції проінформували про нову розробку з використанням постреляційної системи керування базами даних Cache. За словами доповідачів, вона демонструє продуктивність у 20 разів вищу за продуктивність систем, розробка яких первісно базувалася на реляційних моделях представлення даних (Informix, Oracle, Sybase тощо). Інформаційно-аналітична система крім зберігання та пошуку даних забезпечує проведення ряду аналітичних операцій з обробки нормативно-технічних документів. Сьогодні ця розробка знаходиться в завершальній стадії тестування та передачі в технологічну експлуатацію.

Зацікавленість учасників конференції викликала низка доповідей співробітників Інституту програмних систем НАН України. **В. А. Резніченко**, канд. фіз.-мат. наук, пров. н. с., розповів про Greenstone – пакет прикладних програм, призначений для формування та поширення електронних фондів бібліотек. Програмне забезпечення Greenstone розроблено в Новозеландському університеті під егідою ЮНЕСКО. Воно вільно поширюється і підтримується на ряді сайтів в усіх регіонах світу. Це програмне забезпечення має широкий спектр можливостей: доступ до мультигігабайтних колекцій через інтернет-браузер, тиражування електронних колекцій на компакт-дисках, повнотекстовий і роздільний пошук за визначеними полями, можливість обробки основних текстових форматів (HTML, PDF, PostScript, Word, E-mail) і аудіо- та відеоінформації, мультимовність (включаючи розширену латиницю та кирилицю, арабську, китайську мови), використання метаданих, зокрема Dublin Core metadata. Вказані можливості Greenstone заслуговують на те, щоб в Україні на цей програмний продукт було звернено підвищену увагу. **О. В. Захарова**, канд. фіз.-мат. наук, с. н. с., проінформувала про результати проведеного аналізу автоматизованого бібліотечного сервісу провідних бібліотек світу. Він свідчить, що провідні українські бібліотеки в основних сервісах не поступаються зарубіжним, у той же час їм слід посилити діяльність у сфері використання інтернету як джерела інформації. **Г. Ю. Проскудіна**, с. н. с., розповіла про онтології в бібліотечних інформаційних системах, зокрема історію онтології, моделі та класифікації онтологій, перспективи використання елементів онтологій у бібліотечній сфері.

Спільну тему мали доповіді співробітників Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук. **В. С. Мойсеєнко**, зав. відділу ДНСГБ, доповів про інформаційні видання УААН та перспективи здійснення спільних проектів з НБУВ. Одним з них є наукове електронне видання «Аграрні науки», що виходить на компакт-дисках з періодичністю 4 рази на рік. Кожне з них містить бібліографічні бази даних з проблематики аграрних, біологічних і економічних наук ємністю 200 тис. записів з 25-річною ретроспективою і

кілька тисяч текстів авторефератів дисертацій, захищених в Україні, зі згаданої проблематики. **З. Кирпаль**, зав. сектору, розповіла про створення національної інформаційної бази даних з історії наукових установ і навчальних закладів аграрного профілю.

Т. Ф. Букшина, заступник директора Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, у своїй доповіді «Web-технології як засіб розширення інформаційного потенціалу ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського» розповіла про впровадження мережевих технологій у практику діяльності книгозбірні та перспективні напрями подальшого розвитку згаданих технологій.

Л. О. Гриненко, зав. сектору Національного заповідника «Херсонес Таврійський», координатор проекту «Меґаріка», у доповіді «Унікальна система для унікального музею: реалізація інформаційного проекту в Національному заповіднику «Херсонес Таврійський» проінформувала про технологію створення музейної інформаційної системи. Її відмінність від бібліотечних полягає, насамперед, у домінуванні графічної інформації про археологічні пам'ятки давнини. Заслуговує на відзначення технологія обробки графічних зображень, яка забезпечила їх відновлення та підвищення наочності перед записом на компакт-диски та представлення в глобальних інформаційних мережах.

Т. І. Березна, директор фірми «Матрикс Прес», представила доповідь «Нові послуги для підвищення ефективності бібліотечного сервісу», у якій було викладено новий підхід до співпраці бібліотек з іншими суб'єктами системи документальних комунікацій (видавництвами, книготорговельними та підписними організаціями тощо). Сутність підходу полягає у наданні бібліотеці повного комплексу послуг однією структурою, що в змозі здійснювати комплектування книжковими та серіальними виданнями, постачання бібліографічної інформації, продаж власної друкованої продукції книгозбірень, упровадження та супроводження систем автоматизації бібліотек, консультаційне супроводження комп'ютерних технологій і ряд інших послуг.

Про перспективи створення електронної бібліотеки стародруків йшлося в доповіді, представленій заступниками генерального директора НБУВ, канд. екон. наук, с. н. с. **А. А. Чекмарьовим**, канд. іст. наук **Л. М. Мухом** та генеральним менеджером фірми IBS (Information Business System & Telecommunications), канд. техн. наук **Ю. В. Помазковим**. Це розвиток корпоративного проекту формування Державного реєстру «Книжкові пам'ятки України», започаткованого відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 р. «Про затвердження Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 роки». Перші отримані результати представлено на сайті НБУВ, де міститься база даних інкунабул і видань кириличного друку, котрі знаходяться в історико-культурних фондах книгозбірні.

Змістовною була група доповідей з проблематики інформаційних сервісів, зроблених співробітниками НБУВ: «Розвиток інформаційних сервісів бібліотеки в

електронному середовищі» (канд. іст. наук, зав. відділу **І. А. Павлуша**), «Наукові електронні видання бібліотеки в системі її інформаційних сервісів» (м. н. с. **Т. А. Шерепа**), «Оцінка інформативності документів як напрям інтелектуалізації пошукових систем наукових бібліотек» (м. н. с. **Ю. В. Яковлєва**), «Аналіз функціональної ефективності бібліотечно-інформаційного сервісу» (пров. бібліотекар **Н. Ф. Самохіна**), «Доступ до науково-інформаційних ресурсів інтернету» (м. н. с. **Т. В. Симоненко**).

Цілісний блок утворювала група доповідей співробітників НБУВ з інформаційно-технологічної тематики: «Технологічні вимоги до наукової електронної інформації в умовах розвитку мережевих сервісів» (н. с. **О. В. Баркова**), «Підходи до обробки наукових інформаційних ресурсів інтернету» (провідний інженер **В. М. Пономаренко**), «Агрегація інформаційних ресурсів бібліотек на порталі НБУВ» (провідний інженер **Є. О. Корнілова**), «Інформаційна технологія конвертування бібліографічних записів» (н. с. **О. Й. Соболевський**), «Формати представлення текстів у електронних виданнях» (аспірантка **І. О. Шульга**).

Логічним продовженням роботи секції «Бібліотечні технології інформаційного сервісу та інтеграція науково-інформаційних ресурсів» став семінар-практикум «Електронні бібліотеки та нові інформаційні технології». Ключовим моментом семінару можна вважати демонстрації процедур повнотекстового пошуку в електронній бібліотеці T-Libra (директор російського некомерційного підприємства «Центроконцепт» **С. Х. Ляпін**), функціональних можливостей Українського лінгвістичного порталу (зав. відділу Українського мовно-інформаційного фонду **О. М. Костишин**), інформаційних ресурсів і програмних засобів інформатизації бібліотек (заступник директора Центру інформаційних технологій Міжвузівського центру «Крим» **С. В. Дудченко**), науково-інформаційного порталу України (н. с. НБУВ **О. І. Жабін**) і використання можливостей UNICODE при створенні багатомовного зведеного каталогу (н. с. НБУВ **Є. І. Сидиченко**).

Найбільшу увагу викликала демонстрація С. Х. Ляпіним інтелектуальних пошукових процедур в електронній бібліотеці T-Libra. Ці процедури включають дві групи запитів, які забезпечують абзацно-орієнтований і частотно-орієнтований пошуки. Перша група включає простий однорівневий термінологічний пошук (він здійснюється за одним або кількома термінами і забезпечує виявлення абзаців, які їх містять), кластерний термінологічний пошук (здійснюється за лінійним списком термінів і забезпечує виявлення абзаців, які містять певну кількість цих термінів з урахуванням зв'язків між ними) і розширений багаторівневий термінологічний пошук (здійснюється за групами термінів, які віднесено до різних рівнів, і забезпечує виявлення абзаців, у яких міститься певна кількість термінів різних рівнів з урахуванням відстані між ними). Друга група запитів включає в себе абсолютний і відносний частотно-орієнтовані пошуки. Результат абсолютного частотно-орієнтованого пошуку – таблиця, стовпці якої містять упорядкований за частотною ознакою список слів із зазначенням абсолютної та відносної частоти їх вжи-

вання в тексті з урахуванням усіх словоформ. Відносний частотно-орієнтований пошук відрізняється від абсолютного тим, що спочатку задається термін, щодо якого здійснюється інформометричний аналіз, тобто в даному виді пошуку реалізується методика «відносної системи відліку» порівняно з методикою «абсолютної системи відліку». Доповідач проінформував також, що подальший розвиток електронної бібліотеки T-Libra буде здійснюватись у напрямі реалізації принципу інваріантності до використовуваних систем керування базами даних та поєднання повнотекстового пошуку з обробкою мультимедійної інформації.

Значний інтерес мала презентація Українського лінгвістичного порталу, проведена канд. фіз.-мат. наук, зав. відділу Українського мовно-інформаційного фонду **О. М. Костишиним**. У Фонді розроблено концепцію розвитку прикладної лінгвістики та лінгвістичних технологій в Україні, ядром якої покликана стати Національна словникова база – загальнонаціональне інтелектуальне соціотехнічне середовище, яка поєднує систему національних мовних ресурсів з метаданими для їх індексації і класифікації та відкрити інфраструктуру, підтримує процеси формування, ідентифікації, обміну, колекціонування, моделювання, оцінювання, стандартизації і зберігання національних мовних ресурсів та доступ до них, використовуючи централізований депозитарій метаданих, керівні матеріали та засоби відкритого програмного забезпечення. У практичному аспекті в Фонді сформовано комп'ютерні лексикографічні й текстові масиви української мови загальнонаціонального значення, які стали основою інформаційних ресурсів Українського лінгвістичного порталу. Доповідач виклав схему побудованої моделі онлайн-лексикографічних систем, реалізовану за багаторівневою схемою «клієнт – сервер» і продемонстрував представлені в інтернеті ресурси цього порталу, зокрема інтегровану лексикографічну систему «Словники України».

Наочним прикладом суттєвих результатів у сфері інформатизації регіональних бібліотек може бути презентація робіт Центру інформаційних технологій Міжвузівського центру «Крим» (Сімферополь), проведена директором Центру **Г. В. Ядровою** та заст. директора **С. В. Дудченко**. Вони представили тематичні та авторські колекції, серед яких електронні версії випусків наукового журналу «Культура народів Причорномор'я», авторські публікації ректора Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського, член-кореспондента НАН України **М. Багрова**, «Гніздовий тлумачно-словотворчий словник композитів» **О. Петрова** та ряд інших творів. Досягнення наших кримських колег можуть бути прикладом для інших регіонів України.

У цілому матеріали секції «Бібліотечні технології інформаційного сервісу та інтеграція науково-інформаційних ресурсів» і семінару-практикуму «Електронні бібліотеки та нові інформаційні технології» дозволяють зробити такі висновки:

1. Кардинальне поліпшення інформаційного сервісу потребує створення єдиного науково-інформаційного

простору України. Магістральний напрям вирішення цієї проблеми – корпоративне формування системи галузевих і регіональних науково-інформаційних інтернет-порталів спільними зусиллями бібліотек, інформаційних центрів, наукових установ і навчальних закладів.

2. Ключовими компонентами єдиного науково-інформаційного простору мають стати об'єднані телекомунікаційними мережами наукові електронні бібліотеки. При наповненні їх ресурсів слід орієнтуватися на об'єктивно зумовлений перехід від «ери Гутенберга» до ери електронних інформаційних комунікацій. Ця тенденція потребує орієнтації бібліотечних технологій на кумуляцію, аналітико-синтетичну обробку та багатоаспектне використання електронних видань і ресурсів глобальних інформаційних мереж.

3. Інтеграційна основа наукової інфосфери України – реферативна інформація про результати наукових досліджень вітчизняних учених і фахівців. Формування цієї інформації потребує координації діяльності всіх зацікавлених суб'єктів вітчизняної системи наукових комунікацій.

4. При створенні наукових електронних бібліотек першочергову увагу слід приділити їх лінгвістичному забезпеченню, яке має зробити можливим перехід від виявлення даних, що лише формально відповідають пошуковим запитам, до надання інформації, яка задовольняє інформаційні потреби користувачів.

5. Перспективним напрямом розвитку бібліотечних технологій інформаційного сервісу є створення інтелектуальних технологій екстракції знань. Цей напрям потребує спільних зусиль науковців різних галузей знань: науково-інформаційних фахівців, мовознавців, бібліотекознавців, спеціалістів у сфері інформаційних технологій.

*Олександр ЖАБІН,
н. с. НБУВ,*

Леонід КОСТЕНКО,

канд. техн. наук,

с. н. с., керівник Центру

бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ

Науково-інформаційне забезпечення інноваційної діяльності

У роботі секції «Науково-інформаційне забезпечення інноваційної діяльності» (наук. кер. – канд. іст. наук, с. н. с., заст. генерального директора НБУВ А. Г. Бровкін, канд. іст. наук, директор Рівненської державної обласної наукової бібліотеки В. П. Ярошук; учений секретар – канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ Н. Ю. Каліберда) взяли участь 40 осіб, серед яких – провідні фахівці Центральної наукової бібліотеки імені Я. Коласа НАН Білорусі, Національної парламентської бібліотеки України, Рівненської державної обласної бібліотеки, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного, бібліотеки Інституту біології південних морів НАН України, Державної наукової медичної бібліотеки України, бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Рівненського державного гуманітарного університету, Національного інституту освіти Білорусі, Київського національного університету культури і мистецтв, наукові співробітники та провідні фахівці НБУВ.

На секції заслухано і обговорено 26 доповідей. Розглянуто комплекс проблем, пов'язаних із визначенням основних завдань, які постають перед бібліотеками, інформаційними центрами та закладами освіти стосовно кардинального вдосконалення науково-інформаційного забезпечення сталого розвитку суспільства та державотворчих процесів. Зокрема, порушувалися і обговорювалися питання: науково-інформаційного забезпечення різних галузей науки і господарства; перспектив створення і використання інформаційних технологій у бібліотеках; наукової обробки, зберігання і використання інформаційних ресурсів; наукового і кадрового забезпечення

бібліотек; управління бібліотекою на методологічних засадах сучасного менеджменту.

Зокрема, учасники секції відзначили, що прогресивний розвиток суспільства, концентрація уваги на пріоритетних напрямках його розвитку зумовлює необхідність переходу бібліотек до нових засад організації та розповсюдження інформації. Насамперед, це вдосконалення системи науково-інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, досягнення якісно нового рівня обслуговування споживачів інформації на основі традиційних і новітніх інформаційних технологій, надання нових видів послуг.

Представники Центральної наукової бібліотеки імені Я. Коласа НАН Білорусі ознайомили учасників секції з основними досягненнями Бібліотеки в галузі створення і використання електронних ресурсів, наукової організації та зберігання фондів. Так, зав. відділу **О. М. Дрозд** визначила основні етапи створення електронного каталогу ЦНБ НАН Білорусі, проблеми, які виникають у процесі роботи, та шляхи їх подолання. Доповідачка відзначила, що технічне оснащення бібліотек засобами телекомунікацій, підключення до інтернет-ресурсів, комп'ютеризація, розширення спектру послуг забезпечують повноцінне виконання ними свого основного призначення, що передбачає загальний доступ до знань та інформації.

Зав. відділу Центральної наукової бібліотеки імені Я. Коласа НАН Білорусі **А. В. Ісаєва** сконцентрувала увагу на системі депозитарного зберігання фондів Білорусі. Доповідачка зазначила, що головним позитивним результатом функціонування депозитарної системи Білорусі слід вважати тематико-типологічний аспект, який був взятий

за основу координації при формуванні фондів провідних бібліотек Білорусі. Доповідачка наголосила, що на сучасному етапі історичного розвитку держави система депозитарного зберігання набуває нового значення, трансформується відповідно до закону метаморфізму, тому актуальною є розробка нової національної стратегії депозитарного зберігання бібліотечних фондів, її правове оформлення, на що і спрямовані зусилля бібліотекознавців країни.

Діяльності Національної парламентської бібліотеки України було присвячено доповіді в. о. заступника генерального директора Бібліотеки **О. О. Погребної** та гол. бібліотекаря **О. М. Збанацької**. Зокрема, створенню та використанню електронних ресурсів Національної парламентської бібліотеки України та їх ролі в інформаційному супроводі процесу політичних реформ країни присвячено доповідь **О. О. Погребної**.

О. М. Збанацька науково обґрунтувала сутність і новачі інформаційно-пошукового тезауруса бібліотеки, розкрила його терміносистему, проілюструвала прикладами використання тезауруса в процесі предметизації документів.

Доповідь канд. іст. наук, директора Рівненської державної обласної наукової бібліотеки **В. П. Ярощук** було присвячено застосуванню концепції менеджменту якості в управлінні бібліотекою. Доповідачка запропонувала модель впровадження системи менеджменту якості, яка побудована на принципах процесного підходу і орієнтована на підвищення якості бібліотечних послуг та інформаційних продуктів. Автор доповіді підкреслила, що концепція менеджменту бібліотек повинна ґрунтуватися на взаємозв'язку загальних функцій менеджменту та менеджменту якості. Причому, **В. П. Ярощук** наголосила на необхідності адаптації загального управління якістю до загального управління бібліотекою, що передбачає стратегічне планування та формулювання загальних стратегічних цілей і стратегічних цілей у сфері якості. Актуальність цієї проблеми підтверджується і тим, що у всьому світі підприємства впроваджують систему менеджменту якості (СМЯ) відповідно до сертифіката ISO 9001. Міжнародний стандарт ISO 9001 призначений для підприємств будь-якої галузі різних форм власності і містить гнучкі загальні вимоги.

Кожне підприємство інтерпретує вимоги відповідно до своєї специфіки, будуючи власну філософію. Систему менеджменту якості можна впровадити у бібліотечній установі, застосувавши вищезгадані державні стандарти.

У своїй доповіді зав. наукової бібліотеки Інституту біології південних морів НАН України **О. А. Акімова** акцентувала увагу на можливостях сучасного інформаційного пошуку з використанням інтернет-технологій як одного з основних компонентів системи науково-інформаційного забезпечення установ морської галузі. Доповідачка зазначила, що одним з основних центрів організації інформації у цій галузі є Міжнародна інформаційна система з водних наук та рибного господарства (АСФИС), а її основним інформаційним продуктом – реферативний журнал (АСФА). Основними завданнями цієї організації

є всеосяжне охоплення світової літератури з морської та прісноводної тематики, створення загальнодоступних баз даних з усіх напрямів розвитку галузі. На думку автора, створення корпоративних бібліографічних інформаційно-пошукових систем, які б об'єднали електронні ресурси бібліотек на регіональному, міжрегіональному, міжнародному рівнях, слід визнати пріоритетним напрямом діяльності бібліотек та інформаційних установ.

У спільній доповіді заступника генерального директора НБУВ, канд. іст. наук, с. н. с. **А. Г. Бровкіна**, зав. відділу НБУВ **І. А. Зарічняк** і м. н. с. **С. В. Галицької** йшлося про роль і значення машиночитаної систематизації, яка з кінця минулого століття почала виокремлюватися у самостійну складову машиночитаної каталогізації. Було зазначено, що і каталогізатори, і читачі в усьому світі широко використовують електронні каталоги ОРАС (Online Public Access Catalogues). У наш час, на початку ХХІ ст., ІФЛА намагається адаптувати міжнародні принципи каталогізації до тих завдань, які стоять перед електронними каталогами й іншими електронними базами даних. Поряд з існуванням «Блоку 6 – Блоку визначення тематики» у MARC-форматах для представлення бібліографічних записів розробляються MARC-формати для представлення класифікаційних даних. Доповідь було проілюстровано прикладами з робіт, які ведуться в НБУВ.

Висвітлено питання розробки й впровадження в практику роботи НБУВ розділу Рубрикатора НБУВ «К» – «Технологія металів. Машинобудування. Приладобудування». Підкреслено, що цей розділ укладено на основі відповідного випуску повного варіанта таблиць ББК для наукових бібліотек та власних напрацювань. Даний розділ Рубрикатора НБУВ відрізняється від базових таблиць ступенем деталізації окремих підрозділів, що зумовлено наявністю літератури з окремих питань у фондах НБУВ. Крім цього, вони доповнені новими рубриками, які враховують сучасний стан машинобудування і приладобудування й тенденції їх розвитку, і є переліком відкритих рубрик Генерального систематичного каталогу НБУВ з даного розділу технічних наук.

Діяльності Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного було присвячено доповідь ученого секретаря цієї установи **С. С. Артамонової**. Вона зазначила, що важливе місце в діяльності ДНАББ посідає видавнича справа. Власні видавничі продукти Бібліотеки вже стали невід'ємною частиною галузевого інформаційного простору України. Співробітниками Бібліотеки проведена велика видавнича та наукова робота, спрямована на удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування, забезпечення читачів галузевою інформацією та підвищення наукового рівня і кваліфікації працівників, висвітлення досвіду Бібліотеки в організації обслуговування читачів.

Питанням інформаційного забезпечення культури та мистецтв в Україні було присвячено виступ викладачки Рівненського державного гуманітарного університету **М. С. Костенко**, яка розкрила умови оптимального функціонування регіональної системи інформаційного забез-

печення, обґрунтувала необхідність створення центрального галузевого інформаційного центру регіону та здійснення правової регламентації його діяльності, структуру даного центру, охарактеризувала досвід представлення в інтернеті інформації щодо регіональних установ культури та мистецтв.

Докторант Національного інституту освіти Білорусі, канд. пед. наук **О. А. Цимбалюк** визначила основні етапи формування інформаційного музично-освітнього простору як основи успішної педагогічної діяльності вчителя музики. Доповідачка проаналізувала структуру і реальне наповнення музично-освітнього простору, основні завдання освітньо-виховних закладів і їх місце в системі безперервної музичної освіти.

Роль впровадження новітніх комп'ютерних технологій в забезпеченні ефективної діяльності бібліотек України та їх вплив на рівень задоволення інформаційних потреб користувачів документно-інформаційних установ проаналізовано у виступі пошукувача Київського національного університету культури і мистецтв **Л. І. Конинчученко**. Було підкреслено, що інформатизація бібліотечної сфери докорінно змінює уявлення про документальні комунікації у суспільстві, збільшує можливості бібліотек, змінює характер їх функціонування. Нові можливості бібліотек внесли суттєві корективи і у формування фондів, і в організацію обслуговування користувачів. Автор показала взаємозалежність і вплив процесів інформатизації суспільства, комп'ютеризації діяльності соціальних інститутів на вимоги користувачів до бібліотечного обслуговування, читацький склад, мотиви звернення до бібліотек, читацькі пріоритети, склад інформаційних ресурсів бібліотек тощо.

Сучасному стану і тенденціям розвитку інформаційного сервісу в Державній науковій медичній бібліотеці України було присвячено доповідь зав. відділу **Л. Є. Корнілової** та пров. бібліотекаря **Д. Л. Супрун**. Були визначені пріоритетні напрями розвитку та удосконалення інформаційного забезпечення спеціалістів медичної галузі, зокрема продовження створення електронного каталогу Бібліотеки, тематичних та проблемно-орієнтованих баз даних, участь у корпоративній каталогізації, а також створення реферативної, оглядової, фактографічної інформації, сучасних бібліографічних покажчиків з різних галузей медицини.

Канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ **Н. Ю. Каліберда** ознайомила учасників секції з результатами моніторингового дослідження ефективності використання електронного каталогу НБУВ. На основі узагальнення даних вона відзначила, що користування електронними каталогами є однією з пріоритетних та перспективних послуг, які надаються читачам бібліотек. Відповідно актуальною залишається проблема вивчення інформаційних запитів користувачів ЕК, їхньої інформаційної поведінки під час пошуку, труднощів, з якими вони стикаються, та пропозицій, що висловлюються стосовно удосконалення пошукових можливостей ЕК, розширення спектра послуг. Основною метою розробки і впровадження високоякісних послуг у бібліотечній сфері є орієнтація на споживача

інформації, інформаційні потреби якого постійно змінюються і еволюціонують відповідно до змін ціннісних орієнтацій суспільства і пріоритетів у розвитку економіки, культури, науки, а критерієм якості є релевантність, оперативність, доступність. Адекватне реагування на нові види потреб споживачів та їх задоволення, на думку автора, потребує подальшого дослідження і осмислення з організаційної та технологічної точок зору.

Основним напрямом діяльності з удосконалення науково-інформаційного забезпечення фахівців гуманітарної галузі було присвячено низку доповідей співробітників відділу обслуговування читачів літературою гуманітарного профілю Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Зав. відділу **Т. М. Коваль** охарактеризувала сучасний стан та перспективи розвитку системи комплексного галузевого обслуговування читачів НБУВ гуманітарною літературою. Систему обслуговування читачів найбільшої книгозбірні держави вона розглянула як складну інформаційну систему, детально розкрила особливості галузевого і міжгалузевого забезпечення документами та інформацією; форми реалізації таких важливих принципів обслуговування, як комплексність, повнота і оперативність; диференційований підхід; комфортність обслуговування; різноманітність видів і форм обслуговування; доступність інформації як у межах Бібліотеки, так і поза нею. Цікавим виявився і аналіз змін у технологіях, застосування нових носіїв інформації, що детермінувало зміни та вдосконалення традиційних форм і методів обслуговування.

Дослідженню інформаційних потреб читачів-філологів було присвячено виступ м. н. с. НБУВ **М. О. Гончаренко**. Доповідачка зазначила, що дослідження здійснювалося на базі розгорнутого статистичного аналізу вимог читачів-філологів за параметрами: кількість читацьких вимог за окремими розділами, частота запитування кожного найменування, кількість вилученої літератури та її хронологічні межі. Дослідження дало можливість визначити актуальність філологічного розділу гуманітарного підсобного фонду, його інформаційну привабливість для читачів-філологів, співвідношення активної та пасивної частин фонду. Практичне використання результатів дослідження дозволило виокремити документи, які становлять ядро підсобного фонду, та на половину скоротити пасивну частину. Вилучення малоактуальної літератури позитивно вплинуло на терміни виконання замовлень та якість обслуговування за параметром «оперативність». Тривале вивчення попиту користувачів на літературу з розділу «Ш» – «Філологія» дало змогу виявити сталі інформаційні потреби читачів-філологів та окреслити заходи оптимізації їх обслуговування.

Свою доповідь м. н. с. НБУВ **О. М. Лопата** присвятила висвітленню основних результатів моніторингового дослідження ефективності використання інформаційних ресурсів залів періодичних видань, яке дозволило вивчити склад користувачів, провести тематичний аналіз їхніх запитів та узагальнити результати пошуку, відстежити структурні та споживацькі зміни, врахування яких є необхідною умовою для коригування комплектування

фондів, покращання інформаційного обслуговування та створення максимально комфортного бібліотечного середовища.

У своїй виступі м. н. с. НБУВ **Л. О. Туровська** та зав. сектору **І. Є. Смоляр** проаналізували ефективність використання електронного каталогу НБУВ у залах гуманітарного профілю. Доповідачі відзначили, що збір фактографічної інформації дозволив накопичити певний масив даних, який використовувався для співставлення характеристики потреб і запитів користувачів у хронологічному, тематичному аспектах, відстеження змін в інформаційних потребах різних груп читачів тощо. Підсумовано, що застосування ЕК у залах гуманітарного профілю дозволяє: увійти в єдиний інформаційний простір Бібліотеки; забезпечити загальнодоступність інформації; значно прискорити інформаційний пошук та максимально розширити пошукові можливості користувачів Бібліотеки.

У доповіді зав. відділу НБУВ **Л. М. Беліної** основну увагу було приділено оптимізації роботи з замовленнями користувачів НБУВ. Вона зазначила, що розробка та впровадження автоматизованих систем у процеси замовлення та видачі літератури докорінно змінює технологію обслуговування читачів, сприяє оперативності виконання читачьких замовлень.

Зав. сектору НБУВ **Л. Ю. Рибалко** проаналізувала загальний стан інформаційного забезпечення фахівців з природничих і технічних наук, акцентувала увагу на основних критеріях, які покладені в основу політики комплексування довідкового фонду читальних залів природничих і технічних наук, інформаційних запитах користувачів та основних видах послуг.

Пріоритетним напрямом діяльності Фонду президентів України (ФПУ) НБУВ – організації бібліотечних онлайн-виставок – було присвячено доповіді співробітників даного структурного підрозділу м. н. с. **Г. Г. Нежурбіди** та пров. бібліотекаря **С. М. Польовик**. У доповідях проаналізовано представлені в інтернеті бібліотечні виставки зарубіжних країн, досвід Фонду президентів України щодо організації онлайн-виставок, визначено переваги онлайн-виставок над традиційними бібліотечними виставками та іншими формами розкриття фондів, окреслено заходи щодо перспектив організації онлайн-виставок. Доповідачами було запропоновано своє бачення у визначенні терміна «бібліотечна онлайн-виставка», а також виокремлення на веб-сайті НБУВ розділу «Онлайн-виставки», обґрунтована модель онлайн-виставок, адекватна як українським традиціям, так і сучасним світовим тенденціям. Автори звернули увагу на необхідність розробки методичних матеріалів для підготовки онлайн-виставок, запровадження рецензування онлайн-виставок, ширшого використання інтернет-документів для формування онлайн-виставок.

М. н. с. Фонду президентів України НБУВ **Д. Ю. Захаров** у своїй доповіді зробив акцент на визначенні основних завдань ФПУ як президентської бібліотечно-архівної колекції. Він зазначив, що становлення документ-

ного фонду ФПУ здійснюється у час інтенсивного розвитку бібліотечно-інформаційних технологій, активного поширення електронних інформаційних ресурсів. Значний обсяг документного фонду ФПУ становлять електронні документи, бази даних, саме вони стають все важливішим видом інформаційних ресурсів сучасної держави і цінним інформаційним продуктом. База даних «Президент України: послання, виступи, доповіді, заяви, звернення, інтерв'ю, прес-конференції, привітання, співчуття» формується з надрукованих у ЗМІ виступів Президента України і зберігає повну автентичність з текстом видання. Джерелом її формування є понад 60 газет і журналів. Крім того, база даних поповнюється вітаннями, виступами Президента, надрукованими в монографіях, що дозволяє забезпечити її оптимальну повноту.

М. н. с. НБУВ **І. А. Чабан** представила результати аналізу досвіду автоматизації бібліотечних технологій на пункті запису читачів НБУВ за період 1995–2004 рр. У доповіді розглянуто можливості, переваги і недоліки автоматизованих робочих місць пункту запису читачів (АРМ ПЧЗ), а також їх роль у виконанні технологічних операцій при записі читачів до Бібліотеки, у процесі їх перереєстрації та видачі дублікатів втрачених читачьких квитків. Обґрунтовано доцільність нанесення штрихових кодів на читачькі квитки, підкреслено важливість оптимального вибору технічних засобів (принтера, сканера та декодерів), призначених для роботи зі штриховими кодами. Підкреслено, що автоматизація всіх основних технологічних операцій на пункті запису забезпечує оперативне і точне виконання технологічних операцій, дає можливість багатоаспектного пошуку і статистичного аналізу інформації з баз даних відомостей про читачів. Зроблено висновок про те, що впровадження АРМ ПЧЗ в експлуатацію на пункті запису дозволило б, з одного боку, істотно підвищити ефективність виконання основних технологічних операцій, зменшити обсяги рутинної роботи, якісніше обслуговувати читачів, створити комфортні умови праці, а з іншого – розширити функції бібліотекаря, надати можливість повнішого вияву їхніх якостей.

Світовому досвіду у сфері стандартизації бібліографічного опису серіальних видань було присвячено доповідь м. н. с. НБУВ **Петра Шекери**. Він зазначив, що створення Робочою групою IFLA у кінці 90-х років ХХ ст. Міжнародного стандарту бібліографічного опису серіальних та інших продовжуваних ресурсів ISBD (CD) визначило розширення опрацювання серіальних видань у бібліотеках усього світу. У доповіді зазначені зміни у визначенні терміна «серіальні ресурси» замість терміна «серіальні видання», що були затверджені в останньому міжнародному стандарті ГОСТ 7.1–2003.

У доповіді м. н. с. культурно-просвітницького центру НБУВ **І. Д. Войченко** та зав. сектору **І. А. Прокошиної** «Книжкові виставки НБУВ як складова науково-інформаційної діяльності бібліотеки: історія та сучасні тенденції» в ретроспекції висвітлено еволюцію книжкової виставки як інформаційного засобу розкриття фондів, місце виставкової роботи в системі науково-інформацій-

ної діяльності Бібліотеки щодо супроводу суспільних реформ. Показано, що пріоритетним напрямом сучасної виставкової роботи є проблематика, спрямована на вирішення завдань розвитку національної культури, висвітлення невідомих сторінок історії, зміцнення національної свідомості. Проаналізовано можливі інноваційні підходи до організації книжкових виставок, пов'язані з розвитком інформаційно-комунікативних технологій.

Повідомлення канд. біол. наук, с. н. с., зав. відділу НБУВ **Н. В. Танатар** було присвячено сучасному стану бібліотечної галузі України. Увазі присутніх було представлено результати контент-аналізу 2041 газетної публікації та 241 видання України за 2003 рік з названої тематики. Вона підкреслила, що поряд з досягненнями в бібліотечній галузі залишається багато проблем, які потребують уваги.

Учасниками секції рекомендовано:

► Національним бібліотекам та бібліотекам державного значення розробити довгострокову загальнодержавну програму щодо науково-інформаційного забезпечення основних напрямів інноваційної діяльності, визначених Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні».

► Залучити науковців і провідних спеціалістів у галузі бібліотечно-інформаційної діяльності для розробки інноваційної моделі кумуляції, організації та використання науково-інформаційних ресурсів бібліотек усіх систем і відомств.

► У світлі Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» національним та провідним бібліотекам ініціювати розробку, створення та впровадження тематичних баз даних за пріоритетними напрямами інноваційної діяльності держави.

► Акцентувати увагу бібліотечних колективів на удосконаленні науково-інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, досягненні рівня обслуговування відповідно до вітчизняних і міжнародних стандартів якості.

► Провідним бібліотекам та бібліотечним асоціаціям активно сприяти співробітництву на міжнародному, загальнодержавному, регіональному, галузевому рівнях, розширити партнерство та обмін досвідом стосовно пріоритетного інформаційного забезпечення категорії користувачів, які працюють над виконанням інноваційних державних програм.

На засіданні секції було обговорено і підтримано проєкт Рекомендацій міжнародної наукової конференції. Уточнення та доповнення, які були запропоновані учасниками, передано до оргкомітету конференції.

Надія КАЛІБЕРДА,

канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ,

Анатолій БРОВКІН,

канд. іст. наук, с. н. с.,

заст. генерального директора НБУВ

Історико-культурна спадщина у формуванні стратегії суспільних перетворень

У роботі секції «Історико-культурна спадщина у формуванні стратегії суспільних перетворень» (наук. кер. – д-р іст. наук, проф., директор Інституту рукопису Л. А. Дубровіна, д-р іст. наук, проф., зав. відділу національної бібліографії НБУВ В. Ю. Омельчук; учений секретар – канд. іст. наук, н. с. НБУВ Т. В. Міцан) взяли участь 80 науковців, представників академічної науки, а також освіти, культури, які досліджують різноманітні питання історії формування архівних, рукописних, книжкових, аудіовізуальних фондів та можливості їх використання для прискорення процесів розвитку соціогуманітарної сфери суспільства. Було заслухано 68 доповідей та повідомлень, проведена дискусія з актуальних питань опрацювання історико-культурної спадщини та шляхів активізації залучення інформації щодо духовних цінностей та культурних традицій до сучасних процесів формування духовних засад суспільства та національної свідомості.

Виступили провідні спеціалісти з Національної бібліотеки Ісламської Республіки Іран, Львівської наукової

бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Київського національного університету культури і мистецтв, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, Миколаївської державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

На секції розглядалися питання дослідження та розкриття фондів рукописів та стародруків, газетних фондів, фондів музичної та образотворчої спадщини, створення системи науково-пошукового апарату, розвитку проєктів «Документальна пам'ять України», «Архівна та рукописна україніка», «Музична та образотворча україніка» тощо. На секції було проведено обговорення питань теорії бібліографознавства, бібліотекознавства, книгознавства, формування ресурсів національної бібліографії, концепції організації інноваційної діяльності в бібліотеці та архіві,

практичні питання опрацювання документних фондів та введення документної інформації історико-культурних фондів у науковий обіг.

Одним з найважливіших було питання створення інформаційних ресурсів, передусім, практичні аспекти методики атрибуції, опису, складання описових статей, підготовка адресних довідників, шляхи інтеграції архівних та бібліотечних ресурсів, перетворення бібліотечних фондів у інформаційні центри накопичення та використання духовної спадщини людства.

Цікавою та інформаційно насиченою була доповідь директора Національної бібліотеки Ісламської Республіки Іран **Мохаммада Казем Мусаві Боджнурді** «Розвиток бібліотек та інформаційних центрів в Ісламській Республіці Іран», який виступив з повідомленням про значення Національної бібліотеки у сучасних економічних, політичних та культурних перетвореннях Ісламської Республіки Іран, розкрив основні напрями діяльності Бібліотеки, наголосив на важливому місці Бібліотеки у розвитку науки та провідній ролі у вихованні духовності народу Республіки. Висловив сподівання щодо плідної міжнародної співпраці між Національною бібліотекою Ісламської Республіки Іран та Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, де зберігаються рукописні книги та документи, що стосуються історії Персії.

Важливе місце посідали теоретичні питання бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства. Професор Київського національного університету культури і мистецтв, канд. пед. наук **М. В. Геращенко** у своїй доповіді «Проблеми періодизації історії української бібліографії» наголосив на тому, що у професійній підготовці майбутніх висококваліфікованих фахівців-бібліографів важлива роль відводиться історії майбутньої спеціальності. Доповідач зупинився на проблемах періодизації української бібліографії, відзначаючи, що історія української бібліографії після 1917 р. потребує узгодження із сучасними науковими концепціями періодизації історії України, зокрема С. В. Кульчицького, В. М. Даниленка та ін., наголосив на сучасних підходах білоруських бібліографів.

У доповіді **Т. В. Новальської**, канд. іст. наук, доцента, докторанта Київського національного університету культури і мистецтв, «Визначна віха в історії бібліотечної справи (Перший Всеросійський з'їзд з бібліотечної справи 1911 р.)» зазначалося, що осмислення досвіду становлення і розвитку бібліотечної справи на початку ХХ ст. викликане не лише пізнавальними завданнями історичної науки та бібліотекознавства. Воно є актуальним у зв'язку з гостротою сучасних проблем у бібліотечній справі і деякою мірою – схожістю ситуації, в якій перебували бібліотекарі початку минулого століття, з реаліями сьогодення. Доповідачка висвітлила суттєву роль Першого Всеросійського з'їзду в подальшій розбудові бібліотечної справи, який був проведений в 1911 році у С.-Петербурзі. Особливо наголосила, що Перший Всеросійський з'їзд з бібліотечної справи мав велике значення щодо визначення злободенних проблем, розробки «практичних шляхів для їх розв'язання». Ним було по-

кладено початок консолідації бібліотек у державному масштабі. З'їзд продемонстрував життєздатність Товариства бібліотекознавства, зумовив зростання його популярності і, врешті-решт, зіграв позитивну роль в становленні бібліотечних кадрів.

Про інноваційний характер діяльності бібліотечних та архівних установ, який спонукає до пошуку нових підходів-технологій у вирішенні бібліотечних та архівних проблем, формування іншої психологічної настанови щодо роботи, кар'єри, стосунків з навколишнім світом, нових вимірів сенсу життя йшлося у доповіді м. с. Інституту архівознавства НБУВ **О. Г. Луговського** «Науково-методичні засади проектного підходу до організації інноваційної діяльності в бібліотеці та архіві». Автором запропоновано п'ять підходів до здійснення бібліотечних та архівних новацій і, відповідно, виокремлено етапи їхнього проектування.

У доповіді «Бібліографічна інформація і типологія: до постановки проблеми» м. н. с. Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України **Л. Я. Кульчицької** відзначено актуальність проблеми, яка зумовлена необхідністю подальшого вивчення типології бібліографічної інформації (ТБІ) у комунікативно-прагматичному аспекті, особливості методології ТБІ в періодичних виданнях, недостатністю розробки проблеми ТБІ в періодичній пресі. Доповідачка наголосила на тому, що сучасні комунікаційні технології суттєво вплинули на розвиток бібліографічної інформації, яку можна розглядати у двох аспектах: як складову інформаційної культури і як науковий документ.

Історико-книгознавчі аспекти вивчення бібліотечних фондів розкривалися у низці спеціальних доповідей. Історія створення та розвитку бібліотеки Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря присвячена доповідь м. н. с. НБУВ **І. С. Шекери** «Каталог бібліотеки Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря як одне з джерел вивчення книгозбірні ХІХ ст.». Доповідь складалася з трьох частин: у першій розглядалося питання про роль книги в житті суспільства, розвиток друкарства та створення бібліотек; у другій і третій частинах подавалася інформація щодо бібліотеки Михайлівського монастиря та її каталогу, який на сьогодні зберігається в Інституті рукопису НБУВ. Каталог був упорядкований і переписаний настоятелем монастиря Іринесом Фальковським у 1808 р. після перегляду бібліотечних фондів. Дане джерело є цінним для вивчення питання формування бібліотечних фондів Михайлівського монастиря, надходження книг до бібліотеки, їхнього шляху до читача та міжбібліотечного обміну в духовних закладах початку ХІХ ст. Також не останню роль каталог відіграє при встановленні хронологічних рамок видань, які знаходилися в той період у бібліотеці, виявлено більше цінних пам'яток (інкунабул, палеотипів); при висвітленні географії видань, інформації стосовно друкарень та й інших проблем, які можуть виникнути в процесі роботи з фондами цієї бібліотеки.

Історико-книгознавчі питання розвитку видавничої

сфери розглядалися в доповіді с. н. с. ДНСГБ УААН **О. П. Анікіної** «Значення діяльності сільськогосподарських науково-дослідних установ (станцій та полів) у галузевому виданні та виході періодики в Україні 20–30-х років ХХ ст.». Виступаючи проаналізувала стан друкованих видань сільськогосподарських українських науково-дослідних установ, звернула увагу на причини ускладнень на шляху їх становлення та підкреслила значення періодичних видань цих установ як чинників розвитку агрономічної науки.

Історія газетних фондів еміграції висвітлювалася у доповіді «Українська преса Америки в фондах НБУВ» зав. відділу НБУВ **Т. О. Борисенко**. Доповідачка розглянула історію створення української преси в еміграції, причини, що зумовили її виникнення, та фактори подальшого розвитку на американському континенті, її роль у розвитку української спільноти за кордоном у період з другої половини ХІХ – кінця ХХ ст., а також різноманітні шляхи надходження емігрантських газет до фондів НБУВ.

Історичний аспект формування концепції бібліотечного фонду україніки в 20-х роках, передусім, одного із засновників Бібліотеки, видатного українського діяча в галузі науки та культури **П. Стебницького**, особовий фонд котрого зберігається у Інституті рукопису НБУВ, розглянутий у доповіді зав. відділу НБУВ **О. П. Степченко** «Документальна спадщина **П. Я. Стебницького** і сучасні концепції україніки». Доповідачка відзначила внесок **П. Стебницького** у розвиток науково-книгознавчої методології фонду.

Історико-бібліографічні дослідження, питання бібліографічного репертуару української, російської, французької книги посідали значне місце в діяльності секції. Дослідженню франкомовної «росіки» у фондах НБУВ як цінного джерела для вивчення історії та культури України кінця ХVІІ – початку ХХ ст. та для відкриття подальших перспектив у виведенні національної культури у світовий інформаційний простір присвячена доповідь «Франкомовна «росіка» ХVІІІ – поч. ХХ ст. у НБУВ: до проблеми вивчення побутування французької книги в Україні» зав. сектору НБУВ **Р. С. Кириченко**. Авторка приділила увагу історії створення, бібліографування та перспективі розвитку унікальної колекції «росіки», яка зібрана з вичерпною повнотою, зберігається у фондах Російської національної бібліотеки в Санкт-Петербурзі і заслуговує на увагу не лише російських учених-істориків.

Н. с. НБУВ **М. А. Стельмашова** у своїй доповіді «Франкомовні періодичні видання кінця ХVІІ – початку ХХ ст. у фондах НБУВ» проаналізувала репертуар франкомовної періодики кінця ХVІІ – поч. ХХ ст. у фондах НБУВ, зокрема відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій, а також історію взаємопроникнення французької та української культур. У фондах НБУВ представлені видання з природничо-наукової тематики, суспільних наук, техніки, сільського господарства та медицини. Франкомовні періодичні видання означеного періоду віддзеркалюють особливості суспільного життя тогочасної Франції, наукові та культурні аспекти розвитку різних

країн світу, зокрема України. Як відзначила доповідачка, подальші дослідження франкомовної періодики сприятимуть розкриттю та популяризації великого інформаційного масиву франкомовного фонду, допоможуть краще ознайомитися з історією, традиціями, культурою Франції, її зв'язками з Україною; вивчення та опрацювання цього фонду допоможе виявленню та заповненню існуючих лакун, зробить фонд доступним для читачів.

Заст. директора Миколаївської державної обласної універсальної наукової бібліотеки **Т. С. Астапенко** виступила з доповіддю «Джерельна база дослідження розвитку краєзнавчої бібліографії в Херсонській губернії в ХІХ – на початку ХХ ст.», у якій репрезентувала архівні та бібліографічні джерела вивчення розвитку краєзнавчої бібліографії.

Внесок українських бібліографів у розвиток науки в Україні представлений у доповіді «Бібліографічні дослідження Івана Кривецького на сторінках «Записок Наукового товариства ім. Т. Шевченка» аспірантки кафедри книгознавства та видавничої діяльності Київського національного університету культури і мистецтв **У. П. Яворської**. В її доповіді відзначено, що стислий і водночас глибокий аналіз, поєднаний з простотою викладу матеріалу, характерний для наукового стилю Івана Кривецького – галицького історика, книгознавця, бібліографа, редактора, багаторічного директора бібліотеки Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові, давав повне уявлення про рецензовану ним книгу, а тематичне розмаїття аналізованих ученим праць давало можливість кожному орієнтуватися в широкому потоці нових видань і вибирати літературу відповідно до своїх наукових зацікавлень.

Роль особистісного фактора в розвитку науки та культури розглядалася крізь призму опису та вивчення особових архівних фондів учених, діячів науки та культури. У НБУВ ведеться робота з науково-технічного опрацювання особових архівних фондів видатних науковців та вчених України. Саме цій темі присвячена доповідь «Архівна спадщина члена-кореспондента Шевченка Федора Павловича в фондах ІР НБУВ у світлі сучасної історичної науки» гол. бібліотекаря ІР НБУВ **І. С. Корчемної**. Доповідачка охарактеризувала документи різної тематики, які представлені в особовому архівному фонді **Ф. П. Шевченка**. На прикладі окремих наукових праць розкрила діяльність відомого вченого як джерелознавця, історіографа, археографа, знавця архівної справи, що дає можливість прослідкувати розвиток і становлення спеціальних історичних дисциплін в українській історичній науці.

Цій же темі присвячена і доповідь «Архівні документи **М. Ю. Брайчевського** у фондах Інституту рукопису: перспективи вивчення» ред. 1 кат. НБУВ **О. П. Бодак**. Проаналізовано структуру та принципи формування особового архівного фонду **М. Ю. Брайчевського**, розкрито перспективи вивчення цього фонду і підкреслено виключне значення спадщини **М. Ю. Брайчевського** для історико-біографічного дослідження особистості вченого і його вагомому внеску в українську науку та культуру.

У повідомленні канд. іст. наук, с. н. с. відділу старо-

друків та рідкісних видань НБУВ **Л. М. Дениско** «Документи Державної Ради Росії XIX – початку XX ст. з бібліотеки та архіву О. З. Попільницького» розкрито питання наявності в матеріалах бібліотеки та особового архіву українського бібліофіла, історика селянського питання, державного службовця дореволюційної Росії О. З. Попільницького. Доповідачка зазначила, що завдяки О. З. Попільницькому НБУВ володіє автографами більше 50 вищих сановників та чиновників Державної Ради, міністрів Росії того часу, а також автографами російських імператорів Миколи I та Олександра II.

Роль і значення особових архівних фондів учених-істориків для наукових досліджень з історії, історіографії та джерелознавства висвітлені у доповіді «Архівні фонди особового походження видатних українських вчених-істориків як джерело вивчення розвитку історичної науки в АН УРСР у 1944–1959 рр.» **О. Ю. Кондратенко**, м. н. с. Інституту архівознавства НБУВ. Доповідач висвітлив документальний склад фондів, їх використання дослідниками, проаналізував основні структурні підрозділи фондів особового походження.

У доповіді «Праці Юзефа Ігнаци Крашевського у складі родової книгозбірні Урбановських-Стажинських як джерело вивчення історії польського народу» пров. бібліотекаря НБУВ **О. С. Рабчун** проаналізовано творчий літературний доробок Ю. І. Крашевського, підкреслено роль та значення відомого польського письменника у виданні творів, присвячених історії, літературі, мистецтву та ін. Наприкінці доповіді зазначила, що не всі видання, а їх було видано у 14 томах, знайдені, ведеться пошукова робота з визначення їх місцезнаходження.

Доповідь «Бібліографічні аспекти епістолярної спадщини М. С. Грушевського» аспірантки Київського національного університету культури і мистецтв **І. П. Цибенко** присвячена визначному українському вченому, організатору вітчизняної науки, політичному діячу і публіцисту М. С. Грушевському. І. П. Цибенко зазначила, що особливо важливу роль у вивченні наукового доробку вченого відіграє епістолярій, який, по-перше, є невід'ємною складовою його творчої спадщини, по-друге, значно доповнює, а інколи є навіть єдиним джерелом щодо дослідження окремих етапів життя та діяльності вченого.

Документознавчі питання щодо створення, обліку документних ресурсів розкривалися у доповідях науковців-архівістів.

Так, **Л. А. Кисельова**, начальник відділу кадрів Державного комітету архівів України, пошукувач УНДІАСД, в доповіді «Життєвий цикл службового документа на прикладі системи автоматизації діловодства й документообігу «Дело» компанії «Електронные офисные системы» звернула увагу на те, що одним із чинників оптимізації процесів створення, організації обігу, опрацювання та зберігання управлінської інформації є впровадження електронних службових комунікацій. Вона відзначила необхідність автоматизації документообігу органів державної влади, виклала причини, через які діловодство з використанням паперових журналів й картотек несумісне з

вимогами підвищення ефективності роботи державних службовців.

І. Є. Антоненко, здобувач УНДІАСД, у доповіді «Засоби класифікації та словниковий контроль у керуванні документацією» відзначила, що основа, на якій розробляються схеми класифікації службових документів та класифікації рівнів доступу до них, тезауруси та словники – це класифікація напрямів ділової діяльності, в управлінському документознавстві керування документацією розуміється як комплекс заходів, спрямованих на здійснення процесів створення та функціонування службових документів.

А. А. Кисельова, пошукувач УНДІАСД, у доповіді «Українські архівні ресурси в інтернеті» розповіла про веб-сайти, на яких представлено відомості про українські архіви. Звернула увагу на те, що власні веб-сайти мають такі архівні установи, як Державний архів Донецької області, Державний архів Чернігівської області, Державний архів м. Севастополя, галузевий Державний архів Служби безпеки України, Інститут археології, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Наприкінці доповіді повідомила, що, аналізуючи веб-сайти архівних установ, необхідно відзначити значне зростання інтересу користувачів до українських архівних ресурсів.

Документальній спадщині установ Соціально-економічного відділу ВУАН присвячена доповідь пров. редактора Інституту архівознавства НБУВ **І. О. Шиліної** «Архіви ВУАН (1929–1933) як джерело з вивчення історії установ Соціально-економічного відділу ВУАН», зокрема її структури, установам, які діяли в її складі.

У доповіді «Структура, персональний склад і діяльність словникових комісій ВУАН (1918–1931) за документами НБУВ» канд. іст. наук, н. с. Інституту архівознавства НБУВ **Т. В. Варави** було розкрито особливості функціонування словникових комісій ВУАН протягом означеного періоду. На базі документів, які зберігаються у фондах НБУВ, було визначено важливість роботи цих комісій щодо збереження біографічних та біобібліографічних відомостей про видатних українських діячів.

Специфіка кадрових документів наукового архіву Президії НАН України, створення науково-пошукового апарату розкриті у доповіді пров. бібліотекаря НБУВ **О. Л. Титаренко** «Кадрові документи наукового архіву Президії НАН України як інформаційний ресурс вивчення історії науки в Україні».

Важливим напрямом було дослідження книжкових фондів бібліотек, рукописних колекцій та зібрань з точки зору історико-культурного значення для сучасної науки та культури, розвитку духовності суспільства, питання залучення цієї інформації до наукового обігу через систему наукового опису та створення традиційних та електронних каталогів колекцій та зібрань.

Канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ **Н. М. Зубкова** у доповіді «Основні принципи формування комплексного рукописного фонду як синкретичного джерела з історії України» розкрила історію формування різних за похо-

дженням колекцій Інституту рукопису та його джерелознавчі можливості у галузі дослідження сучасної історичної науки, передусім, історії України, розкрила зміст деяких архівних колекцій, зокрема спеціального фонду «Історичні документи».

Дослідженню книжкової колекції видатного діяча XIX ст. Дмитра Григоровича Бібікова присвячена доповідь канд. іст. наук, н. с. НБУВ **Т. В. Коваль** та зав. сектору НБУВ **З. Б. Афанасьєвої** «Книжки з колекції Д. Г. Бібікова у фондах НБУВ», у якій було розкрито зміст і склад колекції та її доля. Зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського **Н. Г. Мацібора** у своїй доповіді «Підручники XIX ст. з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського як складова історико-культурної спадщини» розкрила значення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як національного галузевого книгосховища; головного науково-інформаційного центру забезпечення педагогічної науки та освіти; координаційного та науково-методичного центру мережі освітянських бібліотек України; науково-дослідної установи з питань галузевого бібліотекознавства та книгознавства. На особливу увагу заслуговують раритетні видання книгозбірні, зокрема фонд шкільних підручників з XVIII ст. і до сьогодні, який налічує близько 53 тис. примірників. Доповідачка приділила увагу процесу створення перших українських підручників. Окремо зупинилася на роботі зі складання працівниками бібліотеки бібліографічного посібника «Каталог шкільних підручників з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (1748–1917)».

У доповіді «Історико-культурна спадщина Польщі в фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» бібліотекар I кат. НБУВ **Т. А. Якубова** проаналізувала історичні зміни в науковому співробітництві в царині бібліотекознавства у контексті польсько-українських культурних відносин. Надала історичні відомості стосовно розвитку книговидавничої справи Польщі у другій половині XVIII – початку XX ст.

Значна частина доповідей була присвячена аналізу інформаційних можливостей рукописних фондів бібліотек, розвитку методичного апарату опису та дослідження. Доповідь «Комплекс рукописних документів з історії Києво-Могилянської академії: до проблеми реконструкції» канд. іст. наук, н. с. Інституту рукопису НБУВ **Т. В. Міцан** засвідчила, що наукова реконструкція та дослідження комплексів рукописів, їх ґрунтовний аналіз є одним з найважливіших завдань, які постають на сучасному етапі розвитку спеціальних історичних дисциплін перед археографією в контексті вивчення рукописної спадщини України. Доповідачка проаналізувала комплекс рукописних документів з історії Києво-Могилянської академії та показала, що саме від рівня використання історичних джерельних комплексів КМА, їх аналізу і повноти, рівня опрацювання, наукової критики і методів використання залежить якість і ефективність історичних досліджень з історії КМА та її внеску в розвиток освіти.

Канд. іст. наук, н. с. НБУВ **І. В. Клименко** у доповіді «Архівна колекція видавничого товариства «Друкар» (1916–1924)» розглянула архівну колекцію видавничого товариства «Друкар», яка зберігається в Інституті рукопису НБУВ, проаналізувала складну редакційно-видавничу діяльність товариства, висвітлила участь у видавничій справі її директора П. Балицького та редактора П. Зайцева, окреслила шляхи наповнення редакційного портфеля товариства.

Про особливості формування унікальної рукописно-архівної колекції Київської духовної академії (понад 3000 од. зб.), що не тільки вміщує різні частини її архіву, а й є цілісним зібранням рукописних колекційних, особистих та установчих джерел, які всебічно відображають історію українського суспільно-політичного та культурного життя XVII–XX ст. йшлося в доповіді канд. іст. наук, н. с. НБУВ **С. В. Сохань** «До історії формування «Архіву Київської духовної академії з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського».

Науковому опису – основній формі не тільки розкриття фондів, а й збереження пам'яток писемності, яка дає змогу значно розширити коло дослідників давньої книги, присвячена доповідь «Основні завдання та перспективи наукового описування пам'яток писемності» канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ **М. К. Іваннікової**. У доповіді було відзначено, що при описуванні пам'яток писемності необхідно чітко уявляти аспекти, які мають бути відображені в науковому каталозі. Окремо доповідка зупинилася на принципі комплексності вивчення пам'яток, який виключає можливість вибірковості при дослідженні та описуванні книг чи рукописів, причому книга розглядається як явище матеріальної, так і духовної культури. Було відмічено, що ретроспективні фонди виступають на якісно новому етапі сучасних книгознавчих досліджень як самостійний об'єкт археографічного та джерелознавчого вивчення. Сучасна школа історико-книгознавчого дослідження історичних зібрань та колекцій НБУВ набула досвіду досліджень з історії створення, походження, розвитку, долі окремих ретроспективних зібрань у контексті історії науки, освіти, культурного розвитку України.

Основним принципам опису музичної рукописної книги XVI–XVII ст. присвячена доповідь «Музичні рукописи XVI–XVII ст.: засади археографічного опрацювання». Авторка, аспірантка НБУВ **Е. С. Клименко**, наголосила, що музичні рукописні книги кириличного письма є важливим джерелом з історії книжної культури, пам'ятками музичного, а саме церковно-співочого, мистецтва, які відображають розвиток вітчизняної освіти та духовної культури в цілому.

Доповідь аспірантки НБУВ **М. В. Яроцької** «Рукописні книги XVII ст. з монастирських збірок в фондах Інституту рукопису НБУВ: питання наукового опису» містила інформацію про стан вивчення рукописної книги XVII ст. Доповідачка відзначила, що великі обсяги вже накопиченого наукового опису, стрімке кількісне зро-

стання інформації зумовлюють суттєві проблеми на шляху їхнього ефективного використання. Для розв'язання цих проблем потрібно створити електронні сховища баз даних наукового опису рукописів XVII ст. та з метою акумулювання накопиченої інформації, яка збиралась багатьма дослідниками, її систематизації, а також зручності користування та збереження рукописної спадщини.

Можливості новітніх технологій щодо складних колекційних фондів, зокрема аудіоколекцій, було розкрито у спільній доповіді «Підготовка до введення до наукового обігу аудіоколекції О. Роздольського» співробітників Інституту проблем реєстрації інформації НАН України канд. техн. наук, ученого секретаря **С. М. Шанойла**, н. с. **І. В. Косяка** та інженера **О. П. Сніцаренко**.

Блок доповідей культурологічного контексту використання спеціалізованих фондів бібліотек був представлений різноплановими дослідженнями.

У доповіді канд. мистецтвознавства, зав. відділу образотворчих мистецтв НБУВ **Г. М. Юхимця** та м. н. с. відділу образотворчих мистецтв НБУВ **І. І. Цинковської** «Панегіричні композиції Івана Мигури (за матеріалами колекції мідних гравірувальних дошок XVII–XIX ст. НБУВ)» відзначено, що мідні гравірувальні дошки з колекції НБУВ є унікальними пам'ятками українського гравірного мистецтва XVII–XIX ст., віддзеркалюють шляхи розвитку мистецтва гравюри в Україні, репрезентують широкий спектр її видів і жанрів, виокремлюють художні особливості київської, чернігівської, львівської, почаївської шкіл. Дослідники звернули увагу на те, що дана колекція гравюр НБУВ представляє твори 26 різних за творчим спрямуванням та рівнем майстерності гравірів – українських та іноземних майстрів, які працювали в Україні.

У доповіді «Роль і значення історико-культурної спадщини видань української діаспори для демократичних перетворень у процесі відродження Української держави» в. о. м. н. с. відділу зарубіжної україніки НБУВ **В. В. Березкіної** наголошено, що нині активізувався процес уведення у науковий обіг великого масиву джерельних матеріалів, незаслужено забутих або свідомо замовчуваних праць відомих українознавців минулого, дослідження сучасних зарубіжних авторів, які через різні обставини залишалися недоступними українському читачеві. Сьогодні до фондів відділу надходять книги, документи, матеріали з провідних західних наукових центрів, вкрай необхідні для вивчення й осмислення української історії у загальносвітовому контексті задля зміцнення й утвердження національної ідеї, задля соборності вільної України і українців.

У виступі «Інформаційний потенціал і художньо-стилістичні особливості українського рекламного плаката 1950–1964 рр.» м. н. с. НБУВ **Т. А. Галькевич** та м. н. с. НБУВ **О. М. Донець** було розкрито стилістичні особливості та окреслено основні напрями розгляду інформаційного потенціалу, що містить у собі український радянський рекламний плакат 1957–1964 рр. з Колекції українського плакату XX ст. відділу образотворчих мистецтв

НБУВ. Зокрема було розглянуто питання про те, як в українському рекламному плакаті означеного періоду віддзеркалилися соціальні і культурні перетворення; проаналізовано матеріали колекції за тематикою, стилістикою; визначено специфіку українського рекламного плаката в умовах тоталітарного суспільства, а також його місце в загальному розвитку тогочасної культури. Розмежовано і скориговано поняття «політичний плакат» і «політичний рекламний плакат» у контексті сьогодення. Дослідники дійшли висновку, що обраний період (1957–1964) був перехідним етапом творчих пошуків, у результаті яких наприкінці 1960 – початку 1970-х років зусиллями багатьох художників була вирішена проблема стилю, затверджена шрифтова культура, намічене русло подальшого розвитку метафоричних, конструктивних і декоративних тенденцій. Також наголошувалося на тому, що український рекламний плакат зазначеного періоду є унікальним джерелом важливих відомостей про видавничу діяльність, художню стилістику, митців, які працювали в цій галузі мистецтва; про соціально-економічні та культурні перетворення і, зрештою, про певну ідеологію, притаманну даній соціокультурній системі. Таким чином, цей потужний інформаційний потенціал може бути використаний багатьма фахівцями – істориками, соціологами, культурологами, літературознавцями, психологами та ін.

Спорідненій темі присвячена була стаття «Інформаційний потенціал українського радянського тиражного кіноплаката 1960–1970-х років (на матеріалах колекції НБУВ)» провідного бібліотекаря НБУВ **Л. М. Гутник**. У доповіді окреслено основні аспекти науково-дослідницького ресурсу українського радянського тиражного кіноплаката 1960–1970-х років. Зазначені художньо-стилістичні особливості українського радянського плаката даного періоду. Розглянуто багатофункціональність кіноплаката з точки зору зафіксованої на ньому інформації. Зокрема зазначено, що це аркушеве образотворче видання є вагомим джерелом інформації про діячів кіномистецтва (режисерів, сценаристів, акторів, композиторів, які працювали в такому жанрі, як музика кіно), художників рекламної графіки, свідченням діяльності спеціалізованого видавництва «Укррекламфільм» та Головного управління кінофікації і кінопрокату у 1960–1970-х роках. Окрім того, відмічено, що в українському радянському кіноплакаті цього періоду знайшли опосередковане відображення історико-культурні процеси, котрі відбувалися в житті суспільства даного періоду, зокрема теми і проблеми, які порушувалися у кінематографії України, республік колишнього СРСР, країн соціалістичної співдружності, окремих зарубіжних країн, а саме: історія, політичний устрій, економіка, культура, література, морально-етичні проблеми.

М. н. с. НБУВ **І. В. Савченко** у доповіді «Нотні видання українського фольклору (1917–1923) з фондів НБУВ» представила аналіз особливостей нотних видань (1917–1923) українського музичного фольклору, визначила шляхи їх поширення та сфери функціонування на тлі суспільно-політичних процесів та визначила також

загальні тенденції розвитку української музичної культури зазначеного періоду.

Дослідженню нотної бібліотеки Київської духовної академії присвячена доповідь **Л. Г. Руденко**, бібліотекаря 1 категорії НБУВ «Нотна бібліотека Київської духовної академії з фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ». Розглянуто склад і зміст нотного зібрання бібліотеки Київської духовної академії. Йдеться про особливості науково-бібліографічної обробки і початковий етап створення електронного каталогу колекції, за допомогою якого у науковий обіг буде залучено маловідомі хорові церковні твори, зокрема композиторів-регентів Київської духовної академії.

Про колекцію українського композитора, диригента, педагога Андрія Гнатишина, яка зберігається у відділі формування музичного фонду НБУВ (значна частина документів якої є раритетною), розповіла м. н. с. НБУВ **Є. В. Кожушко** у доповіді «Колекція українського композитора та музичного діяча Андрія Гнатишина з фондів НБУВ». Доповідачка охарактеризувала основні етапи творчого шляху музичного діяча, розглянула склад і зміст особистої бібліотеки, яка вміщує книги, ноти, аудіозаписи, в основному опубліковані за межами України.

Бібліографічний аспект дослідження національної музичної спадщини представлений у доповіді «Нотні документи з фондів НБУВ як віддзеркалення діяльності музично-громадських об'єднань і творчості українських композиторів 20-х, початку 30-х років ХХ ст.» м. н. с. НБУВ **О. А. Вакульчук**.

М. н. с. НБУВ **Н. П. Бондар** у доповіді «До історії побутування книжкових ілюстрацій у вигляді самостійних естампних гравюр наприкінці XVI–XVII ст.» розглянула ілюстрації, якими доповнено примірники острозьких видань Біблії 1581 р. та «Книги о постничестві» Василя Великого 1594 р. Здійснено спробу аргументації за допомогою філігранознавчого аналізу тези про побутування ілюстрацій із Віленського Євангелія П. Мстиславця 1575 р., крилоських та стрятинських гравюр, фронтисписних зображень євангелістів роботи П. Беринди 1616 р. у вигляді самостійних естампних гравюр.

Про походження багатьох з алфавітів йшлося в доповіді пров. бібліотекаря НБУВ **О. В. Абакумова** «Блок-схемна методологія аналізу культурно-історичної бібліографічної спадщини на прикладі генезису кирилиці». Походження багатьох алфавітів – складна взаємодія історичних, епіграфічних, лінгвістичних і навіть археологічних факторів, до таких (проблемно-генезисних) абеток належить і наша вітчизняна кирилиця. За весь 200-річний період вивчення процесу походження азбуки алфавітознавцями було висунуто декілька гіпотез щодо її походження. Доповідач здійснив спробу дослідити генезис кирилиці шляхом науково-графічної побудови цього процесу, згідно з методикою кібернетичної блок-схематизації.

Питання необхідності створення національного фонду фонодокументів в Україні було порушено у доповіді «Національний фонд фонодокументів: ілюзія чи реальність?» м. н. с. НБУВ **О. В. Москальця**. Доповідач

проаналізував досвід діяльності основних центрів збереження звукової інформації у світі та в Україні, запропонував стратегічні напрями комплектування фонду.

Головний бібліотекар НБУВ **В. М. Лозовий** у доповіді «Початковий етап каталогізації, консервації та переносу на сучасні носії фонду фонограм із зібрань НБУВ» подав стисло характеристику колекцій аудіозаписів, що зберігаються у відділі формування музичного фонду НБУВ. Доповідач відзначив основні напрями роботи та запропонував практичні заходи щодо консервації та переносу фонограм на сучасні носії, визначив перспективи подальшого розвитку створюваного підрозділу.

Пров. бібліотекар НБУВ **Ю. В. Бентя** у доповіді «Рукописи українських композиторів та музичних письменників з колекції «Музичний фонд України»: склад і організація фонду» розглянула принципи, за якими здійснювались описання та систематизація унікальної колекції документів відділу формування музичного фонду НБУВ (понад 1500 од. зб., серед яких не лише нотні рукописи українських композиторів 1948–1994 рр. – основа зібрання, а й машинописні лібрето, сценарії, поетичні тексти, переклади лібрето класичних опер і оперет, афіші та програми вистав і концертів, внутрішні рецензії, листування авторів з Міністерством культури УРСР тощо), які у своїй сукупності презентують т. зв. «офіційну складову» вітчизняного академічного музичного мистецтва другої половини ХХ ст.

У доповіді канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ **І. А. Сергєєвої** «Документи з історії єврейського музею (1915–1930)» представлені документи, знайдені в архівах Санкт-Петербурга, зокрема Архіву РАН та Музею етнографії, що висвітлюють долю Музею та його фондів, оскільки частина збірки документів зберігається в НБУВ.

У доповіді «До історії єврейської жіночої освіти (на основі комплексу єврейської періодики НБУВ)» м. н. с. **Н. О. Щеколдіної**, пров. редактора **К. К. Кошелєвої** розглянуто основні аспекти виникнення та становлення секюлярної єврейської жіночої освіти на рубежі XIX–XX ст. в Росії та Україні, що здійснюється на основі документознавчого аналізу комплексу російсько-єврейських періодичних видань із зібрання НБУВ.

Значне висвітлення знайшли проблеми бібліографознавства та бібліографії, бібліографічного опису спеціалізованих видань та історії створення каталогів як бази сучасних наукових досліджень у ряді доповідей.

Канд. мистецтвознавства, зав. відділу НБУВ **Л. В. Івченко** у доповіді «Бібліографічний опис нотних видань у системі «ІРБІС» розглянула основні особливості бібліографічного опису нотних видань і досвід адаптації запропонованих можливостей системи «ІРБІС» у відділі формування музичного фонду НБУВ, у т. ч. залучення ілюстративного матеріалу до опису (графіка, інципіти, аудіофайли).

Важливе значення в умовах бурхливого розвитку сучасних інформаційних комунікацій та поширення наукової інформації мають завдання оптимізації науково-пошукової функції каталогу як основного інформаційного

джерела розвитку науки. Цій темі було присвячено доповідь н. с. НБУВ **Л. С. Новосолової** «Зведений каталог як форма інформаційного забезпечення стратегії суспільних перетворень».

Доповідь м. н. с. НБУВ **Павла Шекери** «Питання створення бібліотечних каталогів у дореволюційній Росії» розкривала початковий період формування системи бібліотечних каталогів з урахуванням, передусім, питань просвітницької ролі народних бібліотек у другій половині XIX – початку XX ст., коли формувалися основи і методологічні підходи щодо науково-пошукового апарату народної бібліотеки.

Аналізу складу фондів НБУВ як джерела з філологічних наук присвячена доповідь «Зведений каталог україномовної книги як науково-бібліографічне джерело з філологічних наук» н. с. НБУВ **Л. В. Беляєвої**. Відзначено, що за матеріалами бібліографічного покажчика «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1798–1923» здійснено аналіз щодо кількості творів друку, місць їх видання, особливостей бібліографічного опису в основному тексті, розкриття опису у допоміжному апараті каталогу.

Гол. бібліограф НБУВ **М. Д. Бойченко** у доповіді «Репертуар україномовної книги: особливості науково-бібліографічного опису» відзначила особливості науково-бібліографічного опису в друкованому каталозі україномовної книги, розкрила вимоги до укладачів каталогу в ході створення бази даних, розкрила процес прийняття методичних рішень на основі науково-пошукових досліджень для подальшого використання їх при створенні зведеного каталогу-репертуару україномовної книги.

Споріднену тему, а саме історію створення Українського бібліографічного репертуару (УБР), висвітлила м. н. с. НБУВ **С. А. Дзюбич** у доповіді «Формування репертуару україномовної книги у відділі національної бібліографії НБУВ». Авторка повідомила, що головними результатами роботи відділу національної бібліографії НБУВ є напрацьовані методологічні основи роботи з документами, визначений понятійний апарат, у тому числі поняття «українська книга» як основний об'єкт національного ретроспективного бібліографування, розроблені план, структура, методика створення національного репертуару українського друку, опису україномовної книги XVII–XX ст., визначені конкретні етапи реалізації його складових частин, досліджена історія виникнення ідеї створення репертуару української книги, обґрунтована необхідність і значення створення репертуару для сучасного етапу розвитку національної культури у контексті розробки теоретико-методологічних, методичних та організаційних принципів національної бібліографії.

Значення та місце бібліографічного покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» розкривається у доповіді м. н. с. НБУВ **І. Г. Лиханової** «Покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» як складова частина українського бібліографічного репертуару». Доповідачка представила на розгляд вимоги, пов'язані з особливостями опрацювання матеріалів, які включені до покажчика.

М. н. с. НБУВ **Д. В. Устиновський** у виступі «Серії бібліографічних покажчиків як науково-інформаційне джерело» повідомив, що свої серійні бібліографічні видання мають Національна академія наук України, Українська академія аграрних наук, Академія будівництва України тощо. Всі сучасні бібліографічні серії створені на основі різних методик, містять відомості різної повноти про опубліковані та неопубліковані документи, мають різний рівень культури бібліографічного опису, тому сьогодні постає нагальна потреба удосконалення підготовки та видання випусків бібліографічних серій, поліпшення методів розкриття змісту бібліографічних посібників.

У доповіді «Бібліографія наукової спадщини Київського митрополита Євгенія (Болховітінова)» канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ **Є. В. Рукавіциної** підсумовано сучасний обсяг наукової спадщини, як друкованої, так і рукописної, видатного дослідника старожитностей України і Росії, розкрито значення його діяльності для книговидавництва у Києві 20–30-х років XIX ст.

Інноваційні процеси бібліографічного забезпечення дослідження історії редакційно-видавничої діяльності Інституту рукопису НБУВ, особливості видового складу видань, підготовки бібліографічних покажчиків розкрито у повідомленні м. н. с. НБУВ **С. Г. Даневича** «Бібліографія праць Інституту рукопису НБУВ: специфіка і проблеми укладання».

Напрям дослідження стародруків та рідкісних видань представлений доповіддю «Стародруки та рідкісні видання як джерело наукових досліджень» канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ **Г. І. Ковальчук**. На прикладах примірників з колекцій відділу продемонстровано, що стародруки, рідкісні й цінні видання XIX–XX ст. є вагомими, але доволі часто призабутими джерелами з історії різних наук та галузей знань. Зокрема, наведено приклади з історії медицини, філософії, літератури, космонавтики, нумізматики.

Доповідь «Видання друкарні Бердичівського монастиря босих кармелітів (1760–1884 рр.) як джерело до історії видавничої справи в Україні» канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ **І. О. Ціборовської-Римарович** присвячена діяльності однієї з найактивніших католицьких монастирських друкарень в Україні другої половини XVIII ст. Доповідачка розповіла про історію книгознавчих досліджень бердичівських стародруків у Всенародній бібліотеці України, подала характеристику кількісного і тематичного складу друкованої продукції, зосередила увагу на сучасних дослідженнях примірників видань Бердичівської друкарні, які зберігаються у фондах НБУВ.

Канд. іст. наук, н. с. НБУВ **О. З. Клименко** у доповіді «Катехитичний зміст навчальних видань XVII–XVIII ст. як основа світосприйняття» висвітлила змістовні характеристики перших друкованих катехизисів, які вміщували уявлення про святу віру, заповіді Божі, молитви тощо, відзначила, що тексти для закріплення навичок читання підручників для початкового навчання XVII–XVIII ст. цілком ґрунтувалися на катехитичних текстах.

У процесі доповіді були продемонстровані букварі середини – кінця XVIII ст., оригінали яких зберігаються у фондах НБУВ.

Підбиваючи підсумки, учасники секції одностайно відзначили важливість усебічного опрацювання рукописних та книжкових фондів Бібліотеки, архівної спадщини вчених та культурних діячів, котра зберігається на правах колекцій та окремих одиниць зберігання, вивчення походження, складу і змісту історико-культурних фондів, наголосили на необхідності включення усієї спадщини у сучасні інформаційні потоки та документні ресурси, переведення фондів на сучасні інформаційні носії з метою прискорення розвитку інтелектуального потенціалу Ук-

раїни, підготовки спеціалізованих довідників, каталогів, покажчиків. Важлива увага була приділена підготовці реєстрів «Документальна пам'ять України», «Архівна та археографічна україніка», питанням національної бібліографії України, інтеграції архівних та бібліотечних ресурсів.

*Любов ДУБРОВІНА,
д-р іст. наук, проф.,
директор Інституту рукопису НБУВ,
Тетяна МІЦАН,
канд. іст. наук, н. с. НБУВ*

Українська біографістика

Інститутом біографічних досліджень НБУВ було проведено круглий стіл «Українська біографістика» (наук. кер. – В. М. Даниленко, член-кореспондент НАН України, зав. відділу Інституту історії України НАН України і В. І. Попик, канд. іст. наук, в. о. директора Інституту біографічних досліджень НБУВ; учений секретар – Н. І. Мельник, канд. іст. наук, с. н. с.). У роботі круглого столу взяли участь 22 особи. Серед них – науковці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, інститутів археології, української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, ядерних досліджень НАН України, Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, викладачі Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Національної академії Державної податкової служби України, Міжнародного науково-технічного університету (Житомир), спеціалісти Національної парламентської бібліотеки України, Державної медичної бібліотеки, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Розглядалося широке коло проблем, пов'язаних із участю вчених-біографістів у процесі реалізації національної інформаційної політики, зокрема щодо створення електронного науково-інформаційного біобібліографічного ресурсу «Українського біографічного архіву», який планується розмістити у мережі інтернет. Реалізація цього проекту дозволить використовувати можливості швидкого введення у науковий обіг нової біобібліографічної інформації та зробити її доступною для широкого кола користувачів. Значний інтерес учасників круглого столу викликало і обговорення проблеми теоретичного та науково-методичного забезпечення сучасних біографічних досліджень, розвитку наукової кооперації дослідницьких осередків, зокрема за допомогою створення віртуальної біографічної лабораторії.

Зі вступним словом до учасників круглого столу звернувся канд. іст. наук, в. о. директора Інституту біографічних досліджень **В. І. Попик**. У своїй доповіді «Біографічні науково-інформаційні ресурси ХХІ століття: тео-

ретичні і прикладні проблеми формування, роль у забезпеченні потреб науки, освіти і культури» він проаналізував основні етапи та тенденції розвитку інформаційних біографічних та біобібліографічних ресурсів в Україні за роки незалежності, завдання, які постають у цій галузі, зокрема завдяки поєднанню традиційних біографічних досліджень та новітніх інформаційних технологій. Доповідач докладно зупинився на пріоритетному для української академічної біографістики завданні – створення загальнонаціонального науково-інформаційного ресурсу – електронного «Українського біографічного архіву», покликано акумулявати розрізнені біографічні дані та матеріали, результати напрацювань учених різних поколінь і зробити їх широко доступними для користувачів мережі інтернет в інтересах забезпечення інформаційних потреб сфер науки, освіти і культури, державного управління. На думку доповідача, формування великих структурованих машинних інформаційно-біографічних ресурсів відкриє абсолютно нові можливості для використання, інтерпретації біографічних матеріалів, оперування ними і одержання на цій основі нових знань, сприятиме ефективнішій координації біографічних досліджень, тісному спілкуванню спеціалістів і аматорів, зосередженню їхніх зусиль на найперспективніших напрямках. Йдеться, зокрема, про перетин біографістики з такими гуманітарними і соціальними науками, як історична антропологія, соціальна історія, соціологія, демографія, політологія, етнологія, психологія, етнопсихологічні і етнокультурні студії, вивчення міжетнічних і міжкультурних взаємодій. Важливі результати можуть бути одержані також на перетині біографістики і наукознавства, культурології, біології, медицини, генетики. Нарешті, наявність загальнонаціонального електронного біографічного архіву дасть поштовх інтенсивнішому розвитку всіх традиційних напрямів біографічних досліджень – і теоретичних, і конкретних біографічних – особливо написанню ґрунтовних біографічних нарисів, монографій, дисертаційних робіт, аматорському пошуку матеріалів у регіонах.

У процесі обговорення доповіді В. І. Попика учас-

Робота круглого столу «Українська біографістика»

ників круглого столу цікавили питання застереження авторських прав Інституту біографічних досліджень на матеріали, які будуть виставлені в інтернеті (д-р іст. наук Т. І. Ківшар); проблеми якості біографічної літератури, перш за все регіональних видань, хоча вони й відіграють свою роль у виявленні нових імен (канд. іст. наук С. М. Ляшко); необхідність публікацій нових архівних матеріалів спочатку в Україні, а лише потім у інших країнах, проблема досягнення міждержавних домовленостей щодо використання архівних документів (д-р іст. наук Н. О. Гаврилюк); було висунуто пропозицію щодо розробки та публікації ІБД НБУВ методичних матеріалів стосовно підготовки регіональних і тематичних біографічних словників і довідників різних типів, що істотно полегшить роботу авторів на місцях (канд. іст. наук В. М. Корпусова). Н. с. Інституту ядерних досліджень НАН України М. Б. Пінковська висловила думку про те, що регіональні аматорські видання, незважаючи на методичні недоліки, заслуговують на підтримку з боку «великої» науки, оскільки лише на місцях можна виявити нові імена, які тривалий час були невідомі широкому читацькому загалу.

Д-р іст. наук, с. н. с. **Т. І. Ківшар** у своїй доповіді «Становлення української бібліотечнознавчої біографістики» звернувшись до наукової спадщини бібліотечнознавців кінця XIX – початку XX ст., відзначила їхній внесок у розвиток культури України, обґрунтувала нагальну необхідність підготовки та видання словника українських бібліотечнознавців. Це дозволило б, на її думку, ввести в науковий обіг цілий ряд імен діячів бібліотечної справи, яких раніше не пов'язували з цією важливою культурною сферою (С. Сірополко, В. Дорошенко, І. Кривецький та інші). Канд. пед. наук, доцент, зав. сектору Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства **Л. П. Одинока** поінформувала присутніх, що таку роботу було свого часу започатковано в Інституті культури. На її думку, сьогодні настав час повернутися до цієї роботи, залучивши провідних бібліотечнознавців. Першочерговим завданням учасники обговорення визначили роботу з пошуку інформації про тих діячів, які безпосередньо займалися бібліотечною справою, завданням наступної черговості – щодо включення більш широкого кола громадських діячів, які сприяли її розвитку. **Л. П. Одинока** висловила занепокоєння станом

сучасної підготовки бібліотечних кадрів та підкреслила необхідність адекватної реакції вищої освіти на сучасні вимоги до бібліотекаря не тільки як до хранителя фондів, але й як до бібліотекаря-комунікатора, який сприяє впровадженню нових інформаційних технологій.

Значний інтерес викликала доповідь канд. іст. наук, пров. н. с. **С. М. Ляшко** «Українська наукова провінція другої пол. XIX – 20-х років XX ст.: досвід колективної біографії». Вона зазначила, що під час роботи над Реєстром імен до Українського біографічного словника виявила характерну особливість біографічних дефініцій для науковців-гуманітаріїв у регіонах (на рівні губерній і повітів) середини XIX – 20-х років XX ст.: вона здебільшого включає три та більше визначень, які характеризують професійний та соціальний статус особи. Найпоширенішими є визначення, з яких складається дефініція у біографічних статтях про осіб, діяльність яких пов'язана з гуманітарною сферою знань – історик, етнограф, фольклорист, архівіст, краєзнавець, статистик тощо. За змістом вони відповідають об'єктивному стану наукових дисциплін, які формувалися у той період і були переважно описовими, спрямованими на створення бази джерел для етнології, історії, архівознавства, статистики, географії. Що ж стосується дефініції в біографіях дослідників гуманітарного циклу, починаючи з другої пол. XX ст., то вони, як правило, складаються з 1–2 позицій. На думку **С. М. Ляшко**, пояснення цієї особливості слід шукати в історії розвитку історичних знань в українській провінції означеного періоду.

Проблемам, присвяченим життю окремих маловідомих представників української науки, культури та освіти, було присвячено ряд доповідей круглого столу. Зокрема, в доповіді канд. іст. наук **В. М. Корпусової** «Невідома сторінка біографії Віктора Петрова (Домонтовича)» зазначено, що у словникових дефініціях видатного мислителя, письменника, літературознавця, мовознавця, фольклориста, етнографа, археолога, історика, філософа, мистецтвознавця професора Віктора Петрова (Домонтовича) (1894–1969) не відображено його педагогічну діяльність, що мала два періоди. В 1918–1925 рр. **В. Петров (Домонтович)**, залишений після навчання в Київському університеті св. Володимира на кафедрі російської літератури як професорський стипендіат, ви-

кладав оригінальний авторський курс лекцій з російської літератури XIX – початку XX ст., а також з історії української поезії XVI–XVII ст. У цей же час вперше у вітчизняному літературознавстві він досліджував вплив латинської церковно-християнської поезії V–XIII ст. на українське віршування XVII–XVIII ст., а також форму віршів у працях українських віршописців XVI–XVII ст. У цей же період вимушеним було його вчителювання у середній школі (зادля заробітку) – гімназіях, семінарії, школах, курсах Києва та поза його межами, зокрема в Баришівці – «Болотянній Лукрозі» київських неокласиків. Викладав українську літературу; українську, французьку, німецьку, російську мови. Другий період (1945–1949) педагогічної діяльності В. Петрова (Домонтовича) пов'язаний з вищою школою української еміграції у західній зоні Німеччини, де він також за авторськими курсами викладав філософію, зокрема, історіософію, історію українського народу. Він – професор Православної Богословської Академії УАГЦ, Українського технічного господарського інституту в Регенсбурзі, продекан філософського факультету Українського Вільного Університету в Мюнхені. У своїх працях та лекціях піднявся на рівень кращих європейських філософів-природників у трактуванні ідеалістичних проблем, тобто у боротьбі з сучасним матеріалізмом, створивши власну концепцію історіософії. Як зазначила В. М. Корпусова, педагогічна діяльність не була для В. Петрова маргінальною. Його лекції обох періодів мали проблемний характер із дотриманням вимог високого науково-теоретичного рівня та відповідали усім тогочасним та нинішнім вимогам.

У доповіді канд. філол. наук, н. с. НБУВ Л. Г. Ревийшлося про життєвий та науковий шлях видатного ученого-слависта В. Ягича. Хорват за національністю, він був одним із фундаторів південнослов'янської Академії наук у Загребі, засновником кафедри слов'янських мов і літератур Берлінського університету. Тут з 1875 р. видавав часопис «Archiv für slavische philologie», був засновником незакінченої до цього часу «Енциклопедії слов'янської філології». В. Ягич – автор близько 700 праць з мовознавства, старослов'янської писемності та мови, палеографії, історії південнослов'янських літератур, слов'янського фольклору. Академік А. Кримський назвав його «головою – патріархом усіх слов'янознавців».

Свою доповідь канд. іст. наук, с. н. с. О. В. Малій присвятила життєвому шляху Миколи Андрійовича Бунге (1842–1915) – вченого-хіміка, педагога, громадського діяча. Народився він у Варшаві, у дворянській родині військового інженера лютеранського віросповідання. Як вчений Бунге досліджував побудову нітросполук, класифікував їх, вивчав електроліз спиртів, кислот. У 1871–1914 рр. викладав на фізико-математичному факультеті Київського університету св. Володимира. Був одним із фундаторів Російського хімічного товариства. Брав участь в організації у Києві газового й електричного освітлення, водопостачання, каналізації. Нагороджений орденами св. Станіслава і св. Анни. Його наукові дослідження є невід'ємною складовою української науки і заслуговують на всебічне вивчення.

Доповідь пров. бібліотекаря В. Є. Завалій була присвячена життєвому шляху нашого сучасника, активного діяча УПЦ КП – єпископа Чернігівського і Ніжинського Никона. Аспірантка Національного університету «Києво-Могилянська академія» Н. В. Дяченко висвітлила діяльність професора Київської духовної академії, вченого-археолога і пам'яткознавця, одного із засновників Київського археологічного інституту В. З. Завитневича. Магістр історії В. М. Тимченко виступив з доповіддю «Українці в еліті та на чолі Османської імперії: Роксолана та її син Селім II, Хадідже Турхан Султан та її син Мехмед IV (за турецькою біографічною літературою)». З цікавими генеалогічними розвідками про сім поколінь священницького галицького роду Ліщинських–Піньковських виступила н. с. Інституту ядерних досліджень М. Б. Піньковська. Вона відзначила роль українських священницьких родин у культурному та суспільно-політичному розвитку України, протистоянні колонізації та русифікації українського народу.

Завідувач лабораторії загальної фізики Національного педагогічного університету ім. М. С. Драгоманова А. Є. Ленць наголосив, що сьогодні актуальною проблемою для вищих навчальних закладів України є ефективна, фундаментальна та професійна підготовка фахівців-фізиків, які будуть патріотично налаштовані і наділені інноваційним інтелектом. На прикладі творчої спадщини фізика-теоретика з Полтавщини Д. Д. Іваненка він розглянув внесок у розвиток фізики України початку XX ст. освітян-науковців.

Низка доповідей учасників круглого столу була присвячена проблемам подальшого розширення джерельної бази біографічних досліджень. Зокрема інтерес викликала доповідь канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ О. М. Яценка, який ознайомив присутніх зі структурою, змістом архіву Українського Вільного Університету (Мюнхен), де він побував у науковому відрядженні. В Університеті працювала та навчалася велика кількість відомих діячів української еміграції, що зафіксовано в документах архіву УВУ. У різних колекціях та тематичних збірках доповідач виявив цінні біографічні матеріали про відомих постатей української науки і культури, політичних і громадських діячів в еміграції. Особливу увагу для вітчизняної біографістики, на його думку, представляють особові архівні справи. Доповідач наголосив, що сьогодні є актуальною проблема повернення в Україну частини архівних документів у вигляді копій, адже ці матеріали збереглися в незначній кількості й мають виключно наукову цінність. Крім того, вони є важливим джерелом біографічної інформації до електронного Українського біографічного архіву. Канд. іст. наук, с. н. с. Н. І. Мельник звернула увагу присутніх на видавничу серію «Некрополі України» та «Некрополістика України», якими започатковано новий напрям історичного дослідження в Україні – біографічна некрополістика. Опрацювання цих джерел дасть можливість, на думку доповідачки, ввести в науковий обіг нові імена діячів історії та культури.

У рамках круглого столу було проведено презентацію книги, підготовленої співробітниками Інституту біогра-

фічних досліджень НБУВ «Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Матеріали до бібліографії (сер. XIX–XX ст.)» (К., 2004). Канд. іст. наук О. М. Яценко, один із авторів-укладачів цього видання, зазначив, що у першому випуску започаткованої серії «Джерела української біографістики» систематизоване широке коло джерел (понад тисячу книжкових видань від середини XIX до кінця XX ст.), які містять біографічну інформацію про діячів історії та культури України. До кожного з них подано анотацію, в якій розкрито зміст, призначення видання, вказано на наявність біографічного матеріалу, його характер (довідка, стаття, біографічний розділ тощо), структуру, а також допоміжного апарату, іконографії та зазначено шифр зберігання. Презентоване видання викликало широкий інтерес в учасників круглого столу. Зокрема, завідувачка науково-бібліографічного відділу Національної парламентської бібліотеки України В. О. Кононенко зазначила, що спеціалісти НПБ також займаються підготовкою та виданням науково-інформаційної літератури біобібліографічного спрямування. Канд. іст. наук, с. н. с. О. В. Малій звернула увагу присутніх на репрезентативний довідковий апарат видання, що значно спрощує роботу з ним та свідчить про високий науковий рівень. Як зауважили учасники обговорення, це видання є незамінним у роботі науковців з пошуку довідкової біографічної літератури щодо окремих персоналій, так і щодо всіх галузей суспільних знань. На думку присутніх, тираж видання – 500 примірників – робить його малодоступним, а тому довідник необхідно оприлюднити в мережі інтернет.

Канд. іст. наук, пров. н. с. С. М. Ляшко представила другий том «Енциклопедії Трипільської цивілізації» (К., 2004), в якому вміщено 176 біографій дослідників Трипілья. Д-р іст. наук Н. О. Гаврилюк відзначила продуману структуру біографічних статей та прекрасно підібрані ілюстрації, які складаються як із невідомих раніше порт-

ретів, так і польових фотографій, 90 % яких опубліковано вперше. Особливістю книги, на її думку, є використання музейних матеріалів та наявність розгалужених покажчиків. Вона виступила з пропозицією виділити біографічний матеріал в окреме видання.

У результаті зацікавленого обговорення представлених доповідей учасники круглого столу виступили з рядом рекомендацій та пропозицій:

- розробити та направити в регіони методично-консультативні матеріали для підготовки та видання біографічних матеріалів про діячів історії та культури окремих регіонів України;
- з метою обговорення теоретичних та методичних проблем біографічних досліджень, обміну досвідом та забезпечення тіснішої координації діяльності вчених-біографістів, викладачів ВНЗ започаткувати проведення науково-методичних семінарів на базі Інституту біографічних досліджень, а також проведення спільних сесій науково-дослідних інститутів НБУВ;
- у першому півріччі 2005 р. підготувати та направити Міністерству освіти і науки України, Міністерству культури і мистецтв України, Державному комітету архівів України пропозиції щодо поетапного створення на базі Інституту біографічних досліджень НБУВ, НАН України, із залученням спеціалістів провідних навчальних закладів, архівів, музеїв та бібліотек України, віртуальної Всеукраїнської біографічної лабораторії з метою розгортання в електронних інформаційних мережах країни відкритого для користувачів Українського біографічного архіву.

Володимир ПОПИК,

канд. іст. наук, в. о. директора Інституту біографічних досліджень НБУВ,

Надія МЕЛЬНИК,

канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ

Проблеми наукового забезпечення інноваційного розвитку бібліотек

Учасники круглого столу «Проблеми наукового забезпечення інноваційного розвитку бібліотек» заслухали та обговорили 16 доповідей фахівців і науковців бібліотечно-інформаційної галузі України. У процесі обговорення було порушено широкий спектр питань, пов'язаних зі здійсненням суспільних реформ в Україні, зокрема з реформуванням освітянської та бібліотечної галузей, функціонуванням бібліотек в умовах соціально-економічних і технологічних перетворень.

Питання наукового забезпечення, методології та методики інноваційного розвитку сучасної наукової бібліотеки розглядалися у виступі канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ **О. В. Воскобойнікової-Гузєвої**. Наголошувалося на тому, що саме знання та використання різних технологій виступає головним фактором інноваційного розвитку бібліо-

теки. Зазначалося, що чільне місце в системі досліджень НБУВ посідають дослідження, спрямовані на організаційну і технологічну модернізацію усіх напрямів діяльності бібліотек в умовах інформатизації. Вирішуються завдання розробки раціональних технологій формування та розвитку інтегрованого інформаційного ресурсу наукової бібліотеки, що забезпечує як розвиток традиційних фондів, так і необмежений доступ до онлайн-ресурсів.

Предметом обговорення стали також інноваційні технології сучасної бібліотечної освіти (канд. пед. наук, доцент КНУКіМ **Л. Г. Петрова**). Як зазначила доповідачка, головним недоліком сучасних навчальних і культурно-виховних заходів у вищих навчальних закладах є спрямованість на «втискування» інформації в студента. На

думку доповідачки, слід застосовувати методику проблемного навчання, що допоможе студентам визначити сутність проблеми, сприятиме розкриттю інтелектуальних і творчих здібностей особистості. Вважається, що за основу системної організації бібліотечної освіти необхідно взяти її новий зміст, адекватний соціально-економічному суспільному розвитку, органічно пов'язати його з інноваційними технологіями навчання, залучити до процесу колектив творчих педагогів, налагодити техніко-технологічне забезпечення навчально-виховного процесу. Розглядаючи ідеї, на яких ґрунтується сучасна дидактика, Л. Г. Петрова акцентувала увагу на проведенні ділової гри та її ролі у професійній підготовці студентів. Протягом 2002–2004 рр. КНУКіМ впроваджено нові навчальні дисципліни «Інформаційний менеджмент» та «Інформаційний бізнес», що у подальшому забезпечить конкурентоспроможність бібліотечних фахівців на ринку праці.

Питання професіоналізації кадрів на прикладі системи підвищення кваліфікації НБУВ розглядалися у виступі м. н. с. НБУВ **В. О. Корнієнко**. Зокрема, акцентувалася увага на необхідності реформування сфери підвищення кваліфікації (ПК), наголошувалося на відсутності наукової бази для проектування необхідних змін. З огляду на існуючий міжнародний досвід було визначено основні вимоги подальшого розвитку внутрішньобібліотечної системи ПК. До їх числа було віднесено мобільність, оперативність реагування на зміни у бібліотекознавстві, вміння диференціювати інформацію і трансформувати її для конкретних груп фахівців, спрямованість навчання на оволодіння новаторськими бібліотечно-інформаційними технологіями, конкретизація підготовки кадрового резерву для забезпечення функціонування окремо взятої бібліотеки. При цьому визначальним у системі ПК у ринкових умовах має стати її упереджувальний характер. Як засвідчило вивчення дієвості системи ПК Бібліотеки, суттєво зріс її міжбібліотечний вплив. Дані дослідження підтвердили необхідність зосередження зусиль на створенні бази навчання, активізації використання комунікаційних каналів для отримання професійних наукових знань у потрібному обсязі.

Обговорювалися питання організації та управління бібліотечними процесами на етапі перетворень. Зокрема, досить детально було представлено дослідницькі та організаційні питання нормування праці на прикладі ВНООФ НБУВ. Досліджувався етап освоєння нового приміщення та змін у технології та умовах праці (м. н. с. **О. В. Ткаченко** і м. н. с. **О. Г. Яковенко**).

Розглядалася роль статистичних баз даних у моніторингу інформаційних потреб користувачів (зав. філії № 2 НБУВ **О. М. Василенко**). Наголошувалося на тому, що процес творення БД, розпочатий у середині 90-х років ХХ ст., відбувався автономно. Сучасний споживач статистичної інформації потребує даних, які характеризують рівень інформативності бібліотечних фондів, стан забезпечення інформаційних потреб суспільства та ін. Тому, на думку доповідачки, існує нагальна потреба у реформуванні державної статистики України, яке, на жаль, сьогодні не торкнулося бібліотечної галузі. Необхідно вирі-

шити три взаємопов'язані завдання: змінити системи показників і збору інформації, створити загальнодоступну статистику бібліотек усіх систем і відомств.

Йшлося про необхідність методичного забезпечення діяльності бібліотек з бібліотечно-інформаційного супроводу роботи наукових установ НАН України. У виступі м. н. с. НБУВ **Н. І. Смаглової** зазначалося, що бібліотеки об'єктивно стоять перед необхідністю реформування своєї діяльності і одночасно опинилися у не визначеному для себе правовому полі – без належного нормативно-правового, методичного, термінологічного та довідкового інструментарію, який дозволив би по-новому будувати свої відносини з різними інституціями в умовах ринку. Тому НБУВ приділяє значну увагу науковій та організаційно-методичній підтримці інноваційної діяльності бібліотек. Суттєве значення у цьому процесі відіграє система документів аналітичного та інструктивно-методичного характеру, що готуються НБУВ. Дослідження функціонування бібліотечно-інформаційної системи протягом ряду років засвідчило також необхідність створення нової структурно-функціональної моделі бібліотеки наукової установи як комплексного науково-інформаційного підрозділу. За результатами вивчення функціонування новоутворених підрозділів зараз розроблено пакет відповідних документів, зокрема проект нового положення про бібліотеку НДУ. Зважаючи на спільність проблем з іншими бібліотеками, наголошувалося на необхідності координації в прийнятті методичних і технологічних рішень, співпраці з системоутворюючих питань та інтегруванні ресурсів бібліотек і інформаційних служб усіх рівнів у рамках міжвідомчих комісій; обміну досвідом, ідеями, результатами дослідної роботи між працівниками методичних служб.

Проблема методичного забезпечення каталогізації електронних ресурсів предметно розглядалася у виступі канд. іст. наук, с. н. с., зав. відділу НБУВ **І. П. Антоненко**. Зокрема, говорилося про відсутність належного методичного забезпечення опрацювання електронних ресурсів як нової складової вхідного документного потоку. Необхідність розв'язання цієї проблеми зумовлена зростанням частки електронних документів у сукупному документно-інформаційному ресурсі сучасної бібліотеки та нерозробленістю ряду ключових питань щодо бібліотечно-опрацювання електронних ресурсів, зокрема відсутністю методик каталогізації, потребою у розробці правил каталогізації електронних ресурсів. У свою чергу це вимагає вирішення низки наукових завдань – термінологічного визначення електронних ресурсів як об'єктів каталогізації, розробки їх типології, методики складання бібліографічного опису, бібліографічних форматів. Оскільки за основу українського національного формату представлення бібліографічних даних було обрано UNIMARC, у НБУВ розробляється науково-методичний посібник з його використання для електронних ресурсів, який складатиметься з 4-х розділів. У виступі також наголошувалося, що своїми напрацюваннями фахівці НБУВ постійно діляться на сторінках фахової періодики.

Сучасний стан та перспективи розвитку каталогізації на основі застосування УКРМАРК було представлено у

доповіді н. с. НБУВ **О. В. Ісаєвої**. Зазначалося, що на даному етапі розвитку теледоступу, мережевої інтеграції інформаційних ресурсів бібліотек, технологій міжбібліотечної взаємодії проблема інформатизації суспільства є одним із потужних чинників, який впливає на систему каталогізації як на процес реалізації комунікації між користувачами інформаційно-бібліотечних установ та знанням. В умовах впровадження в бібліотечній сфері різних АБІС та розробки інформаційних корпорацій каталогізація зазнає суттєвих змін, що ускладнюється необхідністю оптимального співіснування традицій та інновацій у сучасному каталогізаційному процесі. Було підкреслено, що повною мірою це знайшло відображення у системі МАРК-форматів, у тому числі у національному форматі представлення бібліографічних даних УКРМАРК. У доповіді висвітлено процес трансформації традиційної каталогізації у машиночитану.

Порушувалися і питання опанування англомовною бібліотекознавчою термінологією як важливим чинником вивчення зарубіжного бібліотечного досвіду (доповідь канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ **Н. В. Стрішенець**). У процесі обговорення цього питання доповідачка звернулася із застереженням щодо застосування англомовної термінології, особливо якщо існують вітчизняні усталені відповідники. Сказане було проілюстровано рядом прикладів, зокрема з означеної причини не можна вживати словосполучення «комунікаційні зв'язки», оскільки обидва слова мають однакове тлумачення. Зазначалося також, що необхідно підвищити роль НБУВ, відділів систематизації та каталогізації у створенні стандартів для бібліотечної галузі.

У ряді виступів порушувалися проблеми удосконалення обслуговування провідних груп користувачів бібліотек, зокрема педагогів і науково-педагогічних кадрів.

Досвід інформаційно-бібліографічного забезпечення модернізації системи освіти, пріоритетного обслуговування управлінських структур, фахівців освітньої галузі було висвітлено у доповіді зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського **Н. А. Палащиної**. Доповідка зазначила, що вагомого значення набуває проект «Концепція програми інформатизації бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації мережі освітніх бібліотек», розроблений ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, у рамках якого створюється «Тематична база даних бібліографічних записів статей періодичних видань з питань педагогіко-психологічної науки і практики» (ТБД). У відділі наукової інформаційно-бібліографічної діяльності здійснюється наукове редагування усіх розділів картотек відповідно до інноваційних підходів науково-інформаційного забезпечення вчених і фахівців у галузі педагогічної освіти і науки. Наголошувалося, що у рамках досліджень спільно з науковцями АПН України укладено бібліографічні покажчики з серії «Видатні педагоги світу», науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Сучасні освітні технології», напрацьовано рекомендаційні бібліографічні списки з основних питань реформування школи. Видається «Бюлетень науково-інформаційної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського». У перспективі планується «Ог-

ляд офіційних документів з історії бібліотечної справи і освітніх бібліотек, надрукованих у «Збірнику наказів УСРР (1934–1941 рр.)».

Про дослідження науково-інформаційного забезпечення освітньої галузі, яке передбачає у подальшому реферативне та оглядово-аналітичне забезпечення інформаційних потреб науковців і практиків, методику цього вивчення та ряд висновків дослідження поінформувала також н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського **О. М. Углова**. Зокрема, вивчаючи інформаційні потреби провідних категорій освітян – управлінців, науковців та викладачів навчальних закладів, а також бібліотекарів освітніх бібліотек, – дослідники констатували низьку активність в анкетуванні бібліотечних працівників. Найактивнішою та зацікавленою виявилася група викладачів різних навчальних закладів. Йшлося і про недостатню поінформованість користувачів про можливості провідних бібліотек.

З метою перевірки готовності шкільних бібліотек до реорганізації їх діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – головним координаційним центром мережі освітніх бібліотек здійснено дослідження «Бібліотека загальноосвітнього навчального закладу в умовах модернізації освіти». Інформуючи про результати даного дослідження, н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського **В. П. Здановська** зазначила, що незважаючи на чисельність мережі цих бібліотек (їх 22 тисячі), відомостей про неї ми не знайдемо у довідниках. Цікаво, що дослідження відбувалося шляхом анкетування через газету «Шкільна бібліотека плюс». Це сприяло розширенню географії вивчення, у якому були задіяні практично усі області України, дозволило отримати інформацію про діяльність бібліотек шкіл, ліцеїв, гімназій та ін., визначити ряд типових проблем. За результатами дослідження до розряду проблемних було віднесено питання нормативно-правового забезпечення, матеріально-технічного оснащення, формування фондів і кадрового забезпечення. Аналізуючи законодавчу базу функціонування шкільних бібліотек, доповідачка проілюструвала незгодженість позицій у законодавстві щодо статусу шкільного бібліотекаря. Як результат, його віднесено до навчально-допоміжного персоналу, він має низьку зарплату, позбавлений пільг, що їх отримують учасники навчально-виховного процесу. У ході дослідження було визначено програму дій щодо покращання ресурсного забезпечення бібліотек. Зокрема, передбачається розробити галузеву програму поповнення фондів освітніх бібліотек, у т. ч. шкільних, визначити моделі формування бібліотек різних типів навчальних закладів, форми статистичного нагляду. Існує потреба в удосконаленні системи підготовки та перепідготовки шкільних бібліотекарів, організації їх атестації. У виступі наголошувалося на необхідності кооперації та інтеграції роботи бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів з іншими освітніми бібліотеками та бібліотеками системи Міністерства культури і мистецтв України.

У декількох виступах порушувалися проблеми формування документних ресурсів провідних бібліотек. Питання формування системи фондів Національної юридич-

ної бібліотеки та її ролі у забезпеченні правовою інформацією органів державної влади, фахівців у галузі права та різних верств населення були розкриті у виступі головного бібліотекаря НБУВ С. Г. Смуць. Проблеми вивчення та поповнення бібліотекознавчих фондів НБУВ розглядалися н. с. НБУВ С. М. Масловською. Доповідка подала характеристику бібліотекознавчого фонду за змістом, типо-видовою структурою та хронологічним наповненням. Акцентувалася увага на документах, які становлять науковий та історико-культурний інтерес для дослідників бібліотечної галузі. Це, зокрема, матеріали бібліотечних і бібліографічних з'їздів, конференцій починаючи з 1911 р., перші часописи ВБУ та ін., а також прижиттєві праці видатних книгознавців і бібліотекознавців. Характеризуючи сучасну частину фондів читального залу бібліотекознавчої літератури, доповідка перерахувала пріоритетні напрями бібліотечно-інформаційної галузі, за якими відбувається формування фондів. Це – інноваційна діяльність бібліотек, українське документознавство, бібліотечна професіологія та підготовка кадрів в Україні, бібліотечна справа в контексті світового досвіду. Зазначалося, що формування спеціалізованого фонду є одним з основних чинників оптимізації системи освіти бібліотечних працівників. Наводилися дані про склад користувачів, специфіку їх інформаційних потреб і запитів. З метою оптимізації їх обслуговування розпочато дослідження. На завершення виступу було перераховано комплекс запланованих основних заходів, серед яких: створення ЕК підсобного фонду зали, повнотекстової інформації, моніторинг інформаційних запитів та застосування інформаційних ресурсів інтернету, розширення професійних контактів з питань формування та використання бібліотекознавчої літератури.

Вивчення повноти надходження обов'язкового безоплатного примірника як бази для створення максимально повного репертуару видань історичної тематики Державної історичної бібліотеки України (ДІБУ) було темою виступу групи фахівців (зав. відділу В. П. Кисельова, зав. сектору О. В. Михайлова, зав. відділу А. М. Коваленко). Враховуючи проблему оновлення фондів бібліотек, зокрема історичної тематики, оскільки до 80% цієї літератури – це видання 60–80-х років ХХ ст., які застаріли і не користуються попитом читачів, ДІБУ у 2004 р. здійснено локальне дослідження. Його мета – вивчення надходжень обов'язкового примірника (ОП) за профілем Бібліотеки, визначення структури і повноти комплекту-

вання, кількісних та якісних характеристик надходжень, створення підґрунтя для усунення прогалин у комплектуванні. Згідно з отриманими даними, до Бібліотеки надійшло лише 58% обов'язкових примірників. Виступ ілюструвався діаграмами, які характеризували кількісний склад видань документів історичної тематики та їх надходження до ДІБУ у межах регіонів України. Як результат проведеного вивчення, активізувалося поточне комплектування та доукомплектування профільними виданнями, покращився контроль за надходженням видань на безоплатній основі, розширилися контакти з видавництвами. Одночасно дослідники стикнулися з проблемою, коли видавництва друкують свою продукцію у різних друкарнях, що ускладнює пошук цих видань і контроль за надсиланням до бібліотек обов'язкового примірника.

Цікаві аспекти організації та урізноманітнення форм співробітництва бібліотеки та різних інституцій, ланок і структур бібліотечного виробництва на прикладі науково-просвітницької діяльності НБУВ розглядалися у доповіді канд. іст. наук, с. н. с., керівника культурно-просвітницького центру (КПЦ) НБУВ Н. Г. Соловської. Як зазначила доповідачка, КПЦ перебуває у площині розвитку бібліотечних процесів і розвиває міжбібліотечне співробітництво.

Проблеми впровадження та розвитку інтернет-проектів у бібліотеках України розглядалися у доповіді аспіранта НБУВ Д. В. Солов'яненка. Він детально проаналізував типові проблеми, які виникають на етапі розробки та підтримки інтернет-проектів, окреслив основні шляхи їх вирішення, зокрема визначення стратегії розгортання бібліотечних проектів в інтернеті.

Як зазначили учасники круглого столу, відбувся захищений обмін ідеями та досвідом роботи, було окреслено коло завдань наукової співпраці на перспективу. Характерним для більшості виступів було розуміння потреби у співпраці та скоординованості дій.

*Анатолій БРОВКІН,
канд. іст. наук, с. н. с.,
заст. генерального директора НБУВ,
Людмила ПЕТРОВА,
канд. пед. наук, доцент КНУКіМ,
Наталія СМАГЛОВА,
н. с. НБУВ*

Міжнародний досвід та правове забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності

На засіданні круглого столу «Міжнародний досвід та правове забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності» (наук. кер. – Т. І. Арсеєнко, зав. відділу НБУВ, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, канд. іст. наук, с. н. с. НБУВ; учений секретар – Ю. С. Калініна, провідний юрист НБУВ) були присутні 25 фахівців різних установ бібліотечно-інформаційної сфе-

ри України та Росії, було заслухано та обговорено 11 доповідей. Виступи спеціалістів були присвячені комплексному розгляду декількох сучасних напрямів розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності.

По-перше, відбувся обмін досвідом між представниками провідних наукових бібліотек України (Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Націо-

нальної парламентської бібліотеки України, Державної науково-технічної бібліотеки, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка) та Росії з питань правового врегулювання бібліотечно-інформаційної діяльності, обговорено актуальні проблеми юридичного та організаційного забезпечення тендерної діяльності бібліотек, взаємопов'язаного з цим питання цінової політики на зарубіжні науково-технічні видання.

Зокрема, слід відзначити ґрунтовну доповідь головного бібліотекаря Російської державної бібліотеки **О. А. Долотової** «Правове забезпечення науково-інформаційної діяльності», в якій було проаналізовано широкий спектр законодавчих актів Російської Федерації, які визначають стратегію розвитку та інтеграцію науково-технічної, науково-інформаційної та промислової політики, пріоритети у даних галузях з урахуванням національних інтересів. Акцентувалося, що при реалізації державної політики у сфері науково-інформаційної діяльності основну увагу необхідно приділити створенню телекомунікаційної інфраструктури, підтримувати нові форми наукової діяльності, що передбачають використання сучасних інформаційних технологій, впровадження яких дозволить організувати безперервний моніторинг науково-технічного потенціалу. Використання інформаційних технологій у науковій сфері має розвиватися у межах інформатизації країни та забезпечити взаємодію між наукою, освітою (як предметом наукової діяльності), промисловістю та соціальною сферою.

Розвиток законодавчої бази у сфері інформації, інформатизації та науково-інформаційної діяльності визначається такими обставинами: норми законів у даній сфері впливають на законодавче врегулювання відносин суб'єктів у багатьох інших сферах. Будь-який вид стосунків суб'єктів починається, супроводжується та завершується інформаційними стосунками. Тому в даному аспекті правочинства необхідно виокремити такі напрями: базові або систематизуючі закони, які регулюють основні стосунки у сфері інформації, інформатизації та науково-інформаційної діяльності; видові закони, які регулюють інформаційні стосунки суб'єктів у сфері створення та використання окремих видів інформаційних продуктів або окремих складових інформаційного виробництва; галузеве законодавство, яке регулює стосунки у сфері інформатизації в окремих аспектах суспільного життя.

У виступі н. с. НБУВ **Т. Л. Кулаковської** та провідного юрисконсульта НБУВ **Ю. С. Калініної** «Тендерні торги в бібліотеці: організаційне та юридичне забезпечення» охарактеризовано сферу діяльності бібліотек, пов'язану з закупівлею товарів, робіт і послуг за кошти державного бюджету, які регулюють відповідні нормативно-правові акти, котрі встановлюють правові та економічні засади здійснення закупівель за процедурою тендерних (конкурсних) торгів, що сприяє створенню конкурентного середовища у цій сфері діяльності, забезпеченню прозорості процедур закупівель за державні кошти і раціональному їх використанню.

Тендери як форма державної закупівлі товарів, робіт

і послуг в обов'язковому порядку використовуються в практиці діяльності великих бібліотек, які є розпорядниками бюджетних коштів відповідно до бюджетного законодавства України.

Певний досвід діяльності у сфері закупівель накопичено в останні роки як бібліотеками далекого і близького зарубіжжя, так і державними бібліотечними установами нашої країни, зокрема Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, що як неприбуткова бюджетна установа проводить некомерційну діяльність для забезпечення реалізації основних своїх функцій і соціального розвитку колективу.

У виступі детально розглядалися правові й організаційні аспекти діяльності НБУВ щодо здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти шляхом проведення тендерних (конкурсних) торгів.

Подальше удосконалення цієї діяльності пов'язане з:

- упровадженням комп'ютерних технологій у цю сферу діяльності і участь у створенні загальнодержавної системи електронних закупівель;
- розробкою спеціальних навчальних програм для бібліотечно-інформаційних працівників, які займаються організацією і проведенням процедур закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти, які б враховували специфіку бібліотечної галузі;
- законодавчим закріпленням посад фахівців з державних закупівель.

Продовжила тему зав. сектору НБУВ **О. В. Полякова** виступом «Аналіз цінової політики на зарубіжні науково-технічні періодичні видання», в якому було представлено важливий практичний матеріал. Вагомою умовою високої ефективності праці вчених України є своєчасна і повна інформованість про стан наукових досліджень, які проводяться в державі і поза її межами. У Постанові Президії НАН України № 199 від 14.07.2004 р. відзначається, що оперативне повноцінне забезпечення науково-дослідних установ НАН України зарубіжною новітньою науковою інформацією є необхідною складовою розвитку академічних досліджень, підвищення їх інноваційності та ефективності з розширенням доступу до світових електронних баз даних. Бібліотеки науково-дослідних установ України намагаються зробити все необхідне для удосконалення інформаційного обслуговування вчених і спеціалістів з урахуванням вимог сучасності і донесення інформації до них у найкоротший строк. Інформаційне обслуговування спеціалістів невіддільне від процесу комплектування бібліотек науковою літературою, зокрема зарубіжною, де особливо відчутні, з одного боку, вплив зростання інформаційних потреб, а з іншого – збільшення обсягу видавничої продукції і невпинне підвищення цін на неї на світовому книжковому ринку.

Основним завданням відділу комплектування іноземною літературою Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського є забезпечення якнайповнішого науково обґрунтованого, централізованого комплектування діючих фондів НБУВ та бібліотек мережі НАН України зарубіжною літературою. Виконуючи згадану Поста-

нову, відділ узагальнив замовлення установ НАН України щодо репертуару зарубіжних наукових періодичних видань на 2005 р. за рахунок державних асигнувань. Традиційно найбільшу питому вагу замовлених журналів складають видання зі Сполучених Штатів Америки – 556 назв, що становить 41,7% від загальної кількості назв, Великої Британії – 340 (25,5%), Нідерландів – 148 (11,1%), Німеччини – 133 (10%), Франції – 40 (3%), Японії – 29 (2,2%), Австрії, Австралії, Бельгії, Греції, Данії, Ізраїлю, Індії, Іспанії, Канади, Китаю, Норвегії, Сингапуру, Швейцарії, Швеції – 84 (6,3%). Порівняно з минулорічним замовлення в кількісному плані збільшилося на 19 назв як за рахунок двох новостворених інститутів (Інститут демографії та соціальних досліджень, Інститут відновлюваної енергетики), так і додаткових замовлень інститутами нових назв журналів. З кожним роком на міжнародному книготорговельному ринку збільшується кількість видавничої продукції і підвищуються ціни на вже існуючі видання. Передусім особливо зростає ціна на наукову літературу з природничих наук, яка видається в США, Великій Британії, Нідерландах.

Іншим напрямом обговорення на засіданні круглого столу стало вивчення світового досвіду формування та використання інформаційних ресурсів бібліотек та науково-інформаційних центрів. У контексті висвітлення світового досвіду слід відзначити відомості про міжнародні ініціативи у сфері створення, збереження та забезпечення доступу до світової наукової та культурної спадщини людства, котрі було охарактеризовано у доповіді н. с. НБУВ **О. В. Баркової**. Головними тенденціями інформаційного розвитку є створення відповідних національних складових загальносвітової спадщини та їх інтеграція, зокрема у рамках міжнародних проектів та європейських ініціатив (ЮНЕСКО, ЄС). Можна виокремити декілька напрямів міжнародної співпраці з цього питання:

- ❖ кооперація зі створення, збереження, доступу та захисту історико-культурного надбання в цифровому середовищі (цим питанням використання цифрових технологій в інформаційно-культурній сфері та інтеграції технологій суміжних галузей і об'єднанню зусиль суспільних секторів присвячені міжнародні конференції серії EVA «Electronic Imaging & the Visual Arts» («Електронні зображення та візуальні мистецтва»);
- ❖ формування узгодженої політики у галузі поцифрування та доступу до інформації (проекти культурного та наукового розвитку MINERVA, MINERVA-Plus, що спрямовані на формування тематичної мережі міністерств культури та науки країн Європи для створення єдиної науково-дослідної та нормативно-технологічної платформи у галузі поцифрування);
- ❖ інтеграція національних наукових та історико-культурних ресурсів і сервісів (ініціатива європейських національних бібліотек (CENL) зі створення в глобальній мережі Європейської Бібліотеки (The European Library), яка забезпечить відкритий інформаційний сервіс для дослідників та фахівців інформаційної сфери, проектом передбачається створення

інтегрованого доступу до колекцій національних бібліотек Європи);

- ❖ забезпечення рівних умов доступу до інформації, загальноцивілізаційного надбання (Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх»).

Міжнародною спільнотою бібліотеки розглядаються як базовий елемент у формуванні інформаційного суспільства.

Виступ зав. відділу НБУВ **В. М. Чупріної** «Міжнародний МБА як джерело інформування про інформаційні ресурси у міжнародному співробітництві бібліотечних закладів» був пов'язаний з висвітленням проблем функціонування і перспектив подальшого розвитку міжнародного міжбібліотечного абонементу (ММБА) як основного механізму обміну та використання сукупних інформаційних ресурсів суспільства. Зростаюча потреба використання інформації, накопиченої традиційним способом на друкованих носіях, потребує впровадження і пошуку нових можливостей і технічної обробки існуючих джерел з метою подання вітчизняним та іноземним користувачам усіх потрібних документів.

Основна спрямованість провідних методів роботи ММБА має полягати в якості інформаційного продукту та послуг, які надаються Бібліотекою. Для цього необхідно створити відповідну інфраструктуру, котра б найефективніше дозволила сполучити друковані та електронні інформаційні ресурси, прискорити процес взаємодії між користувачем, бібліотекою-замовником, бібліотекою-виконавцем. Це потребує кардинальних змін у системі бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів, подолання таких проблем, як скорочення комплектування як вітчизняними, так і зарубіжними виданнями, необхідності удосконалення традиційних технологій доставки документів тощо. У зв'язку з вищенаведеним порушувалося важливе питання необхідності введення оплати за абонементне використання документів, отриманих по ММБА. Наголошувалося, що забезпечення інформацією має розглядатися не тільки як зобов'язання Бібліотеки щодо виконання замовлень користувачів, а й як важливий етап для реалізації завдань науково-технічного розвитку країни.

У виступі н. с. НБУВ **Г. І. Солоїденко** «Термінологічна діяльність за рубежом та міжнародні словникові проекти» було зазначено, що сучасний рівень розвитку бібліотечної галузі висуває все вищі вимоги до розробки систем наукових термінів та до необхідності їх послідовного упорядкування. Наслідком цього є збільшення кількості досліджень та, відповідно, публікацій стосовно різних проблем термінологічної діяльності, а також кількості словниково-термінологічних видань, котрі випускаються в різних країнах світу.

Доповідачка акцентувала увагу слухачів на основних методологічних засадах та принципових положеннях термінотворчої діяльності країн Польщі, Чехії, Німеччини, Росії та відзначила, що нині великого наукового та практичного значення набула міжнародна співпраця бібліотек зі створення двомовних та багатомовних термінологічних словників з бібліотечної справи. Однак, цій діяль-

ності повинна передувати серйозна підготовча робота комісій, творчих колективів та робочих груп, до повноважень яких входили б функції аналізу та соціально-наукової оцінки сучасної бібліотечної термінології.

Виступ викладача Рівненського державного гуманітарного університету **Л. П. Пасічник** «Інновації у сфері стандартизації як необхідна умова інформаційного забезпечення суспільних реформ» був присвячений розгляду проблем та здобутків сфери стандартизації в Україні на сучасному етапі. Зокрема, було зазначено, що невирішеним у сфері стандартизації залишається питання фінансування робіт з розроблення стандартів, їх гармонізації з міжнародними та європейським. Варто звернутися до практики провідних країн світу, в яких як національні органи стандартизації зареєстровано приватні установи, як правило, науково-дослідні інститути, що мають делеговані урядом права органів виконавчої влади. Така установа має угоду з урядом країни, представляє її в міжнародних та європейських організаціях зі стандартизації, здійснює управління системою стандартизації.

По-третє, у контексті вивчення та запровадження у практику роботи бібліотек та інформаційних центрів України міжнародного досвіду кооперації зі збереження історико-культурної спадщини під час проведення круглого столу було розглянуто актуальні питання гігієни та екології бібліотечних приміщень.

Низка доповідей розкривала міжнародний досвід та специфічні особливості розробки та практичного використання технологій та методик превентивного збереження бібліотечних фондів. Усебічно питання використання та збереження документальних фондів у системі бібліотечно-інформаційної діяльності розглянуто у виступі групи авторів – канд. іст. наук, заступника генерального директора НБУВ **Л. В. Мухи**, канд. техн. наук, с. н. с., зав. відділу НБУВ **М. М. Омельченка** та н. с. НБУВ **Л. П. Затоки**. Було зазначено, що ефективно функціонування наукових бібліотек, як провідних установ науки та культури, базується на одночасному виконанні низки завдань, які пов'язані зі всебічним забезпеченням доступу до інформаційних ресурсів у процесі реалізації суспільних реформ. Міжнародними організаціями прийнято ряд програм, спрямованих на раціональне використання та забезпечення збереження власних інформаційних потенціалів державами світу.

Діяльність Міжнародного комітету «Blue shield» («Блакитна карта»), створеного у 1996 р., також спрямована на виконання зазначеної мети – захист інформаційних ресурсів. Головне завдання цього об'єднання – захист культурних надбань у разі військових конфліктів та координація дій в умовах надзвичайних ситуацій. Як дорадчий орган Комітет серед заявлених цілей на перше місце ставить збереження культурних надбань, яким може загрозувати небезпека та заохочення до виконання зазначеного держав, установ, причетних осіб. Пропозиції Комітету стосуються навчання спеціалістів на національному та регіональному рівнях з питань запобігання, контролю та відновлювання після стихійного лиха.

Послідовне забезпечення збереження бібліотечних

фондів, надійність їх постійного зберігання гарантується шляхом моніторингу та своєчасного впровадження оптимальних консерваційних технологій.

Екологічний моніторинг книгосховищ НБУВ включає:

□ систематичний контроль кліматологічною службою Центру консервації і реставрації параметрів температурно-вологісного режиму для підтримання оптимального мікроклімату сховищ. Система управління мікрокліматом Бібліотеки складається зі щоденної реєстрації показників температурно-вологісного режиму та аналізу їх у більшості підрозділів як головного корпусу, так і філій для надання вчасних та конкретних рекомендацій фондоутримувачам і технічній службі щодо раціонального провітрювання та достатнього повітреобміну;

□ ефективне виконання санітарно-гігієнічного режиму, який забезпечується поєднанням традиційних форм роботи у цьому напрямі з інноваційними технологіями. Хімічний склад повітря сховищ під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів також впливає на збереження бібліотечних фондів. Створення групи санітарно-гігієнічної обробки фондів та оснащення Бібліотеки системами для очищення повітря «HYLA» сепараторного принципу дії значно розширили можливості щодо підтримки оптимальних екологічних умов книгосховищ та мінімізації негативного впливу найближчих промислових об'єктів та транспортних магістралей.

Співавтори виступу з висвітлення міжнародного досвіду з актуальних питань гігієни та екології бібліотечних приміщень, де зберігаються інформаційні ресурси бібліотек та інформаційних центрів, д-р мед. наук, с. н. с. НБУВ **Г. І. Корчак** та д-р мед. наук, с. н. с. **О. В. Сурмашева** зазначили, що основним фактором забруднення бібліотечних приміщень та фондів є повітря, яке містить пиловий аерозоль та мікроорганізми, котрі негативно впливають на організм працівників та фонди. Найконсервативнішим є забруднення мікоміцетами. Дотримання санітарно-гігієнічного режиму, прибирання приміщень та обробка бібліотечних фондів видаються важливим завданням для організації бібліотечної справи. Розробка технологій обробки носіїв інформації, вибір відповідних дезінфектантів належать до проблем світового рівня. На жаль, на сьогодні ще відсутні ефективні загальноприйняті методи захисту та ліквідації наслідків негативного екологічного впливу на інформаційні ресурси бібліотек та інформаційних центрів.

У своєму виступі н. с. НБУВ **М. А. Воробей** висвітлив досвід створення та розвитку Австрійських бібліотек як культурних центрів. Історія Австрійських бібліотек починається з 1986 р., коли була заснована перша австрійська читальна зала в м. Кракові (Польща), а імпульс для цього дав д-р Вольфганг Краус – колишній голова Австрійського товариства літератури, а перед цим керівник Культурно-політичної секції Міністерства закордонних справ Австрії. На сьогодні в 23 країнах світу успішно діє 50 таких бібліотек; з них чотири в Україні –

Києві (1992), Львові (1992), Чернівцях (1992) та Харкові (1996).

Загальний фонд цих бібліотек на кінець 2003 р. становить біля 270 тис. томів, а в рік їх відвідують більше ніж 100 тис. читачів. Вся детальна інформація про діяльність кожної з Австрійських бібліотек за кордоном відображена на веб-порталі <http://www.oesterreich-bibliotheken.at>.

Австрійські бібліотеки стали важливою візитною карткою австрійської зовнішньої культурної політики, де постійно проводяться наукові та культурні масові заходи: конференції, круглі столи, презентації перекладів австрійських письменників, книжкові виставки тощо за участю вітчизняних та австрійських науковців.

У виступі провідного бібліотекаря НБУВ Ю. А. Тка-

ченка «Маркетинговий підхід до комплектування інформаційними ресурсами в американських бібліотеках» було подано стислий огляд історії досліджень з маркетингу неприбуткових організацій і, зокрема, бібліотек, термінологічні зауваження. На прикладі університетської та публічної бібліотечної мережі міста Лексингтон (штат Кентуккі) розглянено зміни, які відбулися у підході адміністрації американських бібліотек до комплектування інформаційними ресурсами.

Олена ВОСКОВОЙНИКОВА-ГУЗЄВА,

с. н. с. НБУВ,

Юлія КАЛІНІНА,

провідний юрисконсульт НБУВ

Національний формат представлення бібліографічних даних УКРМАРК

У роботі чергового науково-практичного семінару «Національний формат представлення бібліографічних даних УКРМАРК» (наук. кер. – канд. екон. наук, с. н. с., заступник генерального директора НБУВ А. О. Чекмарьов, зав. відділу Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка Н. В. Кириченко; учений секретар – н. с. НБУВ О. В. Ісасва) взяли участь 30 фахівців у галузі інформаційних технологій та розвитку бібліотечної справи: у повному складі члени міжвідомчої робочої групи з розробки Національного формату УКРМАРК, директор Державної бібліотеки для юнацтва Г. А. Саприкін, зав. сектору НГУУ «КП» З. Д. Стерехова, зам. директора з каталогізації і бібліографії КАДПСУ (м. Ірпінь) Я. В. Онишко, зав. відділу інформаційних технологій НПУ ім. М. Драгоманова О. В. Пекур, гол. бібліотекар НБ КНУ імені Тараса Шевченка Л. Г. Дружиніна, м. н. с. Центру воєнно-наукової інформації Д. В. Збітнев, пров. бібліотекар КНУБіА С. А. Шпагіна, бібліотечні фахівці та наукові співробітники різних структурних підрозділів НБУВ, студенти та інші зацікавлені особи.

Професійний інтерес аудиторії до питань, пов'язаних зі створенням національного формату, підкреслює важливість, довгоочікуваність документа, який обговорювався, а також наявні споріднені проблеми, котрі стосуються питань функціонування інформаційної сфери України в цілому.

Роботу семінару було розпочато змістовним виступом н. с. НБУВ **І. І. Багрій** «Місце УКРМАРК в родині МАРК-форматів». Було зазначено, що система форматів бібліографічних даних MARC взяла свій початок у 60-ті роки минулого сторіччя. Було показано еволюцію та напрями розвитку MARC-форматів протягом сорока років, їх розповсюдження в світі, доповнення родини форматами авторитетних і класифікаційних даних та допоміжними матеріалами, а також сучасні тенденції. Особливу увагу

було приділено залученню України до світових процесів створення національних форматів на базі UNIMARC шляхом розробки УКРМАРК, висвітлено передумови, концепції та цілі його розроблення.

У доповіді н. с. НБУВ **О. В. Ісасвої** «Паспортизація документів в УКРМАРК» звернуто увагу учасників семінару на вужчий аспект вивчення формату, а саме Блок ідентифікації формату (Поля, відповідальні за відображення не бібліографічної інформації, а реєстраційно-ідентифікуючих даних про сучасні видання – ISBN, ISSN, окремі раритетні примірники стародруків – фінгерпринт). Доповідачка підкреслила важливість цієї стислої, уніфікованої інформації в умовах кооперативного каталогізаційного середовища з необхідністю підтримки багатомовних зведених каталогів і за умов, що «...цифри не потребують перекладу та транслітерації».

Стосовно фінгерпринту було відмічено, що цей ідентифікатор доцільно ввести в український бібліографічний опис (як традиційний, так само і в машинозчитуваний) як функціональний еквівалент ISBN. Зазначалось, що розробники формату УКРМАРК пішли шляхом створення керівництва для машиноорієнтованої каталогізації не тільки сучасних видань, але й стародруків і рідкісних видань, що потребує вводу спеціального поля 012 – фінгерпринт (франц. – *empreinte*). Це поняття та відповідна методика не використовувались у радянській та пострадянській книгознавчій практиці, хоча метод ідентифікації активно впроваджується в Європі та тісно пов'язаний з новими технічними засобами обробки, спеціальними програмами і, головне, цілями та пріоритетами діяльності окремих бібліотек та інших інформаційних установ. Було підкреслено значущість зазначеної методики при комп'ютерній каталогізації примірникових описів з урахуванням наявності відсканованої титульної сторінки, що у комплексі відтворює образ документа.

У доповіді н. с. НБУВ **І. А. Чабан** «Штрихові коди різних документів у національному форматі УКРМАРК»

розглянуто історію розробки різноманітних штрихових кодів та досвід їх використання в певних галузях людської діяльності, зокрема в книговидавничій діяльності, торгівлі та бібліотечній практиці. Проаналізовані державні стандарти, законодавчі та нормативні акти України, які стосуються технології штрихового кодування. Наведені правила формування штрихових кодів символік UPC-A, EAN-13 та Коду 128 для різних видів документів. Проведено порівняння інформативності відомостей про документи, котрі кодуються в штрихових кодах різних символік. Підкреслено, що штрихові коди символіки EAN-13, нанесені на різні види документів, є машинозчитуваною формою міжнародних стандартних номерів ISBN, ISMN та ISSN. Обґрунтована доцільність введення в Національний формат УКРМАРК полів для збереження інформації, закодованої в штрихових кодах різних видів документів. Розглянуті перспективи розвитку технології штрихового кодування різних видів документів. Доповідь викликала великий інтерес аудиторії та багато запитань.

Доповідь зав. відділу Наукової бібліотеки КНУ імені Тараса Шевченка **Н. В. Кириченко** «Відповідність програмних продуктів вимогам комунікативного формату» була присвячена досвіду створення корпоративної мережі бібліотек вищих навчальних закладів, де у процесі практичного впровадження «комунікації» виникає чимало проблем. Було проведено порівняння експорту записів на автореферати, журнали з аналітичним розписом статей, створених у конкретних програмних продуктах: УДФ «Бібліотека», «Irbic», «Alef», «Liber», що викликало значне зацікавлення як бібліотекарів, так і програмістів.

У своїй доповіді «Досвід застосування комунікативного формату при формуванні ресурсів наукової електронної бібліотеки» н. с. НБУВ **О. В. Баркова** розповіла про досвід застосування комунікативного формату при формуванні ресурсів наукової електронної бібліотеки, а саме при отриманні бібліографічних записів з електронних каталогів, аналітичних записів зі спеціалізованих картотек, а також реферативної інформації для формування реферативної бази даних як складової інформаційних ресурсів та пошукової системи наукової електронної бібліотеки.

Було зауважено, що сьогодні вітчизняні бібліотеки та

інформаційні установи у своїй діяльності застосовують певний набір АБІС (який був згаданий та проаналізований у контексті корпоративного формування записів у попередньому виступі), у більшості яких є вбудовані конвертори, які дозволяють здійснювати операції імпорту/експорту записів у форматі UNIMARC. Частина з цих програмних продуктів мають внутрішню організацію даних, зорієнтовану на UNIMARC-ідеологію, в іншій частині АБІС застосовуються оригінальні внутрішні формати. Тому набори полів та підполів у записах, які експортуються із застосуванням конверторів, мають певні розбіжності. Таким чином, отримання інформації з різних АБІС потребує аналізу структури та повноти запису, сформованого кожним конвертором, та певної настройки конвертора технологічної бази електронної бібліотеки. Уникнути цих труднощів можна лише за наявності нормативного документа, який регламентуватиме правила експорту записів для обміну. **О. В. Баркова** зазначила: «Сьогодні у співпраці з формування ресурсів наукової електронної бібліотеки ми орієнтуємося на формат UNIMARC та УКРМАРК, який створюється. Але для ефективного обміну записами між різними АБІС необхідно розробити також національні правила, які регламентуватимуть процедуру обміну та враховуватимуть специфіку національної практики каталогізації».

У ході роботи семінару панувала традиційно творча атмосфера, доповіді супроводжувались доповненнями, питаннями, пропозиціями. Серед них доцільно виділити такі:

- ▲ Продовжити відпрацьовувати спеціалізований формат для видавничої та книготоргівельної справи з необхідним переліком даних, які дозволять ідентифікувати документ як бібліографічний об'єкт і як товар, особливо звернути увагу на механізм присвоєння та застосування ISBN, ISSN, штрихкодів.
- ▲ Ініціювати створення центру сертифікації бібліотечних програм.
- ▲ Задіяти в роботі над УКРМАРКом фахівців архівів, музеїв тощо з метою реалізації «універсальності» національного формату за формою та змістом.

*Ольга ІСАЄВА,
н. с. НБУВ*

Міжнародне міжбібліотечне співробітництво: перспективи розвитку

У рамках міжнародної наукової конференції «Бібліотеки та інформаційні центри в системі супроводу суспільних реформ» 14 жовтня 2004 р. відбулося спільне засідання Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук (МАН) та Асоціації бібліотек України (АБУ).

Вів засідання голова Ради директорів наукових бібліотек МАН, президент АБУ, генеральний директор НБУВ, академік НАН України **О. С. Онищенко**. У роботі взяли

участь: зав. відділів ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі **А. В. Ісаєва**, **О. М. Дрозд**; зав. відділів ЦНБ Міністерства науки і освіти Республіки Казахстан **Г. Т. Кушпаєва**, **А. М. Муқанова**; зав. відділу Російської державної бібліотеки **М. Ю. Нещерет**; керівники і фахівці провідних бібліотек України – членів АБУ: директор Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного **Г. А. Войцехівська**; директор Наукової бібліотеки ім. **М. Максимовича** Київського Національного університету імені Тараса Шевченка **В. Г. Нестеренко** та

зав. відділу І. М. Федорова; директор Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України «КПІ», президент Української бібліотечної асоціації В. Г. Дригайло; заступник директора Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН В. В. Дерлеменко; заступник директора Державної науково-технічної бібліотеки України О. В. Малкова; зав. відділу Державної наукової медичної бібліотеки України Т. Г. Кривіч, а також директор НП «Центроконцепт» С. Х. Ляпін (Росія, Архангельськ); директор НВП «Ідея» І. Н. Якобсон (Україна, Донецьк).

Учасники засідання заслухали інформацію про роботу у 2004 р. Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів МААН та Асоціації бібліотек України. Зазначалося, зокрема, що у 2004 р. діяльність Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів МААН було зосереджено на вирішенні проблем, відображених у рекомендаціях, прийнятих Уроцистим спільним засіданням Ради та Асоціації бібліотек України, присвяченому 10-річчю МААН, і спрямовано на координацію інформаційної взаємодії наукових бібліотек (НБ) і науково-інформаційних центрів (НІЦ) національних академій наук у створенні єдиного інформаційного простору інноваційного розвитку науки.

Протягом року Рада приділяла особливу увагу розвитку пріоритетних напрямів взаємодії НБ і НІЦ, зокрема: розширенню інформаційного обміну, у т. ч. продуктами професійної наукової та інформаційно-бібліографічної діяльності; підготовці спільних інформаційних наукових видань; розробці і реалізації багатосторонніх і двосторонніх наукових програм і проектів; розвитку міжнародних наукових зв'язків з бібліотеками і інформаційними закладами світової спільноти тощо.

Продовжувався безвалютний обмін науковими виданнями з головними бібліотеками академій наук – членів МААН. Підкреслювалося, що НБУВ, як базова організація Ради, упродовж кількох років утримує позицію лідера в цьому напрямі міжбібліотечної взаємодії. Кількість видань, які Бібліотека щорічно передає за обміном партнерам, майже вдвічі перевищує кількість видань, які отримує. Традиційно активним був обмін документами з бібліотеками Російської академії наук (БЕН РАН, БАН), з Російським гуманітарним науковим фондом, ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі. У поточному році розширився книгообмін з головними бібліотеками академій наук Азербайджану, Казахстану, Туркменістану, Узбекистану. Тривав обмін виданнями з новими асоційованими членами МААН – Білоруським фондом фундаментальних досліджень, науковими бібліотеками Московського державного університету, Московського фізико-технічного університету, Об'єднаного інституту ядерних досліджень (Росія, Дубна).

Інтеграції інформаційних ресурсів академій наук – членів МААН на національному та міждержавному рівні сприяли у 2004 р. розробки НБУВ, як базової організації Ради директорів, з питань корпоративної каталогізації, стандартизації, лінгвістичного і програмного забезпечен-

ня, а також реалізація ряду інноваційних проектів, започаткованих НБУВ. Упродовж року НБ і НІЦ академій наук – членів МААН мали онлайн-доступ як до загальнодержавної реферативної бази, так і до інших інформаційних ресурсів, представлених на веб-сайті НБУВ, зокрема на «Науково-інформаційному порталі України», який започатковано як інтернет-проект у 2003 р. з метою презентації інформації про діяльність науково-дослідних установ України та країн Співдружності, поглиблення їхньої інформаційної взаємодії, розширення доступу до світових інформаційних ресурсів. Передовий досвід НБ, НІЦ та бібліотек-членів АБУ висвітлювався на спеціальній веб-сторінці сайту НБУВ і на сторінках науково-теоретичного та практичного журналу «Бібліотечний вісник».

Велике значення для забезпечення творчих зв'язків НБ і НІЦ країн СНД мали прямі контакти між установами на основі договорів і угод, на неформальній основі, які спрямовувалися на обмін інформацією, виданнями, проведення спільних наукових досліджень, участь у спільних конкурсах, зокрема в організованому НАН України і Російським гуманітарним науковим фондом за ініціативою Ради директорів; на підвищення рівня підготовки і кваліфікації наукових кадрів. Так, угоду про співробітництво між НБУВ і Бібліотекою Російської академії наук (БАН) було укладено на робочій нараді, яка відбулася у НБУВ 17 лютого 2004 р.

Обговорювалися на засіданні і питання організації діяльності Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів МААН. Було прийнято рішення продовжити видання науково-практичного і теоретичного збірника «Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку» (вийшло два випуски у 2000 та 2003 рр.), на сторінках якого інформується про пошуки нових шляхів розвитку НБ та НІЦ.

Учасники засідання зазначили, що у 2004 р. активізувалась співпраця Ради директорів і Асоціації бібліотек України, зокрема у реалізації ряду програм і проектів. НБУВ як базова організація Ради та АБУ спільно з державними та науковими бібліотеками України – членами Асоціації розробляють національний формат представлення бібліографічних даних УКРМАРК. У рамках спільного проекту «Система наукових електронних видань «Бібліотека – суспільству» формуються та поширюються на компакт-дисках у вигляді п'яти галузевих серій електронні інформаційні ресурси провідних бібліотек України. НБ і НІЦ академій наук – членів МААН, бібліотеки – члени АБУ мають змогу отримувати CD-ROM з цією інформацією під час щорічних міжнародних наукових конференцій НБУВ та на спільних засіданнях Ради і АБУ, які проходять у рамках конференцій.

Розвивається наукова діяльність Асоціації на основі співпраці бібліотек – членів АБУ в організації та проведенні наукових досліджень, узагальненні їх результатів у збірниках наукових праць, матеріалах конференцій, довідкових і науково-методичних виданнях, зокрема таких, як «Наукові праці», які видає НБУВ і АБУ з 1998 р. (ви-

йшли друком 13 випусків). Для бібліотекарів, бібліографів, працівників інформаційно-аналітичних служб фахівцями НБУВ у 2004 р. підготовлені «Таблиці територіальних типових поділів» (Рубрикатор НБУВ); довідник «Наукові бібліотеки України», який містить інформацію про діяльність понад 400 бібліотек України; «Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології», котрий включає понад 6 тис. термінів з бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, науково-інформаційної діяльності тощо.

Зазначалося, що бібліотеки АБУ є співorganizаторами та активними учасниками щорічних міжнародних наукових конференцій, зокрема 11 наукової конференції «Крим-2004» «Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти і бізнесу», яка проходила під егідою ІФЛА (Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій).

У 2004 р. книгозбірні – члени Асоціації взяли участь у міжнародній науковій конференції до днів слов'янської писемності і культури «Слов'янські культури ХІХ–ХХ століття: стан і перспективи розвитку»; ХІV читаннях, присвячених академіку В. І. Вернадському на тему «Володимир Іванович Вернадський – ноосферолог та громадянин»; круглому столі «Україна – Польща – європейське сусідство»; другому міжнародному науково-практичному семінарі «Информационные технологии в библиотеках и библиотечном образовании», організованому ДПНТБ Росії спільно з НБУВ; у «Ярмарку видань Організації Об'єднаних Націй», який відбувся у Представництві ООН в Україні тощо.

Інформацію про діяльність бібліотек України на сучасному етапі репрезентують щомісячні аналітичні огляди «Сьогодення наукових бібліотек України: прес-моніторинг газетних публікацій» (аналізуються понад 300 українських газет), представлені на сайті НБУВ.

На спільному засіданні обговорювалися також питання про роль і місце бібліотек, інформаційних центрів, інших виробників інформаційної продукції в еволюції сучасного суспільства, в реалізації національної та міждержавної інформаційної політики; про світові тен-

денції розвитку бібліотечно-інформаційної сфери і їх відображення в інформаційному просторі СНД; зміни в стратегії формування документно-інформаційних фондів; тенденції розвитку ринку електронних інформаційних ресурсів, їх використання та забезпечення збереження; про трансформацію бібліотечних фахівців у технологів і організаторів інформаційної сфери, фахівців з аналітико-синтетичної обробки документних інформаційних потоків, реорганізацію з цією метою системи безперервної бібліотечної освіти, впровадження нових інформаційно-освітніх технологій, розвиток системи дистанційного навчання тощо.

Президент АБУ, голова Ради директорів О. С. Онищенко вручив пам'ятні дипломи та подарунки переможцям конкурсу наукових робіт молодих фахівців «Бібліотека в інформаційному суспільстві», який проводився Комітетом з підготовки наукових кадрів Асоціації бібліотек України у 2003–2004 рр. Ними стали: Г. Мисловська (Чернівецька ОНБ ім. М. Івасюка), О. Анікіна (Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН), Л. Пасічник (Рівненський державний гуманітарний університет).

Учасники засідання схвалили діяльність АБУ та Ради щодо інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів і розвитку міжнародного міжбібліотечного співробітництва та відзначили консолідуючу роль НБУВ у цьому процесі. Було обговорено і схвалено проект рекомендацій міжнародної наукової конференції «Бібліотеки та інформаційні центри в системі супроводу суспільних реформ».

Тетяна КУЛАКОВСЬКА,
учений секретар Ради директорів наукових
бібліотек
та інформаційних центрів академій наук –
членів МААН,
Галина СОЛОДЕНКО,
відповідальний секретар Асоціації бібліотек
України

25 жовтня 2004 року у приміщенні Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка в рамках мистецької акції «Сонцеграй-2004» відбулося вшанування лауреатів Всеукраїнського проекту соціально-культурної реабілітації людей з обмеженими фізичними можливостями.

Організатори заходу: Міністерство праці та соціальної політики України, Міністерство культури і мистецтв України, Всеукраїнська організація інвалідів «Союз організацій інвалідів України», Всеукраїнська громадська організація «Народна академія творчості інвалідів».

Культурно-просвітницький центр Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського здобув звання лауреата в номінації «Заклад культури» і був нагороджений дипломом та іменним годинником.

РЕКОМЕНДАЦІЇ
міжнародної наукової конференції
«Бібліотеки та інформаційні центри
в системі наукового супроводу суспільних реформ»

12–14 жовтня 2004 р. в м. Києві Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України і Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук було проведено міжнародну наукову конференцію «Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ».

На конференції розглянуто комплекс проблем, пов'язаних з участю бібліотек та інформаційних центрів у реалізації національної інформаційної політики; визначенням напрямів розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечно-інформаційних установ, інтеграції на цьому підґрунті національного інформаційного ресурсу для забезпечення інноваційної діяльності в країні; науковим забезпеченням інноваційного розвитку бібліотек, технологій інформаційного сервісу; значенням історико-культурної спадщини у формуванні стратегії суспільних перетворень; проаналізовано міжнародний досвід та правове забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності.

Констатувалося, що вітчизняні бібліотеки та інформаційні центри України є потужними складовими інформаційної інфраструктури держави, їх розвиток характеризується визначенням і впровадженням ефективних механізмів забезпечення науково-інформаційного супроводу політичних та соціально-економічних реформ.

Водночас підкреслювалося, що введення в суспільний та науковий обіг значного інформаційного потенціалу бібліотек та науково-інформаційних центрів України гальмується слабкою матеріально-технічною базою. Недостатньо ефективно використовуються наявні електронні інформаційні ресурси, зокрема ресурси глобальних інформаційних мереж. Дедалі зростає гострота проблеми кадрового забезпечення бібліотечно-інформаційної сфери. Потребують посилення наукові дослідження у галузі інформаційно-аналітичного забезпечення процесів суспільних реформ.

З огляду на необхідність активізації участі бібліотечних установ та науково-інформаційних центрів у формуванні системи інформаційного супроводу суспільних реформ у країні, розвитку аналітичного та прогнозно-маркетингового напрямку діяльності бібліотечно-інформаційної сфери конференція **рекомендує:**

У напрямі вдосконалення нормативно-правової бази:

- підготувати пропозиції для внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів України щодо визначення нової сфери науково-інформаційної діяльності та її розвитку в електронному середовищі, ролі

та місця бібліотек та інформаційних центрів у цьому середовищі;

- порушити питання щодо надання працівникам бібліотек і науково-інформаційних центрів статусу наукових працівників.

У напрямі формування інформаційних ресурсів:

- формувати універсальний фонд національних інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв інформації, що включає цілісну колекцію документів, які стосуються країни, наукові та суспільно значущі зарубіжні видання;

- організувати наповнення корпоративних електронних сховищ інформації як засобу інтеграції інформаційних ресурсів бібліотек та інших центрів документальних комунікацій і формування єдиного науково-інформаційного простору України;

- започаткувати науково-інформаційний інтернет-портал України з системами пошуку й архівування наявної в глобальних інформаційних мережах інформації про Україну і наукової та суспільно значущої інформації.

У напрямі наукового опрацювання інформаційних ресурсів:

- створити інтегровану довідково-пошукову систему розкриття змісту сукупних фондів вітчизняних наукових бібліотек і засобів навігації в глобальних інформаційних мережах, розповсюдження та популяризації відомостей про інформаційні ресурси країни;

- організувати систему корпоративної каталогізації поточних надходжень до сукупного фонду загальнодержавних і наукових бібліотек з підсистемою формування та розповсюдження файлів авторитетних записів як засобу забезпечення інформаційної сумісності бібліографічних ресурсів країни;

- забезпечити формування національної бібліографії як складової частини світової системи обліку документів, здійснення міжнародного співробітництва у галузі бібліографії;

- ініціювати створення на базі НБУВ зведеного каталогу-репертуару україномовної книги з 1798 по 1923 роки незалежно від місця видання;

- розробити під егідою НБУВ проект шевченкіани, в рамках якого опрацювати бібліографію видань творів Т. Г. Шевченка, літератури про нього;

- розвивати корпоративні форми аналітико-синтептичної обробки інформації, забезпечити повноту відображення в системі реферування вітчизняної наукової літератури відомостей щодо публікацій українських учених і фахівців.

У напрямі інформаційного обслуговування:

- створити систему загального доступу до інформації та знань для всіх категорій користувачів, що сприятиме наданню їм рівних можливостей у задоволенні інформаційних потреб і отриманні послуг у сфері інформаційних комунікацій;
- розвивати поточну підготовку та поширення на дисках для лазерних систем зчитування галузевих серій електронних видань «Бібліотека – суспільству», які створюються шляхом обробки новітніх вітчизняних і світових потоків електронної інформації;
- організувати системи науково-інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, формування масивів бізнес-інформації;
- розвивати дистанційне інформаційне обслуговування, систему електронної доставки документів;
- удосконалити бібліотечно-бібліографічне обслуговування на основі розвитку корпоративних форм взаємодії бібліотек;
- розвивати міжнародний бібліотечний абонемент та обмін електронною інформацією.

У напрямі інформаційно-аналітичного забезпечення процесів розвитку українського суспільства:

- формувати документні масиви (енциклопедичні, науково-оглядові, фактографічні, довідкові тощо) для підготовки інформаційно-аналітичних і прогностичних продуктів;
- створити систему комплексного інформаційно-аналітичного забезпечення Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади і органів місцевого самоврядування;
- організувати вивчення та застосування зарубіжного досвіду інформаційно-аналітичної роботи в практиці вітчизняних бібліотек і науково-інформаційних установ.

У напрямі розвитку комп'ютеризації та телекомунікацій:

- розвивати корпоративну комп'ютерну мережу, що інтегрує територіально-розподілені бібліотечні структури та інформаційні ресурси;
- забезпечити інтеграцію в глобальну інформаційну мережу наукових установ і навчальних закладів «Інтернет-2»;
- розробити програмні засоби нового покоління для реалізації технологій інтелектуальної обробки інформації та знань.

У напрямі введення історико-культурної спадщини у суспільний, науковий і культурний обіг:

- залучати унікальні рукописні та книжкові фонди бібліотечних колекцій і зібрань до аналізу процесів сучасних соціокультурних перетворень України через розвиток комплексних і міжвідомчих досліджень, формування електронних ресурсів рукописної та книжкової україніки, публікації пам'яток історії та культури з використанням сучасних технічних засобів та новітніх технологій;
- створити електронний масив рукописної, архівної та книжкової спадщини «Пам'ять України» – складову частину міжнародної програми «Пам'ять світу»;
- формувати архів копій рукописів, стародруків, рідкісних і цінних видань, які зберігаються за межами України і є духовними символами нації;
- брати участь у загальнодержавних і відомчих програмах підготовки, видання та поширення: багатотомного енциклопедичного видання «Звід пам'яток історії та культури України», серій «Книга від Президента України», «Президентська бібліотека: духовні першоджерела України», «Українська держава», що розкривають процеси історії та сучасного державотворення в Україні;
- започаткувати віртуальну Всеукраїнську біографічну лабораторію з метою розгортання в електронних інформаційних мережах країни відкритого для користувачів Українського біографічного архіву.

У напрямі наукових досліджень і підвищення кваліфікації кадрів:

- розробити стратегію розвитку бібліотек та інших центрів документальних комунікацій України в глобальному електронному середовищі, напрямів формування єдиного науково-інформаційного простору держави;
- розвивати бібліотечно-бібліографічні класифікації, інформаційно-пошукові мови, україномовну комп'ютерну лінгвістику, національні формати представлення бібліографічних даних у інформаційних системах;
- здійснювати підготовку та видання фахових енциклопедій, словників, довідників і підручників, представлення електронних версій цих видань у глобальних інформаційних мережах;
- організувати систему безперервної освіти та підвищення кваліфікації науково-інформаційних і бібліотечних фахівців, розвивати новітні форми навчання (дистанційні, модульні тощо).

З виступів на міжнародній науковій конференції «Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ»

Іван КУРАС

Інтеграція інформаційних ресурсів – стратегічний напрям забезпечення інформаційних потреб суспільства

Шановні друзі,
учасники і гості Міжнародної наукової конференції
«Бібліотеки та інформаційні центри
в системі наукового супроводу
суспільних реформ»!

У цій залі упродовж останнього десятиріччя всебічно обговорюються різні аспекти головної проблеми епохи інформатизації – створення і використання інформаційних ресурсів, достатніх для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Серед найважливіших ознак, які характеризують інформаційне суспільство – наявність системи гігантських взаємопов'язаних накопичувачів інформації, загальнодоступних банків знань і даних і необхідних для їх використання технологічних засобів.

Організатори сьогоденної конференції зробили наголос на проблемах інтеграції інформаційних ресурсів усіх інформаційних служб, їх партнерства в інформаційному забезпеченні процесів реформування суспільства.

На мою думку, це дуже своєчасна постановка проблеми. В умовах глобалізації, яка характеризує сучасний стан розвитку цивілізації, все світове господарство, всі його галузі розвиваються на принципах інтеграції. Промислово розвинені країни перехідного періоду, серед них і Україна, потребують суттєвої допомоги щодо їх включення в процеси глобальної інтеграції. Допомоги передусім у тому, щоб перейти від принципів індустріального розвитку до випереджувального інтелектуально-інформаційного, орієнтованого на якість життя. Суть цієї переорієнтації полягає у максимальному використанні інтегрованого інформаційно-інтелектуального потенціалу світу для формування нової глобальної ноосферно-космічної економіки третього тисячоліття, інтелектуалізації й інтеграції національних економік в єдиній світовій системі поділу праці.

Обраний Україною інноваційний шлях розвитку вимагає випереджувального розвитку науки, освіти, нових технологій, тобто саме тих сфер соціальної активності суспільства, де виробляються і використовуються нові знання, а також сучасна науково-технічна, економічна і соціальна інформація.

З деяким відставанням, але все ж таки світові тенденції інтеграції інформаційних ресурсів проявляються і в розбудові інформаційного простору України. Це такі тен-

денції, як створення національних, європейських, світових корпоративних проектів для спільного вирішення актуальних проблем – збереження меморіальних, створення страхових фондів, збирання малотиражних наукових видань установ, удосконалення служби доставки документів, організація консорціумів для спільного придбання інформаційних джерел тощо.

Інформаційні ресурси України – феномен величезного об'єму і цінності, що включає документні зібрання: бібліотечні, архівні, музейні, органів науково-технічної інформації, бази даних, електронні бібліотеки та інші інформаційні масиви, що формуються органами державної влади, суб'єктами господарської діяльності, громадськими об'єднаннями тощо.

Зусиллями багатьох організацій, насамперед Кібернетичного центру НАН України, інших колективів учених та спеціалістів у державі створено відправну платформу для інформаційного забезпечення розвитку всіх ланок та структур суспільства, питань управління. Поряд з традиційними елементами – телекомунікаційними та комп'ютерними мережами, базами даних, базами знань – створюються мережі взаємодіючих інформаційно-аналітичних центрів різних рівнів та призначення, що забезпечує якісно новий рівень інформаційного супроводу, широке використання сучасних системно-аналітичних методів та засобів у вирішенні стратегічних завдань.

Важливе місце в системі інформаційних ресурсів держави посідає інтегрований 30-мільйонний фонд бібліотечно-інформаційної мережі Академії. Сьогодні очевидною стала необхідність його модернізації.

Спираючись на державні постанови в галузі інформаційної політики, ми розробили «Програму інформатизації НАН України на 2004–2008 роки», в якій чільне місце посідають заходи, спрямовані на технічне та технологічне переоснащення бібліотечно-інформаційної мережі Національної академії наук України, розвитку її як потужної інформаційної системи, що повною мірою використовує традиційні та електронні джерела інформації.

Упродовж двох останніх років було прийнято чотири постанови Президії НАН України, в яких конкретизувалися завдання розвитку бібліотечно-інформаційної сфери Академії, розглядалися питання збереження фондів, передплати іноземних періодичних видань, доступу установ Академії до провідних світових електронних баз даних наукової інформації.

Курас Іван Федорович, народний депутат України, академік НАН України, віце-президент НАН України.

Розвиток бібліотечно-інформаційної справи було визнано одним з пріоритетних напрямів зміцнення вітчизняного наукового потенціалу.

У цьому контексті доречно згадати про Розпорядження Президента України від 2 грудня 2003 р. «Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». У ньому передбачено визначення правових, організаційних та фінансових засад функціонування і розвитку НБУВ як головного науково-інформаційного центру держави, її кардинального переоснащення сучасними засобами комп'ютерно-телекомунікаційної техніки.

У серпні цього року на виконання Розпорядження Президента вийшла постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1085 «Про затвердження Державної програми розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 роки». Президія Академії, гадаю й колектив НБУВ теж, сприйняли Розпорядження Президента, постанову Кабміну як свідчення високої оцінки державою сучасної діяльності Бібліотеки і її потенційних можливостей.

Вважаю, що ці дві програми – державну і академічну – слід розглядати як інструмент реалізації стратегічних завдань інформатизації науки, створення умов для ефективного науково-інформаційного супроводу суспільних реформ.

Заходи, розроблені на виконання цих програм, вже набувають практичного втілення.

У рамках «Програми інформатизації НАН України» передбачено створення корпоративної комп'ютерної мережі Академії, що базується на опорних вузлах, між якими існують виділені канали зв'язку. Вже вводиться у дослідну експлуатацію київський фрагмент цієї мережі. Організовано виділений оптоволоконний канал зв'язку НБУВ з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка. Бібліотека має також вихід у глобальну інформаційну мережу «Інтернет-2».

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського розроблено програмне забезпечення для підтримки на сайтах наукових установ бібліографічних і повнотекстових баз даних. Слід прискорити комплекс робіт з його тиражування та поширення в бібліотеках та інформаційних центрах України.

У НБУВ завершується розробка Національного формату представлення бібліографічних даних УКРМАРК. Над його створенням працює міжвідомча робоча група фахівців Бібліотеки, Національної парламентської бібліотеки України, наукової бібліотеки Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Формат забезпечить сумісність бібліографічних записів, які створюються в бібліотеках України, на національному та міжнародному рівнях. Це, зокрема, дозволить створити інтегровану довідково-пошукову систему розкриття змісту сукупних фондів вітчизняних наукових бібліотек та системи корпоративної каталогізації і реферування поточних надходжень.

Вже розпочав діяльність технологічний парк «Інте-

лектуальні інформаційні технології», співзасновником якого є і Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Цей загальнодержавний інформаційний комплекс інтегруватиме ресурси національних бібліотек України, бібліотек інститутів Академії, державних наукових бібліотек і готуватиме на їх основі інформаційні продукти для підтримки суспільних реформ, розвитку науки, освіти, культури, управління тощо.

Слід відзначити, що одним із результатів діяльності технопарку є система наукових електронних видань «Бібліотека – суспільству». Сьогодні ця система включає п'ять галузевих серій з природничих, технічних, соціогуманітарних, аграрних наук та медицини. Бібліотеки – галузеві центри (сільськогосподарська, медична, науково-технічна) тиражують ці серії та поширюють у бібліотеках своєї системи.

Державною програмою розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського передбачено створення Українського науково-інформаційного порталу із системами пошуку та архівування розміщеної в глобальних інформаційних мережах наукової та суспільно значущої інформації. З цією метою відбувається трансформація сайту НБУВ у науково-інформаційний портал, що має забезпечити інтерактивну навігацію по науково-інформаційним ресурсам глобальних мереж. Вже створено систему електронних довідників у бібліотеках та інформаційних центрах, науково-дослідних установах та університетах України і світу. Активно поповнюються ресурси наукової електронної бібліотеки НБУВ, фонд якої вже налічує близько 30 тис. документів.

Передбачені заходи щодо удосконалення кооперативної системи реферування української наукової літератури, де головними установами є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та Інститут проблем реєстрації інформації.

З огляду на важливість процесів інтелектуалізації суспільного життя, гуманізації науки і освіти заслуговують схвалення заходи, спрямовані на збереження духовного надбання нації. У цьому контексті роботи зі створення електронного інформаційного ресурсу рукописної, архівної та книжкової спадщини «Пам'ять України» є надзвичайно важливими. Вони є розвитком низки національних програм, таких як «Архівна та рукописна україніка», «Археографічна україніка», «Документальні ресурси української науки». На основі єдиних методичних засад та програмно-технологічних підходів створюються національні бази документних джерел бібліотек, музеїв, архівів з національної історії, освіти, культури, які згодом складатимуть національний сегмент всесвітньої програми «Пам'ять світу», що з 90-х років розробляється під егідою ЮНЕСКО.

Сподіваюсь, що Державна програма розвитку діяльності НБУВ дозволить їй належним чином представити свої зібрання в кооперовану структуру європейських національних бібліотек GABRIEL, що репрезентує фонди 38 національних бібліотек держав – членів Ради Європи.

Хочу зауважити, що перетворення в бібліотечно-інформаційній системі НАН України відбуваються в кон-

тексті тих завдань, які ставлять перед розвитком загальнодоступних інформаційних ресурсів такі документи, як Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства, Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх» та документи Всесвітнього самміту ООН з питань розвитку інформаційного суспільства. Основний акцент цих документів – інформаційна політика має бути орієнтована на людину, її інтелектуальний і духовний потенціал, на розвиток людського капіталу. Базовими установами у подоланні цифрового розриву між державами, так званої «електронної прірви», названі «бібліотеки, архіви і різного роду інформаційні установи».

Таким чином, для інтеграції інформаційного простору України у світову бібліотечно-інформаційну систему, технічні і технологічні передумови побудови якої вже створені, нам доведеться вирішити масу інтеграційних проблем і всередині кожної бібліотеки та інформаційного центру, і на рівні взаємодії галузевого, відомчого, регіонального, загальнодержавного масштабу. Це гармонізація програмних і технологічних засобів, пошукових систем, створення зведених каталогів, упровадження корпоративної каталогізації, електронного документообміну тощо.

Кристіан ГАСІЄВИЧ

«Бібліотека-2007»: Розвиток бібліотечної справи в Німеччині

Якщо проаналізувати дебати останніх років з освітнянських питань у Німеччині, започаткованих як обговорення результатів проекту ПІЗА*, то впадає в око, що відсутня одна тема – публічне обговорення того, який внесок могли б зробити бібліотеки у реформування системи освіти. Це свідчить, що на політичному рівні потенціал публічних та наукових бібліотек зовсім не вивчено.

На перший погляд, Німеччина могла б навіть пишатися своєю мережею бібліотек. Вона досить добре вкриває всю площу країни і задовольняє весь спектр інформаційних потреб. Бібліотечна мережа розвиває компетентність у користуванні засобами інформації та у читанні, забезпечує доступ до інформації у всіх медійних формах і пропонує послуги з орієнтування як у реальних, так і у віртуальних світах засобів інформації. Тим самим бібліотеки надають інформацію щодо інноваційних процесів у суспільстві й економіці нашої країни, а це – важливий чинник економічного суперництва.

То що ж, бібліотеки Німеччини тільки через проблеми зі створенням іміджу залишаються поза увагою широкого загалу, чи, навпаки, не мають визнання, тому що їхній внесок занадто мало вагомий на протипагу та-

Ми повинні використати можливості сучасних технологій для поглибленого змістового розкриття наявних науково-інформаційних ресурсів, акцентувати увагу на створенні нових інформаційних продуктів з урахуванням інформаційних потреб суспільства і сучасних тенденцій розвитку наукового знання.

Таким чином, нам належить зміцнити позиції всіх установ науково-інформаційної сфери як бази інноваційного розвитку суспільства.

Ознайомлення з програмою конференції, з тематикою секцій, круглих столів, доповідей на пленарному засіданні дає уявлення про багатоаспектність діяльності бібліотек та інформаційних центрів України в інформаційному забезпеченні суспільних реформ, про трансформацію бібліотечних закладів в умовах розвитку інформатизації суспільства, про позитивний вплив інтеграційних процесів на збагачення можливостей бібліотек.

Сподіваюсь, що ваше спілкування буде корисним і взаємозбагачуючим.

Бажаю Вам плідної співпраці, встановлення тривалих професійних контактів!

ким закладам, як школа або вища школа? Відповідальність за зміну статусу кво очевидно лягає на плечі обох сторін: як політиків, так і самих бібліотек. Прискіпливіший погляд щодо бібліотечної справи в Німеччині, який відображено в аналізі стану цієї галузі у проекті «Бібліотека-2007», зробленого Фондом ім. Б. Бертельсманна та Федеральним об'єднанням німецьких бібліотечних товариств, звертає увагу насамперед на політичні рамкові умови і демонструє, що тут також існує чітко виражена потреба нагальності оптимізації та реформування. На це вказують три чинники:

- ✓ відсутність стратегічної закріпленості бібліотек як частин освітнянської інфраструктури; наскрізні освітньо-політичні цілі не пов'язані сьогодні у достатньому обсязі з бібліотечною справою ні на земельному рівні, ні з політикою держави;
- ✓ відсутність скоординованої на федеральному рівні інноваційної політики щодо бібліотечної справи; не вистачає досягнень центрального координаційного спрямування, які б розумно доповнювали федеральні структури і особисту відповідальність на місцях. У багатьох випадках бібліотечний процес і бібліотечний менеджмент затримуються у розвитку через рамкові умови, тому необхідно привести їх у такий стан, щоб бібліотеки могли надавати послуги ефективно;
- ✓ значне скорочення фінансової бази, необхідної для подальшого розвитку бібліотек.

Гасієвич Кристіан, керівник проекту «Бібліотека-2007: Розвиток бібліотек в Німеччині» Фонду ім. Б. Бертельсманна (Німеччина), референт Гете-Інституту в Києві.

* Міжнародна програма порівняння рівня знань школярів.

Агентство розвитку бібліотек (АРБ – ВЕА) як стимулятор інноваційного процесу. Такі країни, як Велика Британія, Данія, Фінляндія та Сингапур (про це свідчить також і пошук кращого міжнародного досвіду, започаткованого в межах проекту «Бібліотека-2007»), успішно роблять ставку на загальнодержавну координацію якості роботи бібліотек. Національні агентства, керуючи розвитком бібліотек на всій території своїх країн, надають можливість для використання повного потенціалу бібліотек для становлення суспільства, озброєного знаннями. Іншими чинниками успіху бібліотечних систем цих країн є ініціативи щодо кооперації бібліотек з іншими установами, а також загалом велика зацікавленість і підтримка з боку уряду.

На основі цих надбань, аналізу ситуації у Німеччині і перенесення міжнародно визнаних взірців досвіду роботи на місцеві умови команда експертів проекту «Бібліотека-2007» у співпраці з консультантами з питань підприємництва «Буз Ален & Гемільтон» розробила концепцію стратегії, яка була опублікована у березні 2004 р. у видавництві Фонду ім. Б. Бертельсманна і представлена на Бібліотечному конгресі у Лейпцигу. Серцевиною цього звернення до федерації і земель є пропозиція створення Агентства розвитку бібліотек (АРБ) як центрального інструменту керівництва інноваційною діяльністю та забезпеченням якості розвитку бібліотек у Федерації.

Таке агентство розвитку заповнило б у Німеччині велику прогалину, адже зусиллями Німецького бібліотечного інституту в минулому не було досягнуто необхідної загальнонаціональної координації. Заснування запланованого «Інноваційного центру для бібліотек» зазнало, як відомо, поразки через недосконалість фінансової політики в окремих землях. За рішенням КМК (Постійної конференції міністрів у справах освіти, науки та культури земель) у 2003 р. було засновано мережу відповідальних осіб щодо бібліотек (МВО – КНВ). Але вона може концентрувати свою увагу лише на першочергових оперативних послугах, як наприклад, Німецька бібліотечна статистика і нормування.

Цілі та завдання Агентства розвитку бібліотек (АРБ). Цілі цього агентства сформульовані у концепції стратегії таким чином:

1. Використання бібліотек як інструментів національної політики в галузі освіти та інформації:

- ✓ розробка стратегії кооперації з іншими учасниками освітнього та інформаційного середовища;
- ✓ представленість у контексті національних освітньо-політичних дискусій та національних освітньо-політичних органах.

2. Покращання якості надання послуг відвідувачам з метою підвищення усвідомлення досягнень бібліотек:

- ✓ підтримка модернізації і покращання пропозицій послуг, які надаються бібліотекарями;
- ✓ забезпечення якості завдяки визначенню стандартів якості та їх впровадження за допомогою механізмів стимулювання та контролю.

3. Оптимізація запровадження ресурсних заходів у бібліотеках:

✓ підвищення ефективності завдяки підтримці покращання внутрішніх процесів діловодства й вирішення організаційних питань;

✓ підтримка міжнародного, національного, регіонального й міжгалузевого обміну знаннями та досвідом між бібліотеками, а також спільних організаційних заходів.

Основними завданнями АРБ є:

□ розроблення планів розвитку та рамкових планів задля опрацювання на центральному рівні узгоджених пропозицій, вірогідних для більшості;

□ започаткування й використання програми підтримки, які б запроваджувались на конкурсній основі, розширеному фінансуванні («matching funds») і стимулюючому фінансуванні (постійне фінансування бібліотек з боку АРБ не передбачається);

□ забезпечення якості послуг бібліотекаря завдяки визначенню стандартів якості на бібліотечні послуги, нормуванню й підтримці нових методів менеджменту;

□ модернізація бібліотечної роботи завдяки прийняттю інноваційних рішень з організаційних питань, оптимізації моделей діловодства, а також розвитку моделей кооперації між бібліотеками й іншими освітніми закладами та закладами культури.

Організаційною формою АРБ пропонується форма незалежного суспільно корисного фонду, заснування якого мало б бути обґрунтоване за ініціативи федерації, з метою співпраці з іншими державними установами, установами сприяння дослідницькій роботі та політиці в галузі освіти, а також з товариствами та суб'єктами надання послуг.

Засади і перспективи. Федеральне об'єднання німецьких бібліотечних товариств та Фонд ім. Б. Бертельсманна свідомо запропонували концепцію стратегії як документ, який відповідає пропозиції централізації та адресований політикам, а також значно відрізняється від попередніх планів розвитку бібліотек. За мету роботи спеціально не ставилось створення практичної методички для повсякденної праці німецьких бібліотек. Йдеться про вирішення нагальної потреби в оптимізації німецької бібліотечної справи. У той же час необхідно зробити доступними спеціальні надбання, досягнуті в період пошукової та аналітичної роботи, для фахівців галузі. На веб-сторінці проекту (www.bibliothek2007.de) регулярно публікуються такі матеріали.

Робота над концепцією стратегії розпочалася у червні 2002 р. і скеровувалась групою експертів. Членами цього органу були: д-р Габріела Бергер (Центральна і земельна бібліотека Берліну), Альберт Біло (Університетська бібліотека в Ессені), проф. Біргіт Данкерт (Вища школа прикладних наук, фах «бібліотека та інформація» у Гамбурзі), д-р Аренд Флеммінг (Міські бібліотеки Дрездена), Барбара Лізон (Бременська міська бібліотека), д-р Елізабет Ніггеманн (Німецька бібліотека Франкфурта-на-Майні) та Ганс-Йоахімунд Вет'єн (Бібліотечна й інформаційна система Ольденбурзького університету).

На сайті Фонду ім. Б. Бертельсманна цей вісімнадцятимісячний процес висвітлювали Беттіна Віндау,

д-р Кристоф Айгерт, Аня Фризе та Кристиан Гасієвич. Федеральне об'єднання німецьких бібліотечних товариств, партнер Фонду ім. Б. Бертельсманна, був представлений д-ром Георгом Руппельтом і всім правлінням групи «Бібліотека-2007».

Завдання подальшої роботи за проектом – донести до політиків ідею створення АРБ як необхідної інвестиції у конкурентоспроможність Німеччини як інформаційного суспільства. Щодо цього вже були проведені попередні консультації з політиками різних спрямувань і підготовлена можливість контакту з канцлером. Плануються подальші раунди переговорів з політиками й економістами

у Берліні щодо конкретних питань втілення проекту. При цьому, насамкінець, необхідно наголосити, що реформа бібліотечної справи має враховувати пріоритет земель щодо питань освіти і культури, а також відповідальність органів місцевого самоврядування за публічні бібліотеки і зможе бути реалізованою тільки за тісної співпраці з землями й комунами. У федеральній державі централізовані служби можуть діяти лише у режимі надання підтримки, а не як диригуючі органи: окремі бібліотеки є тими силами, які здійснюють новачі на місцях, при цьому центральні установи чи треті сторони їх підтримують і стимулюють.

Бекет КЕМБАЕВ

Научно-информационное обеспечение инновационной деятельности Республики Казахстан

В последнее время к числу важнейших факторов развития экономики Казахстана вполне обоснованно стали относиться инновационную деятельность, которая базируется на внедрении новых идей, научных знаний, технологий и видов продукции в различные области производства и сферы управления обществом.

На расширение масштабов инновационной деятельности направлены основные положения Закона Республики Казахстан «Об инновационной деятельности», Программы инновационного развития Республики Казахстан, Указа Президента о стратегии индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2003–2015 гг.

Одним из базовых условий успешной реализации мероприятий, предусмотренных в этих документах, является их своевременное и в полном объеме информационное обеспечение.

Система информационного обеспечения инновационных процессов, по-видимому, должна состоять из взаимосвязанных секторов по видам информации: для специалистов (научно-техническая, правовая, медицинская, архивная, экологическая), деловой и финансовой сфер (экономическая, социальная и политическая, массовая и потребительская). Одним из таких секторов является государственная система научно-технической информации (ГСНТИ), созданная в 1995–1998 гг. В ней накоплен определенный опыт по информационному обеспечению науки и научно-технической сферы.

В головной организации системы – КазгосИНТИ – имеется значительный информационный ресурс для обеспечения инновационных процессов в стране. Так, в Институте за последние годы созданы государственные фонды НИОКР (около 8 тыс. ед.), рукописи диссертаций (свы-

ше 10 тыс. ед.), электронные ресурсы НТИ в 35 БД собственной (более 110 тыс. записей) и 37 БД внешней (3,5 млн записей) генерации, а также 500 тыс. сведений, полученных по межгосударственному обмену. Создана база данных «Новые технологии», в которой содержатся сведения о 1500 разработках, предлагаемых для внедрения в производство. В БД представлены разработки практически по всем отраслям экономики. Больше всего разработок по сельскому хозяйству (23,6 %), затем идет машиностроение (20 %), горное дело (8,8 %), химические технологии (8,5 %), 54 % массива – описание технологий, 1/3 часть – изделия и около 8 % – новые материалы. Высока доля технологий, имеющих ту или иную степень защиты (76 %).

Документные фонды пяти ведущих библиотек страны (Центральная научная, Республиканская научно-техническая, Научная сельскохозяйственная, Научная медицинская, Национальная) в совокупности насчитывают около 53 млн ед. хранения, в том числе 9,5 млн книг, 3,7 млн периодических изданий, 37,1 млн патентной документации, 1,2 млн иностранной литературы.

Требуется принять меры по консолидации и согласованию усилий крупнейших информационно-библиотечных центров Казахстана и субъектов научно-технического информационного поля на концентрацию имеющихся ресурсов для полноценного обеспечения инновационных процессов научно-технической информацией и широкого использования научных достижений в реальном секторе экономики.

Анализ состояния информационной деятельности показывает, что для достижения цели оперативного и в полном объеме обеспечения НТИ инновационной деятельности необходимо решение следующих основных задач:

- принятие мер по гарантированному пополнению фондов библиотек и органов НТИ литературой, до-

Кембаев Бекет Арапбаевич, директор Казахского государственного института научно-технической информации, канд. биол. наук.

кументацией и базами данных по направлениям, соответствующим приоритетам развития экономики и науки страны;

- повышение эффективности использования информационных ресурсов НТИ и функционирования информационной инфраструктуры науки и научно-технической сферы в интересах развития инновационной деятельности в стране;

- совершенствование технологических процессов сбора, обработки и хранения ресурса НТИ и вовлечения его в хозяйственный оборот, подготовки и реализации информационных продуктов и услуг для физических и юридических лиц, создающих и реализующих инновации;

- внедрение современных сетевых технологий и создание других условий для свободного доступа субъектам инновационной деятельности и заинтересованным гражданам страны к отечественным и зарубежным ресурсам НТИ;

- повышение информационной культуры и квалификации отечественных информационно-библиотечных работников и потребителей НТИ.

Каждая из поставленных задач имеет взаимообусловленные связи с другими и требует для своего решения комплексного подхода. Их выполнение должно соответствовать уровню информационного обеспечения инновационных процессов и иных сфер деятельности задач социально-экономического развития страны.

Ядром инфраструктуры, обеспечивающей инновационные процессы научно-технической информацией, выступает ресурс НТИ, составляющими – организационные структуры, осуществляющие сбор, обработку, хранение, поиск и передачу информации, а также средства, способствующие доступу к информационным ресурсам.

В условиях ограниченности средств на комплектование необходимой научной литературой, документацией и базами данных деятельность информационных центров и библиотек республики должна быть ориентирована, прежде всего, на создание информационного ресурса, соответствующего приоритетным направлениям научно-технологического развития страны. При этом в него необходимо привлечь отечественные и зарубежные источники информации из смежных отраслей знаний, включая материалы ограниченного доступа военно-промышленного комплекса, правовую, социально-политическую, финансово-экономическую, маркетинговую и другую информацию, ранее занимавшие небольшую часть в потоке НТИ.

Формируемые в КазгосИНТИ государственные ресурсы отчетов НИОКР, выполненные за счет средств бюджета, и диссертаций являются уникальными источниками информации как для науки, так и для инновационных процессов. По разным причинам Институту не удается получить от всех исполнителей отчеты НИОКР. В этой связи необходимо провести инвентаризацию завершенных научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ с целью выявления их результатов для использования в конкретных государственных нуждах, извле-

чения прибыли от коммерциализации разработок и передачи части ее в государственный бюджет.

Учитывая государственную важность ресурсов НТИ в развитии науки и инновационной деятельности в стране, целесообразно разработать Республиканскую научно-техническую программу создания национального информационного фонда по науке, технологии и инновации. Основной замысел программы – координировать и стимулировать деятельность ее участников по комплектованию и вовлечению в инновационные процессы государственных, корпоративных и частных фондов НТИ.

Очевидным является тот факт, что невозможно удовлетворить информационную потребность ученых и специалистов страны только на базе отечественных ресурсов НТИ. Можно предположить, что такое утверждение правомерно и для ресурсов, имеющих отношение к инновационным процессам. Это означает, что требуется значительно расширить работы по созданию условий для доступа отечественных потребителей к зарубежным документальным фондам и автоматизированным информационным ресурсам.

Имея в виду то, что такое мероприятие нуждается в больших затратах, целесообразно:

- разработать в рамках указанной выше программы Координационный план комплектования республиканских справочно-информационных фондов НТИ иностранной научно-технической литературой, документацией и БД, содержащих инновационные проекты, сведения о новых технологиях, технике, материалах и способах организации производства;

- систематически выявлять наиболее выгодные зарубежные подписные агентства, а также зарубежные библиотечно-информационные центры для осуществления подписки и обмена источниками информации об инновациях;

- решить вопрос о введении крупнейшими библиотеками и информационными центрами страны межбиблиотечного абонемента с использованием электронных средств передачи запросов субъектов инновационной деятельности и доставки им документов.

В процессе формирования ресурсов НТИ, ориентированных на инновационную деятельность, необходимо:

- разработать типовые элементы специализированных по видам информации (фактографические, документальные, смешанные) автоматизированных информационных ресурсов;

- создать структурированную как по тематике, так и расположению по регионам систему баз и банков данных;

- принять меры по обеспечению использования во всех звеньях органов НТИ, ведущих библиотеках новых технологий при подготовке и передаче сигнальной и полнотекстовой информации потребителям, интеллектуальных систем в процессах аналитико-синтетической обработки научных документов;

- использовать во всей системе НТИ современные средства защиты информационных ресурсов от несанкционированного доступа.

В целях пополнения фондов библиотек и органов НТИ источниками информации из других стран необходимо рассмотреть возможность выделения в рамках предлагаемой к разработке Республиканской научно-технической программы создания национального информационного фонда по науке, технологии и инновации средств на приобретение иностранной литературы и баз данных НТИ.

С целью создания в стране условий для поиска и получения информации об инновационных разработках и проектах независимо от местонахождения пользователей необходимо:

- ▶ разработать государственный регистр информационных фондов и рациональную систему размещения ресурсов НТИ на территории Республики;
- ▶ создать Республиканский сводный электронный каталог инновационных разработок и проектов, имеющих в центральных библиотеках, органах НТИ, организациях науки и вузах;
- ▶ продолжить генерацию автоматизированных справочно-навигационных баз данных и баз данных метаинформации, подготовку электронных и печатных указателей по информационным фондам Республики;
- ▶ поставить на регулярную основу издание каталожной продукции, освещающей панораму казахстанского рынка инновационных разработок и проектов;
- ▶ предусмотреть централизованное внедрение в крупнейшие библиотеки и информационные органы страны новых сетевых информационных технологий.

На рынке информационной продукции и услуг для субъектов инновационной деятельности на равноправной основе будут функционировать государственный и коммерческий сектора НТИ, деятельность которых должна взаимно дополнять меры по информационному обеспечению инновационных процессов в Республике Казахстан.

Возможной формой объединения усилий государственного и коммерческого секторов НТИ могли бы стать общественные, негосударственные и некоммерческие формирования (профессиональные организации, союзы, партнерства производителей и потребителей продукции и услуг НТИ). Совместно с ними можно было бы рассматривать и организовывать реализацию проектов и программ по информационному обеспечению инновационных процессов с учетом интересов государства и частного сектора.

Организация координированного межведомственного и межрегионального взаимодействия организаций и фирм в системе НТИ по отдельным направлениям деятельности должна быть возложена на ведущие информационно-библиотечные органы с приданием им статуса соответствующего республиканского центра.

Одним из действенных механизмов совершенствования организационной структуры системы НТИ является коммерциализация научно-информационной деятельности (НИД). При этом следует особо отметить, что во всем мире спрос на научную и техническую информацию напрямую не покрывает расходы на генерацию и поддерж-

ку информационных ресурсов. Практика показывает, что ни одно государство, в том числе и развитое, сознательно не идет на полную коммерциализацию НИД, поскольку это затруднило бы использование НТИ вузовской, академической наукой, как правило, всегда стесненной в средствах, а значит, замедлило бы темпы развития экономики и науки в стране.

Информационное предпринимательство может существенно дополнить деятельность государственного сектора НТИ, обеспечив более оперативное распространение информации.

Развитие коммерческой составляющей в информационной инфраструктуре страны должно осуществляться по следующим направлениям:

- ▶ маркетинг наукоемких товаров и услуг, в том числе посредством использования интернет-технологий;
- ▶ оказание посреднических брокерских услуг владельцам научно-технической продукции в распространении, поиске ее покупателей, внедрении проектов в практику;
- ▶ поиск для разработчиков партнеров в стране и за рубежом для освоения совместных проектов в области наукоемких технологий и их информационное сопровождение на различных этапах реализации;
- ▶ информационная поддержка процесса экспертизы проектов и программ, предложений, выполняемых в рамках госзаказа, а также по заказам корпораций, организаций и частных лиц;
- ▶ обучение представителей малого и среднего бизнеса информационному менеджменту, работе с информацией, навыкам использования новых информационных технологий.

Самофинансирование и режим частичной самокупаемости в информационной сфере может также осуществляться за счет создания коммерческих информационных продуктов и услуг, информационного обслуживания коммерческих структур, других организаций и предприятий.

Роль государства в деле коммерциализации НИД должна заключаться в создании в стране условий, стимулирующих процессы информационного предпринимательства государственных, коммерческих и частных информационных структур. Для этого требуется разработать правовые, организационные и финансовые механизмы, регулирующие взаимодействие государственных и частных структур в системе НТИ.

Коммерциализация НИД для информационных органов и библиотек может обеспечить дополнительные средства для их функционирования (как показывает практика, 20–40 %), поэтому не должна стать стратегией развития системы. Особую опасность для сферы НТИ представляют попытки приватизировать объекты НТИ, особенно государственные информационные ресурсы.

Затраты на реализацию мероприятий, связанных с информационным обеспечением инновационной деятельности, должны финансироваться из разных источников.

В силу специфики работы информационного обеспечения мероприятий государственной научной и научно-технической, инновационной политики страны основ-

ным источником ее финансирования должен быть бюджет. Выделение средств должно осуществляться в режиме госзаказа на выполнение мероприятий, имеющих общенациональное значение, по:

- ▲ формированию государственных справочно-информационных фондов научно-технической литературы и документации, автоматизированных баз данных по приоритетным для республики направлениям развития науки, техники и экономики;
- ▲ подготовке, изданию и распространению вторичных информационных материалов о достижениях отечественной и мировой науки, техники и инновациях;
- ▲ созданию и обеспечению функционирования телекоммуникационных узлов и сетей ГСНТИ;
- ▲ информационному обеспечению органов государственного управления страны;
- ▲ представительству Республики Казахстан в международных информационных организациях.

Финансирование информационного обеспечения локальных инновационных проектов может осуществляться за счет привлечения средств из соответствующих фондов местных администраций, министерств и ведомств,

коммерческих, общественных и иных организаций на основе отдельных соглашений, договоров и контрактов.

Как отмечено выше, дополнительным источником финансирования деятельности органов НТИ и библиотек являются средства, полученные от коммерциализации научно-информационной деятельности, реализации информационных продуктов, предоставления услуг и иных видов продукции по их основной деятельности.

Для развития информационных ресурсов, систем и технологий необходимо шире привлекать внебюджетные ресурсы и материально-техническую помощь по линии международных проектов и программ, фондов и грантов, спонсорской помощи, пожертвований общественных фондов, коммерческих структур, отдельных граждан. Следует активно использовать безвалютный международный обмен источниками НТИ.

В связи с тем, что сфера НТИ малопривлекательна для отечественного банковского капитала, иностранных инвесторов и частных лиц, инвестиции должны стимулироваться государством через систему мер экономического характера.

Петр ЛОПАШИНОВ, Ирина МАКАРЕНКОВА

Региональная сеть электронных центров и пунктов деловой и правовой информации на базе библиотек, научных и учебных заведений, центров поддержки предпринимательства Смоленской области

Администрация Смоленской области прилагает немало усилий для повышения открытости своей деятельности, доведения официальной информации до граждан, развития общедоступных информационных ресурсов и организации доступа к ним населения.

В течение пяти лет была реализована областная целевая программа «Правовая информатизация Смоленской области», направленная на демократизацию общества, обеспечение прав граждан на свободный доступ к наиболее востребованной правовой информации.

Программой были утверждены задания по созданию 171 публичного центра и пункта правовой информации в библиотеках и учебных заведениях, органах местного самоуправления и государственной власти.

В июне 1998 года в г. Смоленске в Областной универсальной библиотеке был торжественно открыт первый в России Публичный центр правовой информации (ПЦПИ). В том же году были открыты еще 2 ПЦПИ: в Смоленском Центре научно-технической информации –

первый в российской системе ЦНТИ и Смоленском промышленно-экономическом колледже – первый среди учебных заведений России.

Базовой основой создания ПЦПИ стала интранет-сеть администрации Смоленской области – одна из крупнейших российских региональных сетей. Центр интранет-сети – это и региональный центр правовой информации с серверным и телекоммуникационным оборудованием, 47 входящими линиями связи. Интранет-сеть обеспечивает информационными ресурсами 1245 пользователей в городах и районах Смоленской области. Это – библиотеки, музеи, научные и учебные заведения, организации, предприятия, органы государственной власти, органы местного самоуправления.

Ежемесячно в региональный центр правовой информации поступает свыше 40 тыс. запросов, из них около 13 тыс. – по нормативно-правовой информации, 9 тыс. – по социально-экономической, 5 тыс. обращений к электронным копиям газет, журналов, сводкам информационных агентств.

Сейчас интранет-сеть ПЦПИ Смоленской области включает в себя 203 центра и пункта, в том числе 30 – в библиотеках, 88 – в школах, вузах и других учебных заведениях, 30 – в органах местного самоуправления, 55 – в органах государственной власти.

Лопашин Петр Михайлович, начальник Управления информатики и телекоммуникаций аппарата Администрации Смоленской области, д-р техн. наук,

Макаренкова Ирина Николаевна, заместитель начальника Управления информатики и телекоммуникаций аппарата Администрации Смоленской области.

Из всех 30 районов области центры и пункты правовой информации соединяются с региональным центром правовой информации по выделенным и коммутируемым линиям связи, оплаченным областной администрацией.

Населению области через ПЦПИ в библиотеках городов и районов доступна не только нормативная правовая информация. В базах данных хранятся и обновляются свыше 600 тыс. документов из 140 источников.

Это – федеральные, областные, муниципальные нормативные правовые акты Базы данных Спецсвязи России, правовые базы данных «Референт», «Гарант», «Кодекс», «КонсультантПлюс», сайты Департаментов областной администрации, социально-экономические показатели развития Смоленской области, информационно-аналитическая информация, информация по истории, культуре Смоленщины (энциклопедия Смоленской области, афиши театров, кинотеатров, библиотек, музеев), ежедневные новости политической и культурной жизни из средств массовой информации.

Особенно востребованными оказались центры правовой информации в библиотеках. Люди привыкли ходить в библиотеки за информацией, за знаниями, и теперь для них появилась дополнительная возможность бесплатно получить там же правовую информацию, юридическую помощь.

Правовые центры созданы в 30 библиотеках области. Из них:

□ в областном центре – в 6 библиотеках (100%): Смоленская областная универсальная библиотека, Центральная детская библиотека г. Смоленска, Областная детская библиотека, Областная юношеская библиотека, Областная специализированная библиотека для слепых, ЦБС г. Смоленска;

□ в районах области – в 24 библиотеках в 23 районах (88%): Вадинская сельская библиотека Сафоновского района, Велижская ЦБС, Вяземская ЦБС, Глинковская ЦБС, Демидовская ЦБС, Десногорская детская библиотека, Десногорская ЦБС, Дорогобужская ЦБС, Духовщинская ЦБС, Ельнинская ЦБС, Кардымовская ЦБС, Краснинская ЦБС, Новодугинская ЦБС, Починковская ЦБС, Рославльская ЦБС, Руднянская ЦБС, Сафоновская ЦБС, Смоленская ЦБС, Сычевская ЦБС, Холм-Жирковская ЦБС, Хиславичская ЦБС, Шумячская ЦБС, Ярцевская ЦБС, Монастырщинская ЦБС.

Финансовая поддержка создания центров правовой информации в библиотеках складывается из двух составляющих: областной бюджет и внебюджетные средства. Из областного бюджета в 2001–2004 гг. выделялось по 100 тыс. рублей. Внебюджетные средства библиотеки получают, участвуя в различных грантах и конкурсах.

С 2000 г. администрация области организует ежегодный областной конкурс «Библиотека – центр правовой информации» с целью повышения правовой культуры граждан, внедрения современных информационно-телекоммуникационных средств доступа к информации, повышения роли библиотек как центров общественной жизни.

По результатам конкурса ежегодно три библиотеки по-

лучают за счет средств областного бюджета компьютерное оборудование для создания центров правовой информации.

Комплекты компьютерной техники для создания центров правовой информации получили победители конкурса:

▲ 2001 г. – Вяземская ЦБС, Демидовская ЦБС, Сафоновская ЦБС;

▲ 2002 г. – Велижская ЦБС, Починковская ЦБС, ЦБС г. Смоленска;

▲ 2003 г. – Ярцевская ЦБС, Монастырщинская ЦБС, Глинковская ЦБС;

▲ 2004 г. – Хиславичская ЦБС, Кардымовская ЦБС, ЦБС г. Смоленска.

Основными задачами ПЦПИ является доведение правовой информации до каждого человека и правовая помощь в разрешении проблем, с которыми он сталкивается в повседневной жизни. В центры обращаются люди преклонного возраста, рабочие, служащие, студенты. Увеличивается количество обращений предпринимателей, желающих разобраться в хитросплетениях налогового законодательства, изучить документы, регламентирующие их бизнес, правильно оформить ту или иную форму юридического документа. Особое внимание сотрудники центра уделяют незащищенным слоям населения, особенно инвалидам. Не каждый из них может прийти в библиотеку, чаще всего они получают необходимую информацию о социальных льготах и пенсиях в телефонном разговоре. Пользователи могут не только получить информацию, но и при необходимости распечатать ее, размножить, принять и отправить факсимильное сообщение, воспользоваться услугами электронной почты интернет и интранет.

Опыт Смоленской области по созданию интранет-сети – сети публичных правовых центров рассмотрен и одобрен на 2 всероссийских и 2 международных конференциях работников образования и культуры. На Международной конференции «Программа ЮНЕСКО «Информация для всех» 23–25 июня 2004 г. в Санкт-Петербурге смоляне выступили с докладами на круглом столе «Информация для всех» в Смоленской области».

В январе 2003 г. Программа «Правовая информатизация Смоленской области» стала лауреатом Национального конкурса «Инновационные региональные и муниципальные программы России», объявленного Советом Федерации Федерального собрания РФ и Государственным университетом управления.

Накопленный за шесть лет ПЦПИ опыт показал, что они имеют большие потенциальные возможности по расширению своей деятельности. Люди нуждаются не только в правовой информации, но и деловой, позволяющей идти в ногу со временем, адаптироваться в новых условиях рыночной экономики.

Управление информатики и телекоммуникаций аппарата Администрации Смоленской области разработало в 2003 г. проект «Региональная сеть электронных центров и пунктов деловой и правовой информации на базе библиотек, научных и учебных заведений, центров поддер-

жки предпринимательства Смоленской области», который является продолжением и развитием областной целевой программы «Правовая информатизация Смоленской области».

Цели проекта:

- ◆ удовлетворение потребностей населения области в деловой, правовой и официальной информации, предоставление широкого спектра услуг в сфере деловой информации, независимо от географической удаленности граждан;
- ◆ создание в Смоленской области инфраструктуры информационной поддержки малого и среднего бизнеса;
- ◆ организация взаимодействия государственных структур и делового сектора Смоленской области для решения общих задач экономического, социального, политического развития.

Проект разработан в рамках областной целевой программы «Электронная Смоленщина» на 2004–2010 гг. и осуществляется при поддержке Министерства информационных технологий и связи Российской Федерации, Министерства культуры и массовых коммуникаций Российской Федерации, Российского комитета программы ЮНЕСКО «Информация для всех», Спецсвязи России.

Электронные центры и пункты деловой и правовой информации предполагается создавать в первую очередь на базе уже созданных центров правовой информации в библиотеках, научных и учебных заведениях Смоленской области. При этом их функциональные и информационные возможности будут значительно расширены.

Задачи проекта:

организационные:

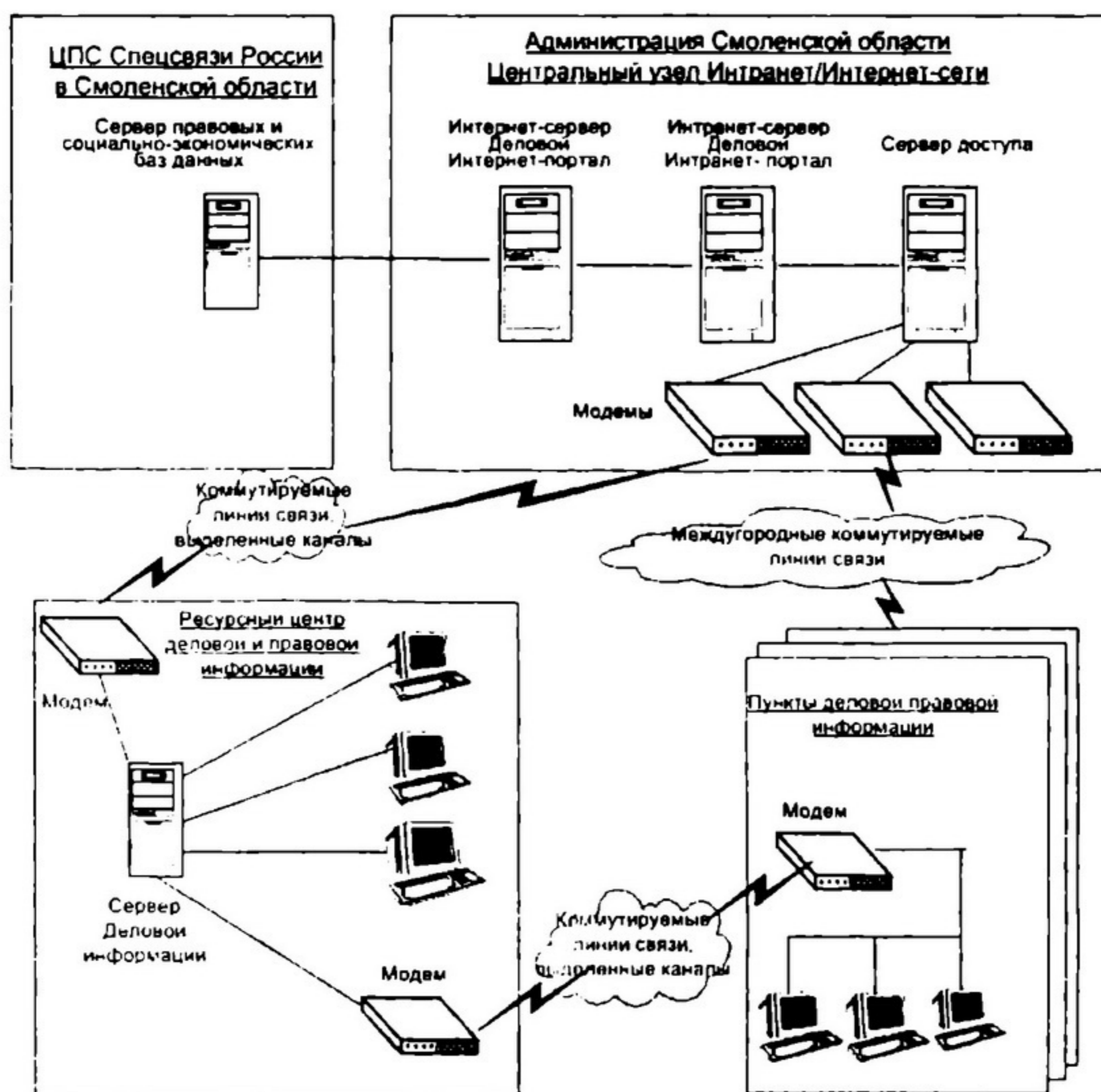
- ◆ создание делового интернет/интранет портала информационного ядра региональной сети электронных центров и пунктов деловой и правовой информации на базе Управления информатики и телекоммуникаций аппарата Администрации Смоленской области совместно с Центром правительственной связи Спецсвязи России в Смоленской области, создание единого областного банка «деловых» информационных ресурсов;
- ◆ создание ресурсных центров деловой и правовой информации на базе Смоленской областной универсальной библиотеки, Смоленского центра научно-технической информации, Смоленского промышленно-экономического колледжа, Смоленского фонда социальной поддержки военнослужащих и членов их семей «Паритет», обеспечивающих информационную и методическую поддержку сети электронных пунктов деловой и правовой информации;
- ◆ создание региональной сети электронных пунктов деловой и правовой информации на базе библиотек, научных и учебных заведений, центров поддержки предпринимательства Смоленской области и иных организаций Смоленской области;
- ◆ обеспечение доступа пользователей, независимо от их географической удаленности, к создаваемым информационным ресурсам;

экономические:

- ◆ создание в интересах субъектов экономической деятельности Смоленской области информационной среды, объединяющей в себе правовые, экономические, социально-политические и иные информационные ресурсы, необходимые для стратегического планирования бизнеса и разработки управленческих решений;
- ◆ информационное содействие продвижению продукции, товаров и услуг, создаваемых в Смоленской области, на внешний рынок;
- ◆ содействие в привлечении инвестиционных капиталов в экономику Смоленской области;
- ◆ содействие деловой активности предприятий малого и среднего бизнеса, информационная помощь предпринимателям в установлении деловых контактов;
- ◆ помощь в осуществлении бизнеса, содействие внутрифирменному управлению (подбор и обработка необходимой информации по интересующим проблемам, предоставление техники);
- ◆ организация консалтинговых мероприятий для предпринимательских структур (индивидуальные и групповые консультации специалистов по заявкам);
- ◆ социальные:
- ◆ реализация конституционного права граждан на информацию в виде предоставления доступа к актуальной правовой, социально-экономической и иной информации, затрагивающей их права и свободы;
- ◆ информационное содействие развитию рынка труда Смоленской области;
- ◆ предоставление населению печатного фонда, справочных изданий и баз данных, фонда аудио- и видеоматериалов, CD-ROM, дисков по проблемам, связанным с предпринимательством;
- ◆ обучение сотрудников предпринимательских структур навыкам поиска, анализа и формирования рыночной информации.

Основные направления деятельности центров деловой и правовой информации:

- интеграция имеющихся и создание новых информационных ресурсов правового и экономического содержания;
- оказание информационных и деловых услуг (экономическое сопровождение и консалтинг, инжиниринговое сопровождение, инновационный консалтинг, маркетинговые исследования, образовательные программы, подбор персонала, юридические услуги, информационные и телекоммуникационные технологии). Оформление документации (размещение форм, возможность подготовки документов);
- издательское обеспечение и поддержка деятельности: информационные списки, листки, бюллетени;
- выставочная деятельность. Организация ежегодной тематической выставки информационных ресурсов и направлений деятельности Областного центра деловой информации (на базе одного из центров). Организация тематических областных виртуальных выставок;

- индивидуальное информирование жителей области (на основании заявки);
- организация электронной рассылки и доставки деловой информации;
- использование центров деловой информации для презентации перспективных проектов и программ, осуществляемых Администрацией Смоленской области;
- формирование каталога региональных исследований в областях экономики, политики, промышленности, экологии, культуры (для учебных заведений);
- образовательная деятельность. Развитие системы дистанционной курсовой подготовки и дистанционного профессионального образования;
- организация электронной биржи труда;
- привлечение для деловых консультаций посетителей центров и пунктов деловой и правовой информации студентов высших и средних специальных учебных заведений Смоленской области;
- организация информационного обмена и взаимодействия с неправительственными организациями в области обеспечения и развития деятельности центров деловой информации.

Реализация проекта началась в декабре 2003 г., когда в областной универсальной библиотеке был открыт первый в создаваемой сети ресурсный центр деловой и правовой информации. Администрация области для создания центра предоставила компьютерную технику. Одновременно в сети интернет был размещен Деловой интернет-портал Смоленской области <http://business.admin.smolensk.ru>.

В соответствии с распоряжением администрации области от 14. 11. 2003 г. № 58-р/адм «О мерах по информационной поддержке малого предпринимательства в

Смоленской области» утверждена структура портала и регламент предоставления информации органами исполнительной власти.

На портале размещена база данных правовых актов Администрации Смоленской области, в том числе по малому бизнесу и предпринимательству, каталог деловых ресурсов, база данных областных предприятий, банк вакансий, информация по организации бизнеса, лицензированию, страхованию, налогообложению и многое другое.

26 мая 2004 г. открыт ресурсный центр деловой и правовой информации в Смоленском промышленно-экономическом колледже, а в июне этого же года открыты центр деловой и правовой информации в Ершичской районной библиотеке и Сафоновском профессиональном училище № 1.

Всего в соответствии с мероприятиями областной целевой программы «Электронная Смоленщина» на 2004–2010 гг., утвержденной областным законом от 22. 12. 2003 г. № 112-з, планируется создать в городах и районах области три ресурсных центра деловой и правовой информации, 45 пунктов на базе библиотек, 45 пунктов на базе учебных заведений и 10 пунктов на базе центров поддержки предпринимательства.

На рисунке представлена схема взаимодействия областного Делового интранет/интернет-портала с ресурсными центрами и пунктами деловой и правовой информации.

Надеемся, что опыт Смоленской области по организации предоставления гражданам доступа к правовой, деловой и официальной информации будет поддержан другими регионами и будет способствовать развитию всеобщего доступа к информации, являющейся общественным достоянием.

Наталія КУШНАРЕНКО

Нове книгознавче дослідження книжкових пам'яток

(Рецензія на монографію: Г. І. Ковальчук. Книжкові пам'ятки

(рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах. - К. : 2004. - 644 с.)

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, яка є найбільшою в державі за кількістю і значущістю фондів, у тому числі рукописних книг, стародруків, рідкісних та цінних книг XIX–XX ст., випустила друком видання, котре, впевнені, зацікавить усіх знавців книжкових раритетів, насамперед бібліотечних спеціалістів, які працюють з історико-культурними фондами. Монографія Г. І. Ковальчук «Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах» містить, по суті, розгляд тією чи іншою мірою всіх основних проблем, які стосуються т. зв. книжкових пам'яток (термін, запроваджений не так давно спеціалістами Російської державної бібліотеки як узагальнююче визначення для тих категорій книг, що традиційно називаються «рідкісні та цінні»).

Інтерес у суспільстві до таких книжок існував, мабуть, завжди. Проте справжнє вивчення раритетів починається лише у XVIII ст., спочатку у середовищі бібліофілів, оскільки саме вони займалися колекціонуванням таких перлин, їх бібліографуванням і вивченням. У рецензованій монографії це досить переконливо доведено. Тут у ретроспективі простежено розвиток розуміння поняття «рідкісна книга» як західноєвропейськими вченими та практиками, так і російськими. Мусимо підкреслити, що у вітчизняній літературі спеціальних теоретичних праць, присвячених цій проблематиці, досі не було; переважають статті про певні книжкові перлини чи, останнім часом, про історію та колекції відділів рідкісних книг найбільших бібліотек. У цьому зв'язку монографія Г. І. Ковальчук заповнює дану прогалину у вітчизняному бібліотекознавстві та книгознавстві, оскільки зміст дослідження охоплює ціле коло питань як цих наук, так і галузей бібліографії, бібліофілії, антикварної та букіністичної торгівлі, пам'яткознавства тощо.

Структура монографії адекватно передає логіку дослідження, мета якого, як зазначає автор, – проаналізувати спектр знань, напрацьованих теорією та практикою роботи багатьох людей, установ, країн з книжками–пам'ятками історії та культури; знань, зафіксованих лише фрагментарно у великій кількості джерел (с. 11). Дійсно, значна кількість посторінкових посилань, список літе-

ратури, що займає майже сто сторінок, свідчать про залучення дослідницею максимально широкого кола джерел з теми. Варто побіжно відмітити як позитивне і те, що список літератури структуровано за видами документів, і це значно полегшує користування ним.

Проте, безперечно, не тільки аналіз існуючих публікацій та документів становить суть монографії, а в першу чергу узагальнення досвіду роботи спеціалістів у даному напрямі. Окрім узгодження теоретичних книгознавчих питань щодо рідкісності та цінності видань, виявлення та узагальнення існуючої законодавчої бази стосовно книжкових пам'яток, авторка, працюючи завідувачкою відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ, поставила своїм завданням розкрити специфіку та визначити основи науково обґрунтованої практики діяльності відділів стародруків та рідкісних видань бібліотек України.

Як доводить дослідниця, саме цей термін – «рідкісна книга» (його аналоги різними мовами – *Seltenes Buch*, *Rare book*, *Livre rare*) – був найпоширеніший аж до середини XX ст. Поступово до нього додається ознака цінності книги, спочатку лише як додаток до рідкісності, а згодом ознака цінності книги в радянських публікаціях висувається на перший план, поступово витісняючи термін «рідкісна». Автор монографії, після детального розгляду основних дефініцій у даній галузі, визначила етапи розвитку базових термінів (с. 155–157), справедливо зазначивши, що терміни «рідкісна» й «цінна» не замінюють одне одного, а взаємодоповнюють.

Незважаючи на історичний «крен» теми, тобто дослідження за давніх друків, порушені в монографії проблеми, безумовно, актуальні. Останнім часом світове співтовариство все більше уваги приділяє питанням збереження фондів рукописних книг, стародруків та інших книжкових пам'яток, створенню зведених електронних баз даних. У монографії Г. Ковальчук ці аспекти знайшли відображення. Гадасмо, корисним усім спеціалістам буде представлена інформація про програму ЮНЕСКО «Пам'ять світу», діяльність Консорціуму європейських наукових бібліотек у плані створення спільного каталогу стародруків, а також відомості про діяльність бібліотек Росії щодо книжкових пам'яток. У параграфі 3.2 авторка аналізує проблеми створення Державного реєстру книжкових пам'яток, який має велике значення для бібліоте-

Кушнарєнко Наталія Миколаївна, проректор Харківської державної академії культури, д-р пед. наук, професор.

карів України. Певні моменти тут можна вважати спірними, проте основний висновок дослідниці щодо необхідності прискорити цю діяльність, а головне – скоординувати її, є цілком слушним.

До переваг монографії належить і те, що всі питання, пов'язані з рідкісними та цінними книжками, розкриваються через призму бібліотечної діяльності. Зокрема, зібраний і представлений разом матеріал з історії виокремлення рідкісних книжок у бібліотечних фондах і створення відповідних відділів переконливо засвідчив тенденцію щодо цього. Маємо підкреслити, що в цьому контексті провідні харківські бібліотеки – і Державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, і Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна – посідають не останнє місце (с. 173, 174).

Бібліотечний аспект явно присутній і в інших розділах монографії, зокрема, щодо критеріїв відбору рідкісних та цінних видань у бібліотеках. Погоджуючись у цілому з наведеними критеріями, мусимо наголосити, що красназавчий принцип щодо формування фондів відділів рідкісних книг обласних і місцевих бібліотек є, на нашу думку, переважним, оскільки для певного регіону чи міста найбільшу цінність становлять саме красназавчі видання чи видання видатних особистостей цього краю.

Найбільше зацікавить бібліотечних спеціалістів останній розділ, у якому детально розглядається специфіка роботи у відділах стародруків та рідкісних видань бібліотек. Йдеться, насамперед, про особливості бібліографування книжкових пам'яток, і це дуже важливо саме зараз, коли в зв'язку зі створенням електронних каталогів питання уніфікації описів набувають першочергового значення. Крім загальних зауважень, автор окремо розглядає найголовніші моменти стосовно описів інкунабул, іноземних стародруків XVI–XVIII ст., кирилических стародруків, книжок громадянського друку, нелегальних видань XIX ст. та інших видів книжкових пам'яток XIX–XX ст., їх оправ, а також колекцій книжкових пам'яток.

У цьому ж розділі значну увагу приділено фондознавчим проблемам, пов'язаним зі зберіганням рідкісних та цінних книжок. Тут узагальнено й чітко викладено теоретичні засади зберігання цінних документів (книг), поняття про консервацію та її складові; основні вимоги до умов зберігання книжкових пам'яток. Наведено фактори, які впливають на стан книжок, розкрито сучасні підходи до реставрації пам'яток історії та культури.

Проте, як зазначає Г. І. Ковальчук, жодна реставрація не допоможе, якщо подальше зберігання пам'яток буде недбайливим. Тому авторка подає основні принципи фізичного розміщення колекцій, а також правила збереження книжкових пам'яток у процесі обслуговування.

Окремий блок питань, що розглянуто тут, це питання збереження інформації, тобто змісту книг, шляхом переведення цієї інформації на інші носії – оптичні диски, фото, мікрофільми, факсимільні видання тощо. Як слушно наголошує авторка, оригінали тим самим виключаються з активного користування, замінюються копіями при обслуговуванні читачів, а крім того, відбувається забезпечення доступу до книжкових скарбів найширшим колом користувачів (с. 385). Не залишилися поза увагою дослідниці і питання безпеки фондів книжкових пам'яток, що є, на жаль, дуже актуальним, з огляду на факти викрадення книжок, псування їх внаслідок техногенних аварій чи недбалого ставлення людей.

Існують проблеми і в плані обліку книжкових пам'яток, які мають зберігатися постійно, вічно. Облік старих книг також має свою специфіку, наприклад, облік конволютів, яких багато серед стародруків. Дослідниці не лише називає проблемні питання, на які потрібно зважати, але й пропонує конкретні рішення. Зокрема, в додатках до монографії наведено зразок паспорта історичної колекції. Запровадження таких паспортів у щоденну бібліотечну практику, на думку Г. І. Ковальчук, сприятиме поповненню обліку раритетів.

У монографії порушене також питання підготовки кадрів для роботи з книжковими пам'ятками, адже жодний вищий навчальний заклад їх не готує. Такі спеціалісти потрібні не тільки у бібліотеках, де є окремі відділи рідкісних книг. Книжкові пам'ятки зберігаються також у музеях, архівах, де існують аналогічні проблеми. Крім того, держава потребує спеціалістів з рідкісних та цінних книг на митницях, експертів у відділах культури в місцевих органах влади та ін. Це лишається проблемою, яку ще потрібно вирішувати. У цьому сенсі дана монографія є також важливою, оскільки представляє основний спектр знань, необхідних для роботи названих категорій спеціалістів.

Доповнює монографію ґрунтовний «Тлумачний словник історико-книгознавчих та бібліотечнознавчих термінів», який містить відповіді на багато питань, що виникають у роботі з рідкісними та цінними книжками. Впевнені, що представлена монографія та її додатки стануть у нагоді всім спеціалістам.

Показчик змісту журналу «Бібліотечний вісник» за 2004 рік

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «БІБЛІОТЕКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ЦЕНТРИ В СИСТЕМІ НАУКОВОГО СУПРОВОДУ СУСПІЛЬНИХ РЕФОРМ»

- Солонська Н.* Бібліотеки та інформаційні центри в реалізації інформаційної політики № 6 2–12
- Гранчак Т.* Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек: напрями, структури, продукти № 6 13–17
- Жабін О., Костенко Л.* Бібліотечні технології інформаційного сервісу та інтеграція науково-інформаційних ресурсів № 6 17–22
- Каліберда Н., Бровкін А.* Науково-інформаційне забезпечення інноваційної діяльності № 6 22–26
- Дубровіна Л., Міцан Т.* Історико-культурна спадщина у формуванні стратегії суспільних перетворень № 6 26–34
- Попик В., Мельник Н.* Українська біографістика № 6 34–37
- Бровкін А., Петрова Л., Смаглова Н.* Проблеми наукового забезпечення інноваційного розвитку бібліотек № 6 37–40
- Воскобойнікова-Гузєва О., Калініна Ю.* Міжнародний досвід та правове забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності № 6 40–44
- Ісасва О.* Національний формат представлення бібліографічних даних УКРМАРК № 6 44–45
- Кулаковська Т., Солоїденко Г.* Міжнародне міжбібліотечне співробітництво: перспективи розвитку № 6 45–47
- Курас І.* Інтеграція інформаційних ресурсів – стратегічний напрям забезпечення інформаційних потреб суспільства № 6 50–52
- Гасієвич К.* «Бібліотека-2007»: Розвиток бібліотечної справи в Німеччині № 6 52–54
- Кембаєв Б.* Научно-информационное обеспечение инновационной деятельности Республики Казахстан № 6 54–57
- Лопашин П., Макаренко И.* Региональная сеть электронных центров и пунктов деловой и правовой информации на базе библиотек, научных и учебных заведений, центров поддержки предпринимательства Смоленской области № 6 57–60

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ТА МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК І БІБЛІОТЕЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

- Кулаковська Т.* Науково-методична діяльність НБУВ та її вплив на становлення мережі бібліотек науково-дослідних установ НАН України у 20–30-х роках ХХ ст. № 3 2–11
- Саснко Л.* Розвиток співпраці ОДНБ ім. М. Горького з українською діаспорою № 3 12–14
- Солоїденко Г.* Роль професійних асоціацій в інноваційному розвитку бібліотечної справи № 3 15–19

БІБЛІОТЕЧНІ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ

- Кулаковська Т.* Бібліотечно-інформаційна система НАН України: стан, основні завдання, перспективи (огляд діяльності у 1999–2003 рр.) № 1 2–10
- Новікова Н.* Культурно-просвітня діяльність бібліотек для дітей: інновації, дослідження № 1 10–14
- Рогова П.* Стратегія розвитку освітянської бібліотечної мережі України № 1 14–20
- Орлеанська Н.* Медичні бібліотеки в інформаційному забезпеченні інноваційних процесів у медичній галузі № 1 20–25
- ДОКУМЕНТНІ КОМУНІКАЦІЇ
ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
- Шерпа Т.* Система галузевих серій електронних видань: основні концептуальні положення № 1 26–29
- Корнілова Є.* Практика та перспективи представлення інформаційних ресурсів академічного інституту на корпоративних сайтах № 1 29–31
- Антоненко І., Баркова О.* Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення № 2 11–22
- Воскобойнікова-Гузєва О.* Сучасні засоби професійних інформаційних комунікацій № 2 22–26
- Багрій І.* Історія розвитку MARC-форматів № 5 2–16
- Самохіна Н.* Організація інформаційних ресурсів для оптимізації їх використання № 5 17–20

СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ

- Ковальчук Г.* Створення Державного реєстру книжкових пам'яток України як складової частини Державного реєстру національного культурного надбання № 2 2–10
- Бондар Н.* Методика опису кирилических стародруків для Державного реєстру книжкових пам'яток України № 3 20–23
- Кисельов Р.* Пропозиції щодо передачі тексту кирилических видань при їх бібліографічному опрацюванні № 3 24–27

ІСТОРІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

- Зворський С.* Актуальні питання історіографії бібліотечної справи і бібліографії в Україні № 1 32–36
- Новальська Т.* УНІК – перша науково-дослідна установа з вивчення проблем українського читачезнавства № 1 36–39
- Панських І.* Наукова бібліотека Державного природознавчого музею НАН України № 1 40–44
- Приходько Л.* Внесок Олександра Грушевського у розбудову бібліотечної справи Української держави у 1917–1918 рр. № 4 23–30
- Караульна О.* Бібліотечні установи як осередок становлення ідей національної культури

ри на Миколаївщині кінця ХІХ – початку ХХ ст.	№ 4 31–33	фічне дослідження А. А. Непомнящого	№ 1 50
КНИЖКОВА ТА РУКОПИСНА СПАДЩИНА		<i>Маслакова Н.</i> Історія бібліотек та історичних бібліотечних зібрань України на сторінках журналу «Бібліотечний вісник» (1993–2003)	№ 2 36–48
<i>Мишук Г.</i> Рукописні документи історика та археолога В. Г. Ляскоронського (1859–1928) з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як джерело з історії нумізматики	№ 2 27–31	<i>Клименко О.</i> Новий погляд на історію української рукописної книги	№ 5 28
<i>Віслобоков К.</i> Литовський статут та «Права, за якими судиться малоросійський народ» (джерелознавчий аспект)	№ 2 32–35	<i>Кушнарєнко Н.</i> Нове книгознавче дослідження книжкових пам'яток	№ 6 61–62
ДОСВІД ФОРМУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНО-АРХІВНИХ КОЛЕКЦІЙ		ЮВІЛЕЇ БІБЛІОТЕК	
<i>Чепуренко Я.</i> Бібліотечно-архівна колекція Міжнародного громадського фонду соціально-економічних та політологічних досліджень (Фонд Горбачова)	№ 3 28–33	<i>Кисельова В.</i> Державна історична бібліотека України: сучасний етап розвитку	№ 4 34–38
ПИТАННЯ БІОБІБЛІОГРАФІЇ ТА БІОГРАФІСТИКИ		Феномен БАН: До 290-річчя від заснування Бібліотеки Російської академії наук	№ 5 53–55
<i>Старовойтенко І.</i> Епістолярна та мемуарна спадщина Є. Х. Чикаленка на сторінках «Українського історика»	№ 1 45–49	Національній бібліотеці Киргизької Республіки – 70	№ 5 55–56
<i>Корзенко Г., Ситник С., Бондаренко Е.</i> Ретроспектива майбутнього, или биобиблиография сегодня	№ 5 29–32	ЮВІЛЕЇ	
<i>Мельник Н.</i> Регіональні біографічні видання в Україні: історія та сучасний стан	№ 5 33–36	Державній науковій архітектурно-будівельній бібліотеці імені В. Г. Заболотного – 60 років	№ 3 39–40
БІБЛІОТЕКИ ЗА РУБЕЖЕМ		<i>Артамонова С.</i> Марія Іванівна Вязьмітіна – організатор і перший директор Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного	№ 3 40–42
<i>Стрішенець Н.</i> Угорський інститут бібліотекознавства	№ 5 37–40	Тетяна Степанівна Кудласевич. Бібліотекар, редактор, бібліограф...	№ 3 42
<i>Малолєтова Н.</i> Берлінська державна бібліотека Пруської культурної спадщини: історія її утворення, діяльність та сучасний стан	№ 5 40–46	Харківській державній академії культури – 75 років	№ 5 36
БІБЛІОТЕЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ		ХРОНІКА НАУКОВИХ ПОДІЙ	
<i>Солоїденко Г.</i> Українська бібліотечна: термінологія: традиції, пошуки та здобутки	№ 5 21–28	Презентація виставки видань Російського гуманітарного наукового фонду	№ 1 51–52
ПИТАННЯ ЧИТАЧЕЗНАВСТВА		Некомерційне партнерство «Бібліотечна Асамблея Євразії»	№ 1 52
<i>Новальська Т.</i> Українські просвітяни про вивчення «читача з народу»	№ 3 34–38	Міжнародна наукова конференція «Консервація пам'яток культури у єдності та багатоманітті»	№ 2 49–51
ДО РОКУ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА В УКРАЇНІ		Зміцнюємо міжбібліотечні зв'язки: нарада представників Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академії наук – членів МААН і Асоціації бібліотек України	№ 2 51–52
<i>Ціборовська-Римарович І.</i> Польські видання ХV–ХVІІІ ст. у фонді відділу стародруків та рідкісних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського	№ 4 2–7	Семінар для фахівців бібліотек науководослідних установ НАН України	№ 3 33
<i>Булатова С.</i> Польські рукописи у фондах родового походження в зібранні Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського	№ 4 7–10	Семінар «Бібліотечно-інформаційна система НАН України: стан та перспективи розвитку»	№ 3 43–47
<i>Шамрай М.</i> Київські примірники королівської бібліотеки	№ 4 10–15	Семінар «Наукові журнали в Інтернет-просторі»	№ 3 47–48
<i>Ковальчук Г.</i> Вивчаємо й популяризуємо рідкісні та цінні книги з бібліотечних фондів	№ 4 15–17	Семінар «Інформаційно-бібліотечні ресурси Депозитарної бібліотеки ООН в Україні»	№ 3 48–50
<i>Солонська Н.</i> Європейське сусідство України і Польщі	№ 4 18–22	Книга і світова цивілізація	№ 3 50–52
ОГЛЯДИ. РЕЦЕНЗІЇ		Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти та бізнесу: підсумки 11-ї міжнародної конференції «Крим-2004»	№ 4 39–45
<i>Дубровіна Л.</i> Розвиток історичного кримознавства: енциклопедичне біобібліографічне дослідження А. А. Непомнящого	№ 4 31–33	Слов'янство в контексті сучасних процесів	№ 4 46–47
		Україна – Македонія: модель наукового співробітництва	№ 5 47–52
		ВІТАЄМО	
		Тамілі Федорівні Дерлеменко – 60	№ 4 48

Бібліотечний вісник

Науково-теоретичний та практичний журнал
Заснований у 1993 році
Виходить 6 разів на рік

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 189 від 09.11.1993 р.

Адреса редакції:
03039, Україна, Київ-39, пр-т 40-річчя Жовтня, 3, НБУВ.
Тел. 267-48-62.
E-mail: b_visnyk@csl.freenet.kiev.ua
www.nbu.gov.ua

Редакційна колегія журналу не завжди поділяє думку авторів.

Затверджено до друку вченою радою Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Редактори *О. Клименко*
Комп'ютерна верстка *Л. Климова*
Комп'ютерний набір *Т. Галемова*

Підп. до друку 16.12.2004. Офс. друк. Формат 60x84/8. Папір офс. Ум. друк. арк. 7,44.
Обл.-вид. арк. 7,75. Наклад 800 прим. Зам. 22.
Видруковано у Науково-видавничому центрі НБУВ.

05.25-35

Передплатний індекс 74049